

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA

ISTRAŽIVAŠTVO KAO PUTOVANJE U SRŽ NOVINARSKE
PRIČE
-magistarski rad-

Kandidatkinja:

Halilović Maja

Broj indexa: 871/II-K

Mentor:

Prof. dr. Fejzić Čengiđ Fahira

Sarajevo, mart 2021. godina

2021.

Maja Halilović

Istraživaštvo kao putovanje u srž novinarske priče

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA

ISTRAŽIVAŠTVO KAO PUTOVANJE U SRŽ NOVINARSKE
PRIČE
-magistarski rad-

Kandidatkinja:

Halilović Maja

Broj indexa: 871/II-K

Mentor:

Prof. dr. Fejzić Čengiđ Fahira

Sarajevo, mart 2021. godina

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR RADA	4
2.1. Problem i predmet istraživanja	4
2.2. Ciljevi istraživanja	6
2.2.1. Naučni ciljevi istraživanja	6
2.2.2. Društveni ciljevi istraživanja	8
2.3. Sistem hipoteza i indikatora	8
2.4. Naučni pristup i metode istraživanja	9
2.4.1. Naučni pristup	9
2.4.2. Metoda istraživanja	9
2.5. Naučna i društvena opravdanost	10
2.5.1. Naučna opravdanost	10
2.5.2. Društvena opravdanost	10
2.6. Bitni kategorijalni pojmovi	11
3. HISTORIJSKI PUT DO ISTINE NELLIE BLY	12
3.1. Prvi životni koraci Nellie Bly	12
3.2. Nellie Bly u Meksiku	16
3.3. Hrabrost ili pak ludost ka putu do cilja	21
3.4. Avanturistički duh Nellie Bly	35
3.5. Elizabeth Jane Cochran Seaman – Nellie Bly	46
4. NOVA ERA ISTRAŽIVAŠTVA KROZ PRIKAZ RADA BRANKICE STANKOVIĆ	48
4.1. Novinarstvo kao mač sa dvije oštrice	48
4.2. „Insajder” - princip života	52
4.3. Život pod budnim okom	72
4.4. Odahnuće u oklopu života	85
5. KARAKTERISTIKE LIČNOSTI ISTRAŽIVAČKIH NOVINARKI	90
6. ZAKLJUČAK	93
7. LITERATURA	97
8. AUTOBIOGRAFIJA	101
9. IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	102

1. UVOD

Pripremajući se za ovu temu pročitala sam popriličan broj knjiga, brošura i novinskih članaka, pregledala filmove i emisije iz ove oblasti i odlučila se za „pionirku” novinarskog istraživanja Elizabeth Jane Cochrane, poznatiju kao Nellie Bly i za novinarku istraživačkog novinarstva Brankicu Stanković.

Elizabeth Jane Cochrane je rođena dana 5.5.1864. godine u Cochranovim mlinima - Pennsylvaniji – Sjedinjene Američke Države, a umrla je 27.1.1922. godine. Njeno djelovanje u ulozi istraživačice počelo je 1880. godine, a trajalo je sve do njene smrti. Od ranog djetinjstva isticala se po boji odjeće koju je nosila pa je dobila nadimak Pink, koji potiskuje iz upotrebe promjenom prezimena u „Cochrane”. Nakon smrti svoga oca, loše ekonomske situacije i neuspjelog drugog braka njene majke, primorana je da napusti internat i preseli se sa majkom u Pittsburg, u kojem pravi prve korake iznošenja svog mišljenja o položaju žene u društvu dajući pismeni komentar na novinski članak „Za šta su uopšte kadre devojke” potpisujući ga pod pseudonimom „Lonely Orphan Girl” u prevodu „ Usamljena sirota djevojka”. Oduševljen kritikom, urednik Pittsburgh Dispatch-a, George Madden ponudio joj je da piše za novine, ali pod pseudonimom „Nellie Bly”, budući da u to vrijeme žene nisu imale isti status kao muškarci. Za razliku od ostalih žena – novinarki, koje su svoje članke posvetile modi, domaćinstvu, odnosno „ženskim stranicama”, Nellie Bly takav položaj nije odgovarao, te je svoj istraživački rad usmjerila na odnos poslodavaca prema radnicama u tvornicama, politička previranja i na društveno-političku situaciju u Meksiku, gdje je i sama provela šest mjeseci izvještavajući o diktaturi meksičkog predsjednika Porfirio Diaza. Kasnije su njeni članci o ovoj tematici sročeni u knjigu „ Šest mjeseci u Meksiku”, odnosno „ Six months in Mexico”.

Težeći sve većim poduhvatima u istraživanju 1887. godine preselila se u New York, gdje je bila angažovana od strane urednika Josepha Pulitzer, da na tajnom zadatku istraži stanje u mentalnoj ustanovi za žene na Blackwellovom otoku, stavljajući sebe u poziciju pacijenta. Rizikujući spostveni život podvrgnuta je mučenju i zlostavljanju, koje je trajalo 10 dana, nakon čega se uspjela izbaviti iz mentalne ustanove, te raskrinkati loše uslove i odnose medicinskog osoblja prema pacijenticama, te razne malverzacije koje su se dešavale u ustanovi, što je doprinijelo reformama u zdravstvu. Svoje desetodnevno iskustvo je opisala u knjizi „ Deset dana u ludnici”, odnosno „Ten days in a mad-house”.

Nemirnog duha i s velikim ambicijama za nova istraživanja, dvije godine kasnije sama odlazi na put oko svijeta, inspirisana fiktivnom pričom Julesa Verna „Put oko svijeta za 80 dana” i sa željom da obori rekord, što je i postigla. Tokom putovanja izvještavala je putem električnih telegrafa, kad god je bila u mogućnosti. Kasnije je svoja iskustva pretvorila u književno djelo „Put oko svijeta za 72 dana”, odnosno „Around the world in 72 days”.

U nastavku rada detaljnije ćemo se upoznati sa životom Nellie Bly, pionirke istraživačkog novinarstva u „zlatnom dobu” SAD-a, kada su nastale prve škole novinarstva i kada je 1912. godine osnovan studij novinarstva uz podršku zaklade Josepha Pulitzer, za kojeg je Nellie Bly radila u New York World-u kao novinarka – istraživačica, boreći se za ravnopravnost žena u XIX i XX vijeku, pomjerajući granice tadašnjeg društva i dovodeći sebe u opasnost da bi javnost upoznala o tome šta se krije ispod već prezentovane političke i društvene stvarnosti, u vremenu kada škola novinarstva u SAD-u nije postojala, iz čega implicira mogućnost da je najbolja istraživačka priča ona koja je ispričana iz spostvenog iskustva.

Istraživačka novinarka Brankica Stanković rođena je u oktobru 1975. godine u Beogradu. Kao mlada ambiciozna novinarka zaposlila se 1997. godine na televiziji B92, a 2004. godine postala je autorka emisije „Insajder“. Od decembra 2009. godine zbog objave niza dokumentovanih tema, kao što su motivi ubistva premijera Srbije, krijumčarenje cigareta, organizovanje tajnih službi, propusti MUP-a Srbije, huliganstvo, nezakonitosti oko fudbala, pravosuđa i građevinske mafije, korupcija u nadležnim institucijama, privatizacija i dr., živi sa dvadesetčetveročasovnim policijskim obezbjeđenjem. Već niz godina ograničena joj je sloboda kretanja, a samim tim i nesmetano obavljanje istraživačkog posla. Brankica Stanković, kao novinarka-istraživačica, obavlja profesionalno svoj posao i podiže standarde u istraživačkom novinarstvu, ali do sada nije imala podršku u istraženim pričama, koje je opisala u svojoj knjizi „Insajder – moja priča“. Međutim, spomenuta novinarka imala je ogromnu podršku javnosti iz razloga što po mišljenju većine „Insajder“ predstavlja najhrabriji novinarski projekt u Srbiji, koji je na neki način postao prepreka mnogim kriminalnim grupama. Bez obzira na brojne prijetnje, ugrožavanje sopstvenog života, straha od likvidacije, pozivima na javni linč, Brankica Stanković ne odustaje, već proširuje tim „Insajdera”.

Praveći komparaciju ove dvije novinarke, koje djeluju u različitom vremenskom periodu, uočiti ćemo da ih krasi isti etički kodeks objektivnosti, nepristrasnosti, neovisnosti, moralnosti i dr., a naročito posebnost, uvrnutost, hrabrost, radoznalost, inteligentnost, kako bi došle do saznanja o istini.

2. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR RADA

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja je intradisciplinarnog karaktera s osloncem na druge nauke. Do saznanja ćemo doći na način da spoznamo osnovne karakteristike istraživačkog novinarstva, kao jednog od oblika novinarstva, čije metode predstavljaju osnovne informacije prilikom rješavanja problema. Psihologiju ćemo koristiti kroz izučavanje ljudskih osobina novinara – istraživača, koje su evidentne kod Nellie Bly i Brankice Stanković, a koje pokreću pojedinca da pomjera društvene i političke granice, te etiku i regulativu na ukazivanje kršenja etičkih kodeksa i pravnih normi.

2.1. Problem i predmet istraživanja

Problem istraživanja iz navedenog perioda tj. od 1880. do 1922. godine je u samom društvu, gdje ustavnost i zakonitost, iako se društvo deklarira kao demokratsko, ne poštuju i ne štite ljudska prava, slobodu medija, te ne pruža kvalitetno i široko obrazovanje, pogotovo kad se odnosi na školovanje kadrova za novinarstvo – prvenstveno žena novinara istraživača, koje su u to doba u podređenom položaju u cjelosti bez ikakvog prava na takvu djelatnost. Veoma je bilo teško doći do istine kao univerzalne vrijednosti koja važi u svim okolnostima bez obzira na posljedice, pa je bio težak i mukotrpan istraživački rad.

Međutim, u današnje doba kada djeluje novinarka Brankica Stanković, može se uočiti i dalje kontrola medija u svrhu prikrivanja političkih interesa, malverzacija i dr., iako je obrazovanje novinara znatno uznapredovalo. Javnost ostaje uskraćena za prikaz objektivne slike stanja u kojem se društvo nalazi, pokušavajući na raznorazne načine (npr. pokušaj ubistva, prijetnjama...) zataškati istraživače da iznesu istinitu priču do kraja.

Predmet istraživanja kod Nellie Bly su članci, knjige, novinski izvještaji, filmovi i drugo o teškoj borbi da se dođe do istine o stanju društvenog i političkog sistema u kojem nisu bila jednaka prava muškaraca i žena, zatim nerazvijenost medija, slaba i skoro nikakva informisanost javnosti, potom razne političke manipulacije, te nepostojanje novinarskih škola i drugo.

S druge strane, kod Brankice Stanković predmet istraživanja su: TV emisije, članci, novinski izvještaji, pojedinačni intervjui, knjige i drugo o teškoj borbi da se dođe do istine o stanju društvenog i političkog sistema u kojem vlada demokratski oblik vladavine, sa skoro pa

potpunom kontrolom političkog miljea nad medijima, kako bi na taj način prikrili svoju crnu stranu, te nastavili manipulaciju sa javnošću.

Uslovi koji doprinose postojanju problema novinarskog istraživanja u vrijeme djelovanja istraživačice Nellie Blay su nerazvijenost novinarstva kao djelatnosti, a time i nerealno prikazivanja stanja društva tj. njegovog istinitog informisanja, a na taj način se izostaje – izbjegava kritičko mišljenje javnosti, a tome i doprinose nerazvijene tehnike prenosa informacija, nepostojanja hrabrosti, želja i ambicija za promjenama, kao i položaj žene u društvenom statusu, koji nije bio prihvaćen u tom vremenu. U današnje vrijeme kroz istraživački rad novinarke Brankice Stanković evidentan je napredak u razvoju novinarstva, ali je i evidentna korumpiranost i autocenzura, kao i kontrola medija, bez obzira na vremenski raspon između ove dvije istraživačke novinarke.

Subjekti: Žene – istraživači, urednici, novinari, politički subjekti i društvo.

Motivi, interesi i ciljevi za odabir ove teme je ukazivanje na hrabrost-žena-novinarke-istraživača, koje su svojom požrtvovanošću, upornošću, borbenošću i odlučnošću pisale, izučavale i dokumentovano dokazivale o svim anomalijama društva u čemu su i dosta uspjele.

Aktivnosti kojima se istraživači-žene stavljaju u takav položaj da rizikujući sopstvene živote dokazuju da su i one dio društva sa jednakim sposobnostima kao i muškarac, zatim koje mogu da utiču i uticale su na pomjeranje granica društveno – političkog sistema, kao i da bez obzira na prepreke i posljedice upornošću istraju da svoju istraženu priču iznesu do kraja.

Metode istraživanja žena – istraživača ogledaju se u primjeni metoda autobiografije i prikupljanja podataka tzv. operativnih metoda, intervjuja, kroz primjenu terenskog rada, sa neposrednim istraživanjem negativnih pojava u društvu o kojima je javnost bila uskraćena . O navedenom došla sam do podataka koristeći se metodom analize (sadržaja) dokumenata. „Dokumentom se može smatrati svaka stvar i predmet koji sadržajem, formom i sastavom može biti izvor obavještenja. To može da bude pisani tekst, crtež, slika, skulptura, notni tekst, audio ili video snimak, itd.”¹

Efekti: Istražujući putem metoda analize (sadržaja) dokumenata uočila sam da je Nellie Bly, iako ograničena u svim segmentima u medijima i društvu, uspjela da sa svojim radom kao pionirka istraživačkog novinarstva postigne reformu zdravstva, izbori se koliko – toliko za

¹ Termiz Dž.(2003), „Metodologija društvenih nauka”, TKD „Šahinpašić”, Sarajevo, str.227.

jednakost prava žena, podstakne razvoj novinarskih škola, zatim šire upoznavanje javnog mijenja o svim negativnostima u društveno – političkoj zajednici. Dok je Brankica Stanković, svojim upornim radom rasvijetila i dokazala organizovani kriminal, kako na nivou države tako i na nivou društva, ubistva, političke malverzacije, huligane, nepravilnosti pravosuđa, te konstantnu kontrolu medija od strane političkog miljea, koja je bila evidentna i u vremenu djelovanja Nellie Bly.

Skup rezultata: Istraživačke novinarke Nellie Bly i Brankica Stanković su na osnovu postignutog boljeg položaja žena, stepena razvijenosti novinarstva, nivoa obrazovanja novinara istraživača, razvoja tehnike za kvalitet priča na osnovu ličnog iskustva, uticale na promjene u društvu i ostvarile visok rezultat u istraživačkom novinarstvu. Ipak, ostalo je još dosta toga gdje politika znatno utiče na rad medija, odnosno činjenica da su mediji podložni uticaju politike, koja u većini slučajeva ne poštuje etički kodeks novinarstva.

Vremensko određenje predmeta istraživanja: Za istraživanje ove teme obuhvaćen je period kraj XIX i početak XX vijka, tačnije od 1880. do 1922. godine i od 2004. godine do danas.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Bit će istraženo istraživačko novinarstvo u Sjedinjenim Američkim Državama i Srbiji.

2.2. Ciljevi istraživanja

2.2.1. Naučni ciljevi istraživanja

Naučna deskripcija

Početne faze razvoja štampe, nastanak električnih telegrafa, kao jednog od sredstava širenja informacija, stvara se potreba za uticajnijim i senzualnijim vijestima, baziranim na istini, koja će dovesti do poboljšanja novinarstva i njegove uloge u društvu. Da bi se postigao što uvjerljiviji efekat, u vremenu kad sloboda štampe, govora i mišljenja nije bila u tolikoj

mjeri zastupljena, za Nellie Bly najbolji put do dolaska istine bio je istraživački put, kasnije nazvan istraživačkim novinarstvom. Istraživač samoinicijativno odabire temu koju će istražiti, postavljajući sebe kao aktera u priči koju istražuje. Istraživač na takav način sebe izlaže životnim rizicima, želeći da privuče pažnju javnosti na društvene i političke nepravde, malverzacije i obmane. Na takav način pobuđuje potrebu za promjenu društveno-političkog sistema, što se može uočiti i kod istraživačke novinarkе Brankice Stanković, koja preuzimajući rizik ugroženosti spovstvenog života u vremenu koji se nalazi sto godina poslije djelovanja Nellie Bly.

Naučna klasifikacija i tipologizacija

Naučna klasifikacija i tipologizacija predstavlja drugi nivo naučnog saznanja. Tipologizacija samog problema predstavlja se u načinu istraživanja žena – istraživača, njihovih ambicija i adrenalina koji ih pokreće, te upornost i želja da istraju u nimalo lakom putu do istine istraživačke priče, kako bi svoj poslovni položaj našle u društvu u kojem nije zastupljena jednakost ljudskih prava, gdje ne vlada novinarska etika i gdje se uskraćuje objektivnost informacija zbog političog monopola.

Naučna eksplikacija

Zbog ograničene zakonske regulative istraživačka novinarka Nellie Bly je mukotrпно istraživala u navedenom periodu pod pseudonimom, jer kao žena nije smjela istupati javno, iako je svojim radom uticala na javnost navodeći ih na potrebne promjene društvenih i političkih struktura, te zakonskih i podzakonskih akata tog vremena. Dok kod djelovanja istraživačke novinarkе Brankice Stanković pored fleksibilne zakonske regulative i poboljšanih materijalno tehničkih uslova, ipak su vršene brojne prijetnje, pritisci, pozivi na javni linč da bi se spriječilo da javno mnijenje dođe do istine. Bez obzira na na navedene prepreke Brankica Stanković je proširila tim novinarskih istraživača.

2.2.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj istraživačkog rada je ukazati građanima na put do dolaska do srži novinarske priče, koja im se emituje odnosno prezentuje iz ličnog iskustva istraživača, koji je čuvar granica između poštivanja i kršenja normi u društveno-političkom sistemu. Također, želi se ukazati na nejednakost žena u poslovnom i društvenom životu. Inače, društveni cilj istraživačkog rada je i podizanje društvene svijesti o ovim problemima, kao i podsticanje određenih društvenih institucija da se aktivno uključe u prevazilaženju problema koje se javljaju u društvu, a pogotovo da novinarstvo bude nezavisno i profesionalno, zadržavajući osnovne odredbe etičkog kodeksa istraživačkog novinarstva, a to su: vjerodostojnost, objektivnost, nepristrasnost, uvažavanje privatnosti, odgovornost, poštivanje zakona i moralnu pristojnost. U konačnici cilj je da svaki građanin bude aktivni sudionik života u društvu, medijski pismen i da ne bude sklon bilo kakvoj manipulaciji, lakovjernosti i niskoj političkoj kulturi.

2.3. Sistem hipoteza i indikatora

Generalna hipoteza: Istraživačko iskustvo novinara/ke je rezultat individualne posvećenosti tog profesionalca/ke da iznesu priču do kraja.

Posebna hipoteza 1: Upornost je svojstvo, kad svi stanu ti nastaviš.

Posebna hipoteza 2: Istraživaštvo u novinarstvu je kao u nauci stvar talenta.

Posebna hipoteza 3: Borba žena za zasluženi položaj u društvu je trajan proces.

Posebna hipoteza 4: Svako istraživaštvo je odraz sebe i vremena.

Posebna hipoteza 5: Istraživaštvo kao ishod adrenalina, hrabrosti ili pak ludosti.

Posebna hipoteza 6: Istraživaštvo je put do spoznaje moralnih poruka za društvo.

Indkatori: Knjige, novinski članci, filmovi, TV emisije, intervju i sadržaji dostupni putem web stranica (interneta), a koji su u vezi sa predmetom istraživanja.

2.4. Naučni pristup i metode istraživanja

2.4.1. Naučni pristup

Najčešće oblike s kojim se susrećemo prema predmetu istraživanja su teorijska i empirijska istraživanja. „Predmet teorijskih istraživanja je naučna teorija ili teorija uopće. Predmet empirijskih istraživanja je društvena stvarnost. Ako se i teorija shvati kao oblik i dio društvene prakse, empirijska istraživanja su po predmetu šira, pa je i ova podjela samo uslovna. U naučno-istraživačkoj praksi sva istraživanja su nužno teorijsko-empirijska, zbog uloge teorije u istraživanju...”²S obzirom da se u ovom predmetu istražuje društvena stvarnost u periodu od 1880. do 1922. godine, prvenstveno položaj žene i njena borba da se istakne u tadašnjem društvu na način da riskira spostveni život „igrajući” glavne uloge svojih istraživačkih priča, koje su pridonijele reakciju javnosti da iziskuju promjene društvenog i političkog sistema, kao i u periodu od 2004. godine do danas u kojem se za prioritet stavlja raskrinkavanje kriminalnog miljea u državi i društvu. Objavljivanjem svojih priča podstakle su na razvoj istraživaštva i širenje istine ma kakva ona bila, koristeći se temeljnim naučnim odredbama istraživačkog novinarstva: da se traga za istinom ukoliko se ona skriva, da se otkrivaju nepravilnosti i da shvatimo ozbiljno rezultat istraživačke priče iz koje trebamo da prihvatimo moralne poruke. Iz ovoga možemo zaključiti da će istraživanje ovog predmeta biti teorijsko-empirijskog karaktera.

2.4.2. Metoda istraživanja

Metoda analize (sadržaja) dokumenata

Ovom metodom ću se koristiti prilikom istraživanja knjiga istraživačkih novinarki, filmova o istraživačkim novinarkama, emisija istraživačkih novinarki, podatka o historijskom razvoju istraživačkog novinarstva, novinskih članka i sredstva informisanja, kao i sakupljenja podataka o društvenoj i političkoj stvarnosti u navedenim vremenskim periodima, a sve će to

² Termiz Dž.(2003), „Metodologija društvenih nauka”, TKD „Šahinpašić”, Sarajevo, str.33

biti predmet istraživanja ovog rada. Analiza „sadržaja“ dokumenta prihvata se kao empirijska metoda istraživanja, ali ne i kao metoda sakupljanja podataka. Prema angažovanju čula može se smatrati auditivnom, vizuelnom, audiovizuelnom i faktičkom metodom saznanja. Ipak, specifičnost ove metode je u tome što ona nije samo metoda empirijskih, već (možda i više) teorijskih istraživanja. Ne zapostavljajući ulogu čula, ovom metodom prevashodno otkrivamo smisao, značenje i značaj podataka promišljanjem sadržaja i forme dokumenata.”³

2.5. Naučna i društvena opravdanost

2.5.1. Naučna opravdanost

Istraživanje će pokazati temeljni postupak dolaska do istine u istraživačkom novinarstvu, te njegove glavne karakteristike i spremnost istraživača da riskira svoj život kako bi došao do konačnog ishoda istraživačke priče. Ovakav proces se sve više gubi u današnjici jer nove tehnologije omogućavaju brži i kraći put istraživaštva. U samoj konačnici uočiti će se bitnost temeljnog istraživačkog novinarstva za nauku i njene promjene.

2.5.2. Društvena opravdanost

Istraživanjem će se moći ukazati na bitnost istraživačkog novinarstva za javnost, koje je utemeljeno na ličnim iskustvima. Takvim pristupom postiže se emocionalni efekat javnosti da reagira na nepravdu i traži promjene u društvenom i političkom sistemu. Javnost će moći prepoznati razliku između istinske istraživačke priče, koja vodi ka istinskom dobru društva, a što će i dovesti do razvijanja kritičkog mišljenja javnosti zasnovanog na objektivno – vjerodostojnim informacijama u odnosu na priče koje su sklone manipulacijama u svrhu ostvarivanja političkih interesa.

³ Termiz Dž.(2003), „Metodologija društvenih nauka”, TKD „Šahinpašić”, Sarajevo, str.227

2.6. Bitni kategorijalni pojmovi

Istraživačko novinarstvo – „Novinar istraživač je osoba koja, bez obzira na medij u kome djeluje bavi otkrivanjem istine i utvrđivanjem koliko se od nje odstupa. Opšti naziv za takvo djelovanje je istraživačko novinarstvo i ono se od naizgled sličnih aktivnosti kojima se bavi policija, advokati, revizori i nadzorni organi razlikuje u tome što nije ograničeno predmetom istraživanja, ne temelji se na zakonu i u bliskoj vezi je sa publicitetom.”⁴

„**Društvo** (lat. *societas*; engl. *society*; njem. *Gesellschaft*), relativno samodovoljna organizirana zajednica života ljudi koji proizvode materijalna i duhovna dobra za zadovoljavanje vlastitih potreba, međusobno povezanih različitim odnosima između sebe i prema prirodi. To je specifičan sistem ljudske međuzavisnosti u kojem postoje visokoizdeferencirane, strukturirane, na zajedničkoj kulturi utemeljene veze između pojedinca i grupe. Prema užem i rasprostranjenijem značenju, društvo se shvata kao historijski konkretna, trajna i relativno samodovoljna ljudska zajednica omeđena određenom užom teritorijom, u čijem okvirima ljudi razvijaju sve neophodne društvene aktivnosti kojima se zadovoljavaju temeljne potrebe svakog pojedinca i cijele zajednice.”⁵

„**Medij** potiče od lat. riječi *medium* što znači posrednik, nešto između. Medij je kanal za posredovanje informacija od komunikatora do recipijenta.”⁶

„**Politika** je djelatnost u vezi s državom, umijeće vođenja države. U općem smislu moć posredovanja u nekim društvenim odnosima i moć uticaja na rješavanje tih društvenih odnosa.”⁷

„**Etika** se shvata kao lično primjenjivanje određenog skupa vrijednosti koje je pojedinac slobodno usvojio da bi ostvario cilj koji sebi postavlja i smatra ga ispravnim. Etika je, u tom slučaju nešto što je izgrađeno na osnovu jednog prethodno usvojenog morala kao dominantnog pojma.”⁸

„**Demokratija** (grč. *demos* – narod+*krateo* – vladam=vlast naroda; engl. *democracy*; njem. *die Demokratie*), osnovna ideja demokratije podrazumjeva vlast naroda, odnosno vladavinu naroda. Demokratija je tako uređen politički sistem u kojem odlučujuću riječ u vođenju

⁴ Berg, H.(2007), „Istraživačko novinarstvo”, Clio, Beograd, str.18

⁵ Žiga, Jusuf/Đozić, Adib, 2007, citirano u Lavić, S.(2014), „Leksikon socioloških pojmova”, Fakultet političkih nauka, Univerziteta u Sarajevu, str. 182

⁶ Tucaković, Š. (2004), „Leksikon mas-medija”, Prosperitet d.d., Sarajevo, str.192

⁷ Beridan, I.,M.,Kreso,M.(2001.), „Leksikon sigurnosti“,“DES“, Sarajevo, str.288

⁸ Korni D. (2004), „Etika informisanja”, Clio, Beograd, str.8.

društvenih poslova ima narod ili njegova većina, odnosno predstavnici naroda izabrani na poštenim izborima.”⁹

„**Ljudska prava**, izraz kojim se u internacionalnom pravu označavaju odredbe o osnovnim pravima i slobodama čovjeka. Ljudska prava su u svim područjima osnova mirnog i zajedničkog suživota, kako u međunarodnoj, tako i u nacionalnoj politici, u mjestu stanovanja ili porodici. Ona se tiču svakog pojedinca i zagarantirana su svakome.”¹⁰

3. HISTORIJSKI PUT DO ISTINE NELLIE BLY

3.1. Prvi životni koraci *Nellie Bly*

U jeku ratnih previranja, koja su se odvijala u Američkom građanskom ratu od 1861. do 1865. godine, između sjevernih saveznih država, odnosno Unije, i južnih država - Konfederacije, prvenstvo zbog ukidanja robovlasništva, što je i na kraju ishodilo izmjenu i dopunu amandmana: XIII, XIV i XV Ustava Sjedinjenih Američkih Država, rodila se Elizabeth Jane Cochran. Rođena je dana 5.5.1864. godine u Cochranovim mlinima – Pennsylvaniji – Sjedinjene Američke Države. Roditelji Elizabethe Jane Cochran su bili Michael Corchan (otac po zanimanju trgovac, nadzornik i saradnik pravosuđa) i Mary Jane Kennedy (majka po zanimanju domaćica). Michael Corchan je imao desetero djece iz prvog braka i petero djece iz drugog braka. Elizabetha Jane Cochran je bila dijete iz drugog braka. Kao trinaesto dijete isticala se po boji svoje odjeće koju je nosila u vremenu kada su prevladavale tamne boje nošnje (crna, smeđa, siva), Elizabetha se oblačila u pink boju po kojoj je i dobila nadimak Pink. U šetoj godini života Pink Corchan ostaje bez oca, što je znatno uticalo na njeno daljnje odrastanje. Položaj žene u društvu u kome žena nije imala pravo glasa, te radna sposobnosti žene je bila ograničena smatrajući da je žena samo sposobna da bude domaćica, majci od Pink Corchen nije preostajalo ništa drugo nego da se ponovo uda, kako bi spasila opstanak svoje porodice. Međutim, taj brak je bio loš potez iz razloga što je Pink Corchan svjedočila nasilju u porodici. Njen očuh je dosta konzumirao alkohol, te u

⁹ Lavić, S.(2014), „Leksikon socioloških pojmova”, Fakultet političkih nauka, Univerziteta u Sarajevu, str. 149

¹⁰ Beridan, Izet/Tomić, Ivo M./Kreso, Muharem, 2001, citirano u Lavić, S.(2014), „Leksikon socioloških pojmova”, Fakultet političkih nauka, Univerziteta u Sarajevu, str. 428

takvom stanju maltretirao njenu majku Mary Jane Kennedy, kako psihički tako i fizički, što je dodatno stvaralo revolt kod Pink Chorcen o samom odnosu prema ženama i njihovim pravima, zauzimajući stav da joj brak neće biti „slamka” za spas njenog opstanka u društvu. Bez obzira na slab položaj i obrazovanje žena u to vrijeme, Elizabetha Jane Corchan zvana Pink upisuje sa 15 godina školu „Indiana normal school“ u zapadnoj Pennsylvaniji, te završava jednu godinu u nadi da će postati učiteljica, ali loše imovinsko stanje prisiljava je da napusti školovanje. Od ranog djetinjstva pokazivala je osobine istančanog ukusa, te svoj nadimak ukida promjenom prezimena iz Corchan u Corchane.

U periodu i nakon Američkog građanskog rata, u društvu se i dalje rješavala pitanja ukidanja ropstva, prava građana i jednako zakonodavno zastupanje, te pravo glasa bez obzira na rasu i boju bivših robova, što je zvanično dovelo do:

- Ratificiranja amadmana XIII, Ustava Sjedinjenih Američkih Država, 1865. godine u kojem se ukinulo ropstvo, prisilno ropstvo, izuzev u situacijama kada je počinjen zločin;
- Ratificiranja amadmana XIV, Ustava Sjedinjenih Američkih Država, 1868. godine, a koji se odnosi zaštitu građana SAD-a, uskraćivanje njihovih prava, sloboda, imovine, ako nije zakonski drugačije propisano, a što je kasnije dovelo i do
- Ratificiranja amadmana XV, Ustava Sjedinjenih Američkih Država, 1870. godine, koji garantuje pravo glasa bez obzira na ranije ropstvo, rasu i boju kože.

Međutim, ratificiranje amadmana Ustava Sjedinjenih Američkih Država, i dalje su ostavljali žene bez prava glasa.

Uslijed političkih „borbi” između republikanaca i demokrata, slabe razvijenosti ljudskih prava i sloboda, tražeći bolji život poslije smrti svog supruga i lošeg iskustva u drugom braku Mary Jane Kennedy preseljava se sa svojom porodicom u Pittsburgh. Grad u Sjedinjenim Američkim Državama, u kojem je bila dosta razvijena industrija, socijalni status, te je predstavljao lakši put do pronalaženja posla i zarade. Elizabetha Jane Corchane je pomagala majci oko kuće, dok su njena braća već bila prihvaćena u novoj sredini i poslovno ostvareni. Elizabetha nije htjela prihvatiti takav diskriminirajući status u zajednici u kojoj obitava, te prilikom čitanja objavljenog članka pod nazivom „What Girls are good for”, u prevodu „Za šta su uopšte kadre djevojke”, objavljen u novinama „Pittsburgh dispatch”, napisala je komentar na navedeni članak. Autor objavljenog teksta Erasmus Wilson, žene je postavljao u položaj domaćica, da su sposobne samo da brinu o djeci i supruzima, te je na takav način uticao na javnost, ograničavajući žene da pokažu svoje svestranosti i sposobnosti.

Ogorčena i isprovocirana dvadesetogodišnja Elizabetha Jane Corchane, koja pri tome nije bila niti udata, niti je imala djecu, napisala je negativnu kritiku na članak „What Girls are good for”, te ga potpisala sa pseudonimom „Lonely orphan girl” u prevodu „Usamljena sirota djevojka”, postavljajući pitanja šta trebaju da rade djevojke, koje nisu udate i nemaju djecu. Urednik novina George Medden je bio oduševljen komentarom „Lonely orphan girl”, te je objavio molbu da mu se javi autor kritike, ne pretpostavljajući da se radi o ženskoj osobi. Taj poziv je za Elizabethu Jane Corchene predstavljalo ostvarenje njenog sna, odnosno stepenica do postanka nezavisne, hrabre žene koja prelazi stereotip tadašnjeg društva. Kada se susrela sa urednikom novina „Pittsburgh dispatch” George Medden je bio iznenađen što je vidio da je autor kritke „Lonely orphan girl” žena, ali primjećujući u napisanoj kritici želju, hrabrost, te i ludost da u takvom društvu žena istinski da komentar na objavljeni članak „What Girls are good for” odlučuje da Elizabethu Jane Corchene angažuje na određeno radno vrijeme u „Pittsburghu Dispatch”.

„Pittsburgh Dispatch” su bile jedne od najpopularnijih novina tog doba, njihov tiraž je dosegao vrhunac kada su počeli prvi u Pittsburghu primjenjivati najsavremeniju tehniku štampanja „usavršavajućom presom”. Novine su štampane u manjem formatu sa većim brojem stranica, a takav način štampe je bio nesvakidašnji u SAD-u. Ono što je interesantno za ove novine bilo je to što se prvi utemeljitelj „Pittsburgh Dispatch” J. Herison Foster (1864. godine) zalagao za stavove da žene trebaju imati pravo glasa, a potom je zaposlio ženu u redakciji, čak i pod uslov da svi koji su se protivili mogu dati otkaz.

Elizabethi Jane Corchane je bilo čast da bude angažovana u takvim novinama, te je željela da se pokaže u najboljem svjetlu. Kako bi mogla pisati tekstove, urednik George Medden dodjelio joj je pseudonim Nellie Bly, inspirisan popularnom pjesmom tog doba „Nelly Bly” od izvođača Stephena Fostera.

Slika 1 . Elizabetha Jane Corchane – Nellie Bly

Izvor: <https://picryl.com/media/nellie-bly-myers-ny>
[Pristupljeno 26.1.2021. godine]

Nellie Bly nisu interesovale „ženske teme” poput onih kao što su: kako urediti vrt, kako biti dobra domaćica, o kulinarstvu i slično, već su je privlačile priče o stvarnim životnim problemima, koji su zatekli niži sloj društva, teme koje su govorile o životnom opstanku, radničkim problemima u tvornicama, imigracijama, nepravdi u društvu i itd.. Nellie Bly je smatrala da je kvalitetnija i bolja priča, ako se doživi iz svog ličnog iskustva. Te od samih svojih početaka, sa željom da kroz svoje članke prikaže objektivnost, suosjećajnost, moral i na takav način da dokaže stvarnu sliku društva u kojem se nalazi, zapošljava se kao radnica u tvornici za proizvodnju stakla, u kojoj uviđa da su žene koje su radile u toj tvornici bivale iskorištene, prevarene, čak i seksualno zlostavljane, naročito žene koje su imale status imigranata jer su pri tome i bile ucjenjivane. Istraživala je položaj u društvu siromašnih ljudi, koji su prinuđeni da krađu kako bi preživjeli ili žene koje su prinuđene da se bave prostitucijom kako bi opstale. Sva svoja stečena iskustva prenijela je na novinski papir, zadovoljavajući karakteristike istraživačkog novinarstva, a koje kasnije i

iznosi slovenački autor Matjaž Šuen koji kaže da ovo novinarstvo karakterizira:

- *razotkrivanje djelovanja koje pojedinac ili institucija žele sakriti;*
- *da je to djelovanje od značaja za društvenu zajednicu;*
- *da je sam novinar neovisno vodio istragu;*
- *da je novinar u istrazi koristio posebne metode i tehnike;*
- *da je novinski produkt napisan posebnim stilom.¹¹*

Nellie Bly baš zbog objelodavanja stvarnog društvenog prikaza biva premještena, te joj se nameće da piše teme za ženske stranice, a sve iz razloga što su uticajni ljudi, poput vlasnika tvornica, izvršili pritisak na urednika kako bi spriječili daljnje objavljivanje i dokazivanje njenog rada o njihovom lošem ophođenju prema radničkoj klasi i nižoj stepenici društva.

Ne želeći se baviti „površnim” temama za žene, te ne prihvaćajući ophođenje prema njoj kao prema ženi, koju na takav način žele ušutkati jer je iznijela objektivnu sliku društva ne bojeći se za sopstveni život, odlučuje da uradi nešto što nije niti jedna žena do sada uradila u njenoj sredini, a to je da ode kao izvjestiteljica u Meksiko, kako bi tamo istražila meksički način života, njihove običaje, te slobodu i pravo mišljenja, govora i samog statusa novinara.

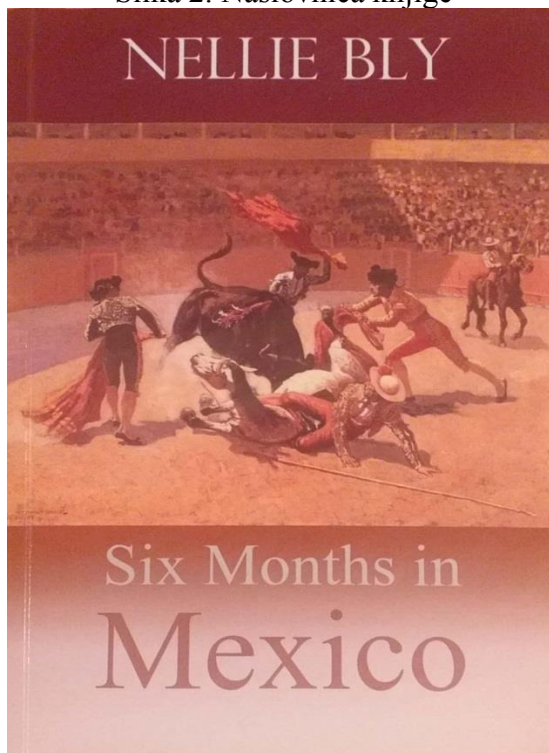
3.2. Nellie Bly u Meksiku

Uzimajući u obzir na nerazvijenost novinarstva kao neophodne „grane” demokratskog društva što potkrepljuje i činjenica da „od sedamdesetih godina 19. stoljeća američka sveučilišta organizuju tečajeve novinarstva. Tako je bilo i na Washington Collegeu 1869. godine gdje je pokrenuta sekcija za 50 studenata.”¹², Nellie Bly kao samouka novinarka odlučuje da u 21. godini napusti Sjedinjene Američke Države radi diskriminirajućeg položaja u radno-pravnom statusu, te kao strana dopisnica se uputi u Meksiko, odakle će izvještavati o načinu života, društvenim navikama i društveno-političkoj situaciji u Meksiku.

¹¹ Fejzić F. (2007), „Uvod u teoriju informacija”, Promocult, Sarajevo, str.187

¹² Najbar-Agičić M. (2015), „Povijest novinarstva, kratki pregled”, Ibis grafika, Sveučilište Sjever, Zagreb, str.10[online].Dostupno na:https://issuu.com/ibisgrafika/docs/povijest_novinarstva_sadr_aj_i_pre [21.2.2019.]

Slika 2. Naslovnica knjige

Napomena: Fotografija je djelo autorice

Nellie Bly dolazi u Meksiko da istraži njihovu kulturu života, koristeći se sa različitim vrstama prevoza, kao što su trajekti, kočije, drvena kolica, jahanje konja i magaraca, obilazeći sve blagodati Meksika, te upoznavajući se sa njihovim običajima, položaju žena u društvu, načinu života, razvijenosti kulture, pozorišnih predstava, bitne uloge lutrije (igara na sreću) u meksičkom životu, kulinarstvu, te i o načinu udvaranja muškaraca ženama, plesnim vještinama i neizostavnim borbom bikova. Nellie Bly je o svemu navedenom izvještavala kao strana dopisnica, ali ono što joj je kao istraživačicu pogodilo, jeste diskriminirajući položaj društva jer upoznavajući se sa činjenicom da od 10 000 000 stanovnika, 8 000 000 su siromašni Indijanci, koji su nepismeni, te nemaju pravo glasa. Tako da manjinski dio stanovništva ima pravo glasa za izbor predsjednika Meksika. Međutim, sam taj izbor je ograničen na određen krug ljudi, koji imenuju na kraju predsjednika. Većinski siromašni dio stanovništva prepušteni su na milost i nemilost predsjedniku i vladi Meksika. Kako bi približila način izbora vlasti u ovoj državi Nellie Bly je opisala predsjedničke izbore

Kažu da je meksički ustav, po osnovu sloboda i prava za narod, superiorniji u odnosu na onaj Sjedinjenih Američkih Država; ali to je istina samo na papiru. Meksiko je republika samo po imenu, u stvarnosti je najgora monarhija koja trenutno postoji. Njen narod ne zna ništa o čarima predsjedničke kampanje; iako se radi o muškarcima

odgovarajuće dobi za glasanje, nikada se nisu upustili u to muževno ostvarenje – za čim žude čak i naše žene. Za istu poziciju nikad nisu nominovana dva kandidata, ali organizovani ring dopušta jednom od svojih članova – onome koji ima najveću moć – da odredi tko će biti predsjednik; iako mogu glasati, ne rade to; misleći da tako štede trud, vrijeme i novac – da iz prve kažu "ovo je predsjednik", te da na taj način izbjegnu muke oko organizacije izbora gdje cijela nacija istupa i glasa, i gdje se narod drži u stanju pijane napetosti četrdeset i osam sati, dok nadležnici pogrešno broje glasačke listiće, te potom podnose izvještaje u kojima tvrde da su postavili svog čovjeka; a zatim samo-imenovani predsjednik imenuje sve guvernere i među njima raspodjeljuje imenovanje senatora; ovako izgleda glasanje u Meksiku.¹³

Na isti način izabran je za predsjednika Republike Meksika Porfirio Diaz, poznati diktator tog vremena. Kako bi bolje prikazala sprovođenje „državne sile” ne samo prema ženama, nego prema i ostalom stanovništvu Meksika, koji spada upravo u onih 8 000 000 nepismenih meksikanaca i meksikanki, Nelly Bly za primjer navodi vladavinu Manuela Gonzalesa, prethodnika od Porfiria Diaza. Manuel Gonzales je prvenstveno dopustio da njegova zakonita žena živi u krajnjim granicama siromaštva, opisujući u svojim člancima kao

On ima zakonitu suprugu, od koje je, međutim, rastavljen. Dok je preuzimao predsjedničku fotelju, ona je posjetila Sjedinjene Države, te je postala ozloglašena po tome što su je izbacili iz Palmer House-a jer tamo nije platila račune na osnovu toga što je žena meksičkog predsjednika. Po povratku u zemlju Azteka, otkrila je da zakon ne dotiče cara Gonzalesa, koji je živio kao kralj, niti da se može razvesti od njega, jer Meksiko ne dozvoljava takav luksuz. Pokrenula je posao koji se bavio šivanjem, ali kažu da živi u teškom siromaštvu, i da je, kao i sve meksičke žene, po osnovu vlastitog spola suočena sa zatvorenim vratima na putu do poštenog zarađivanja za život.¹⁴

Iako je bila obrazovana žena tog vremena, te mu je podarila dva sina, Manuel Gonzales je ipak odbacuje, ali bez mogućnosti napuštanja zemlje i razvoda jer u Meksiku razvod nije bio legitiman. Prisiljavajući ljude da čine ono što ne žele, utjerivajući im „strah u kosti”, ponašajući se bahato samo radi sopstvenih ciljeva predsjednik Manuel Gonzales, do kraja svog predsjedničkog mandata, dovodi Meksiko do ruba bankrota. Međutim, nakon što je Porfirio Diaz preuzeo vlast od Manuela Gonzalesa i otkrio finansijske nedostatke, on uvodi dana 22.6.1886. godine Zakon da se svakom državnom zaposleniku oduzima određen

¹³ Bly, N. (1888), „Six Months in Mexico”, Printed in Germany by Amazon Distribution, GmbH, Leipzig, str. 146-147

¹⁴ Bly, N. (1888), „Six Months in Mexico”, Printed in Germany by Amazon Distribution, GmbH, Leipzig, str. 148

procenat od plate, kako bi nadoknadili deficit ostavljen od strane njegovog prethodnika Manuela Gonzalesa, a koji umjesto da bude osuđen za svoja loša postupanja, njega imenuju za guvernera Guanajuto.

Porfirio Diaz je bio diktator, propagirao je strahopoštovanje prema vladi Meksika, koji je svaki stanovnik trebao imati, te ukoliko bi neko od stanovnika negodovao na rad predsjednika ili vlade, bivao je kažnjen ili čak lišen života. Iako je dosta doprinio u razvoju industrije, željezničkog saobraćaja, telegrafске komunikacije u Meksiku, ipak je to bilo podređeno njegovim vladalačkim ciljevima.

Nellie Bly se nalazila u Meksiku kao žena - strana izvjestiteljica - u društvu, koje nije cijenilo novinarski rad, smatrajući ga iskontrolisanim, te gubljenjem vremena.

U Mexico City-ju se objavljuje oko dvadeset i pet novina, a u carstvu još nekolicina, koju čita najmanji mogući broj ljudi. Meksikanci razumiju u potpunosti kako se upravlja novinskim kućama i prema tome nemaju nimalo poštovanja za njih. Možete putovati miljama i danima i nikada ne sresti čovjeka koji čita novine. Prezir prema novinama je toliki da ih ne koriste čak ni kao izgovor za zaklon u tramvajima kada neka žena s tuce kesa, troje djece i dvije korpe traži mjesto za sjesti.

Najbolje novine u Meksiku su El Monitor Republicano, koje za sebe tvrde da u gradovima, predgrađima i Sjedinjenim Država imaju tiraž od pet hiljada. Štampaju se u cjelosti na španjolskom. Mexican Financier je sedmični list – ispunjen reklamama iz Sjedinjenih Država – koji se objavljuje na engleskom i španjolskom, i kojeg kupuju samo oni koji žele naučiti španjolski jezik, a opet se radi o najboljim novinama na engleskom u Meksiku. Postoje još jedne novine na engleskom koje objavljuje amerikanac Howell Hunt u Zacatecasu, ali su i one, kao i ostatak, od malo ili nemalo vjerodostojnosti. Jedna od novina koja prenosi najviše vijesti, ako ne i najviše od svih, je El Tiempo, novine koju ušutkavaju i gase svakih četrnaest dana obzirom da je anti-vladina.

Veoma malo novinskih kuća ima telegrafsku komunikaciju s ostatkom svijeta, a nijedna s ostatkom vlastite države. Uglavnom kopiraju i prevode dijelove iz svojih razmjenskih poruka, koje naslovljavaju "specijalni dopisi", itd., koji su u stvarnosti stari osam do deset dana. El Monitor Republicano prvi krade iz razmjena koje dobivaju, a ostale novine kopiraju od njih. Niti jedna novinska kuća nema vlastite dopisnike. Smatraju da su dvije osobe dovoljne da prave isječke i prevode za dnevni list, i nije neuobičajeno da posude oblik fonta kako bi posložili novine. Svo slaganje se

*obavlja danju i jutarnje novine su spremne za prodaju – ukoliko ih netko želi – popodne, dan prije. Dok naši jutranji listovi dopuštaju svojim "mozgovima" da se odmore u 5 sati ujutro, naša meksička braća prestaju s radom dan prije u 4 sata popodne. Stvari koje se događaju na ulicama, koje bi kod nas bile na „naslovnicaama”, se uopće ne spominju kod njih.*¹⁵

Nellie Bly opisuje razvijenost štampe i sam odnos stanovništva prema novinama, te neprofesionalni, nemarni, kontrolisani samim tim i neobjektivni novinski pristup koji se predstavljen javnosti. Sam taj stav i odnos prema novinarstvu Nellie Bly je dodatno zaintrigirao, te zalazi u sfere meksičkog života koje su bile nedopustive za jednog diktatora kao što je bio Porfirio Diaz. Naime, Nellie Bly dolazi do saznanja da su u Meksiku urednici bili podcijenjeni, nisu imali nikakva prava, i ako bi napisali i objavili nešto loše o vladi bili bi zatvoreni ili pogubljeni. Zatvor u kojem su boravili urednici, novinari, čak i općenito ljudi koji nisu bili istomišljenici sa vladom, zvao se Belem. Odvojeni od života, dodira sa stvarnošću, prepušteni patnjama, mučenju, a u cilju uskraćivanja slobodnog mišljenja, izražavanja, djelovanja, što predstavlja jedno od elementa koje krasi demokratsko društvo, neistomišljenici vladalačke politike bivali zatočeni u Belem. Kako bi sproveo diktaturu, kontrolu govora i mišljenja, Porfirio Diaz je opremio dobro vojsku koja je vršila nadzor nad stanovništvom. Ta sila je bila spremna i lišiti života, onoga ko se suprostavi postupcima Vlade ili progovori nešto protiv nje. Opremljeni oružjem, konjima, uniformom, te izrazito dobrom plaćom za obavljanje što „prljavih”, tako i legitimnih poslova za vladajuću državnu elitu, vojnici su kroz gradove, trgove, sela, sijala strahopoštovanje i naklonost da im ljudi budu podređeni radi svog opstanka za život. Takav odnos i kontrola vlasti nije se samo sprovodila nad mještanima Meksika, već se primjenjivala i na strance. „Imaju zakon, poznatiji kao 'član 33', koji određuje sudbinu 'opasnih' stranaca koji preslobodno govore ili pišu o državi i njenim stanovnicima.”¹⁶, upoznavajući se sa normativom, tehnicima i principima rada novinskih redakcija, ograničenošću i činjenicom da Meksička vlada ne dozvoljava niti klevetu, niti prikazivanje objektivnog stanja koje vlada u Meksiku, Nellie Bly napušta Meksiko i vraća se u Pittsburgh. Bez obzira na rizik koji je preuzela, pisajući o životnim sudbinama novinara, kao što je Daniela Cabrera, koji je putem karikature pod naslovom „The Cemetery of the Press”, u prevodu „Groblje tiska” predstavio na slikovit način stvarni položaj štampe u tadašnjem društvu Meksika, i jasno poslao poruku javnosti da je štampa

¹⁵ Bly, N. (1888), „Six Months in Mexico”, Printed in Germany by Amazon Distribution, GmbH, Leipzig, str. 156-157

¹⁶ Bly, N. (1888), „Six Months in Mexico”, Printed in Germany by Amazon Distribution, GmbH, Leipzig, str. 159

iskontrolisana državnim monopolom navodeći natpis u svojoj karikaturi „The independent Press. R.I.P”, u prevodu „Nezavisni tisak R.I.P”. Nakon objavljivanja karikature, Cabrera su zatočili u zatvoru Belem, sve do njegove smrti. Nellie Bly nije bila nagrađena za svoju hrabrost, odanost, transparentnost, etičnost, bez obzira na prijetnje i rizike koje je preuzela na sebe iznoseći stvarnu sliku Diazove diktature i meksičke vladavine, već je bila ponovo vraćena da piše o „ženskim temama”, što je navelo da napusti „Pittsburgh Dispatch” i preseli se u New York, grad u kojem novinari igraju bitnu ulogu za opstanak u demokratskom društvu prema kojem su i težile Sjedinjene Američke Države.

3.3. Hrabrost ili pak ludost ka putu do cilja

New York je bio grad koji se masovno razvijao u svakom životnom pogledu, prilagođen ljudskim potrebama i težio ka boljem i lakšem životu, što je privuklo i mnogobrojno doseljavanje na njegove prostore. Tako je u period od 1880. do 1890. godine stopa naseljenosti porasla za 598 241 stanovnika. Grad koji je otvarao vrata svestranosti i mogućnosti da se žena izbori za položaj u društvu kojem pripada. Tako je i Nellie Bly došla u New York da ostvari svoje životne ciljeve i pronađe svoju sretnu zvijezdu na nebu. Iscrpnom potragom, skoro četiri mjeseca, za poslom došla je do zgrade New York World-a. New York World bile su novine u kojima bi svaki novinar tog vremena poželio raditi. Osnovane su 1860. godine, nakon raznih previranja, počev od političkih pa do rukovodstva, procvat doživljavaju za vrijeme rukovodstva Josepha Pulitzer. New York World su novine koje su propagirale stavove Demokratske stranke u periodu od 1883. do 1911. godine, koje su postale predvodnik žutog novinarstva, privlačući pažnju čitatelja, a samim tim i povećanje novinske naklade i boljeg ugleda u svijetu.

Inače, Joseph Pulitzer rođen je 1847. godine u Kraljevini Mađarskoj. Bio je pristalica republikanaca, te borbu kroz politički život u samoj mladosti počeo je pokazivati talenat za novinarstvo. Zbog korupcije napušta Republikansku stranku i prelazi u Demokratku stranku. U želji da širi demokratske stavove kupuje dva lista St. Louis Post i St. Louis Dispatch, koje je preimenovao u jedan list zvani St. Louis Post – Dispatch, a kasnije se zvao St. Louisia. Nakon što 1883. godine preuzima New York World „prvi objavljuje strip pod naslovom „Žuti dječak”. Od tada se ilustrovani listovi, u kojima se akcenat daje na ekskluzivnosti, na

senzaciji, nazivaju „žutom štampom”¹⁷ Kao novinski izdavač bio je u New York World-u sve do 1911. godine, kada je i umro. Uz podsticaj zaklade Josepha Pulitzerza 1912. godine osnovan je studij novinarstva na Unverzitetu Columbia u New Yorku, što je znatno doprinijelo daljnjem razvoju novinarstva. Od 1917. godine Unverzitet Columbia počinje sa dodjelom Pulitzerove nagrade za pisanu riječ, koja je dodjeljuje svake godine i u znak sjećanja na velikana novinarstva Josepha Pulitzerza.

Iako je većina bila mišljenja da žene ne mogu istrajati u istraživačkim procesima iz razloga što su predstavljene kao nježnijim spolom, koje su trebale svoju pažnju usmjeriti ka domaćinskim poslovima, odgoju djece i slično, pa zbog toga su smatrane nesposobnim za takvu vrstu posla. Odlučna Nellie Bly da dobije posao u New York World-u, na sastanku sa urednikom John Cockerill-om predlaže da istraži imigracije u New York-u. Smatajući tu ideju prevelikom „zalogajem” Joseph Pulitzer uz dogovor sa urednikom New York World-a predložio je da se ispita stanje i odnos prema pacijentima u mentalnog ustanovi na otoku Blackwell u kojem su smještene žene sa mentalnim poteškoćama. Nellie Bly sa svojim duhom i željom da se iskaže izrazila želju da kreira lažni identitet, predstavljajući sebe u ulozi pacijentice, kako bi pisala iz same srži dešavanja i ličnog iskustva. Joseph Pulitzer, iako je bio jako skeptičan radi velikog rizika za njen život, dozvolio joj je da se lažno predstavi, znajući da ako uspije Nellie Bly u postavljenom cilju da će senzacijom i ekskluzivnim člancima znatno privući pažnju čitatelja i povećati tiraž novina.

Dana 22.9.1887. godine John Cockerill predlaže Nellie Bly da je uvede u Women’s Lunatic Asylum, na Blackwell’s Islandu¹⁸, međutim ona odbija pomoć želeći da sama obavi zadatak, pretvarajući se da je pacijentica.

Znajući u kakav se rizik upušta, pitala je urednika kako će je izbaviti iz mentalne ustanove, međutim on nije znao odgovor na to pitanje. Skupljajući hrabrost Nellie Bly počela je sa pripremama transformacije u drugu ličnost, kako bi zavarala, medicinsko osoblje, doktore, sudije i čitav svijet. Danima je pričala sama sa sobom u ogledalo, mrštila se, smijala, vježbala je razne izraze lica koje bi pokazivala varijacije u njenom raspoloženju, uvježbala je gestikulacije i mimike, govor tijela koji bi slao poruku javnosti da je luda. Na samom kraju priprema kako bi se izborila sa strahom i ne bi podlegla pritiscima pustila je plin da bi nadjačala samu sebe i želju za borbom za postavljenim ciljevima.

¹⁷ Tucaković Š. (2000), „Historija komuniciranja”, Studentska štamparija Unverziteta, Sarajevo, str. 87

¹⁸ Ženski azil za mentalno oboljele na otoku Blackwell, sadašnji naziv otoka je Roosevelt

Smatajući sebe spremnom za zadatak kao najbolji put za smještaj u mentalnu ustanovu na Blackwell otoku izabrala je boravak u privremenom domu za žene. U privremenom domu boravile su žene koje su plaćale smještaj i radile poslove predviđene za ženu tog vremena (šivanje, vezivanje, pranje, sviranje instrumenata, pjevanje...) i baš takav dom Nellie Bly je smatrala idealnim da dobije status nenormalne osobe.

Sa lažnim identitetom pod imenom Nellie Brown smjestila se u privremeni dom. Glumeći izgubljenu djevojku sa Kube, koja je izgubila svoje kovčege, sa promjenjivim ponašanjem, čas se smijala, čas je pokazivala veliki strah, halucinaciju, osjećaj beskorisnosti i nepripadanja svijetu u kojem živi, brzo je ubijedila žene iz doma da pozovu policiju i doktore u nadi da joj pomognu u njenoj izgubljenosti, a i da zaštite sebe od straha da će im Nellie Brown nauditi.

Slika 3. Ilustracija smještaja i boravka Nellie Bly u mentalnoj ustanovi

Izvor: <https://voxfeminae.net/strasne-zene/nellie-bly-10-dana-u-ludnici-72-dana-na-putu/>
[Pristupljeno 26.1.2021. godine]

Nellie Bly, znajući da će u jutarnjim časovima policija doći, cijelu noć se borila sama sa sobom da ne zaspe kako bi izgledala što iscrpljujuće i ubjedljivije. Dok je čekala jutro razmišljala je kako je uspjela prevariti žene u privremenom smještaju i o tome kako i na koji

način će ubijediti policiju i doktore da je smjeste u mentalnu ustanovu na Blackwell otoku. Uz sebe je imala samo malu bilježnicu i olovku, kako bi mogla bilježiti sve šta joj se dešava. Ranom zorom policija je pokucala na vrata privremenog doma za žene i odvela Nellie Bly sa kućepaziteljicom Standar, sudiji na saslušanje. Sudija Duffy je zamolio da ga sačeka u njegovom uredu kako bi bolje porazgovarao vjerujući da joj treba pomoći jer je drogirana i izgubljena. Nakon što je obavio razgovor sa Nellie, pozvao je liječnike da je pregledaju i novinara kako bi mu pomogao da neko prepozna jednu izgubljenu djevojku Nellie Brown. Nellie se odupirala sastati sa novinarom iz straha da je ne prepozna, a samim tim da joj ne propadne zadatak. Izbjegla je novinara glumeći napad panike, zbog kojeg je odmah upućena na pregled kod liječnika. Sudac Duffy je bio blagonaklonjen nad Nellie Brown iz razloga što ga je podsjećala na njegovu pokojnu sestru i tražio je od liječnika da se pažljivo odnose prema njoj. Pregledom liječnik je utvrdio da je Nellie uzimala lijekove, što je ona izričito negirala, kao što je i negirala da je bolesna i da samo želi svoje kovčege koje je izgubila. Nakon pregleda i konstatacije liječnik se sa Nellie Brown uputio u bolnicu Bellevue. Ponosna na sebe i samouvjerena jer je do sada zavarala žene iz privremenog doma, policajce, sudca i liječnika bila je spremna za bolnicu Bellevue, odakle treba biti prebačena brodom na Blackwell otok. Primjetivši da nije jedina osoba koja čeka na brod, počela je odmah istraživati. Prvo je stupila u kontakt sa Anne Neville, koja je bila sobarica i obolila je od preopterećenosti, te zbog slabog imovinskog stanja nije mogla plaćati adekvatan smještaj, pa su je poslali za otok Blackwell. Ono što je Nellie interesovalo bilo je da li je Anne luda, međutim Anne je to porekla obajsnivši da je medicinskom osoblju beskorisno govoriti da je zdrava jer ne žele da je saslušaju. Posmatarjući situaciju Nellie Bly je uvidjela da nije jedina osoba koja nije mentalno obolila, što joj je dalo još veći motiv da priču istraži do kraja. Tako se obratila ženi pod imenom Fox, koja je odbila razgovarati. Nakon određenog vremena ukrcale su se na brod koji je isplovio iz luke i uputio se ka otoku Blackwell. Brod je uplovio u luku na Blackwell otoku, sam taj dolazak ostavljao je prizor hladnoće, koja je uticala na gubljenje samopouzdanja i hrabrosti Nellie Bly. Zgrožena osjećajem tjeskobe koja je vladala među pacijentima upitala je gospođicu Tillie Mayard:

„Gdje smo?”

„Na otoku Blackwell u sanatoriju za luđake,” odgovorila je, tužno.

„Jesi li ti luda?” upitala sam.

*„Ne,” odgovorila je; „ali budući da smo poslani ovdje moramo biti tihi dok ne pronađemo način da pobjegnemo. Bit će malo ili nimalo doktora poput dr. Field-a koji neće odbijati da me saslušaju i pruže mi priliku da dokažem svoj razum.”*¹⁹

Tillie Mayard je bila jedna od pacijentica koja je dijelila istu sudbinu kao Nellie Bly, Fox, Anne Neville, koje su bez adekvatnog pregleda, kontrole, provjere zdravstvenih činjenica poslane u azil za mentalno oboljele osobe. Prije nego što su zvanično preuzele „odoru” azila ispitane su bile od strane doktora Kiniera, koji ih je sve do jedne zatočio i proglasio ludim bez obzira na njihova razumna izlaganja i borbu za slobodu. Došao je i red na procjenu zdravstvenog stanja Nellie Bly, sestra Grupe je pozvala kod doktora Kiniera na pregled:

„Nellie Brown, doktor vas želi vidjeti,” rekla je gđica Grupe. Ušla sam i rečeno mi je da sjednem na stol nasuprot dr. Kinier-a. „Kako se zovete?” pitao je, ne dižući pogled. „Nellie Brown”, odgovorila sam. „Gdje je vaš dom?” zapisivao je sve što sam rekla u veliku knjigu. „Na Kubi.” „Oh!” uzviknuo je, prisjetivši se iznenada i potom se obrati sestri: „Jeste li vidjeli nešto u novinama o njoj?” „Da,” odgovorila je, „vidjela sam podugačak članak o ovoj djevojci u nedjeljnom Sun-u.” Zatim je doktor rekao: „Zadržite je ovdje dok ne odem do ureda i ponovo pogledam vijest.” Otišao je, a meni su uzeli kapu i šal. Po povratku rekao je da nije uspio pronaći novine, ali je priču mog 'debija', po sjećanju, prepričao sestri. „Koja je boja njenih očiju?” gđica Grupe je pogledala, i odgovorila „siva”, iako su svi uvijek govorili da su mi oči smeđe ili zeleno-smeđe. „Koliko vam je godina?” upitao je; a ja sam odgovorila, „Devetnaest prošlog maja,” okrenuo se sestri, i rekao, „Kada dobivate sljedeći dopust?” Ustanovila sam da je to odsustvo ili 'slobodan dan.' „Sljedeće subote,” rekla je, uz smijeh. „Ići će te do grada?” i oboje su se smijali kada je odgovorila potvrdno, a on je rekao: „Izmjeri je.” Postavili su me ispod jezička metra čvrsto postavljenog na tjeme. „I koliko je?” pitao je doktor. „Pa znate da vam to ne mogu reći,” rekla je. „Da, možeš; hajde. Koja je visina?” „Ne znam, tu su neke oznake, ali ne znam koliko.” „Da, možeš. Pogledaj i reci mi.” „Ne mogu; uradite to sami,” opet su se nasmijali i doktor je ustao od stola pristupivši da pogleda sam. „Pet stopa i pet inča; zar ne vidiš?” rekao je, uzimajući je za ruku i dodirujući oznake. Po glasu sam znala da još uvijek nije razumjela, ali to nije bila moja briga obzirom da je doktoru pričinjavalo zadovoljstvo da je navodi. Potom su me stavili na vagu, a ona je

¹⁹ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 48

radila dok nije postigla ravnotežu na vagi. „Koliko?” pitao je doktor, sjedajući za stol. „Ne znam. Morat će te sami pogledati,” odgovorila je, oslovljavajući ga imenom, koje sam zaboravila. Okrenuo se i oslovivši je također njenim imenom, rekao: „Postaješ drska!” i oboje su se nasmijali. Potom sam sestri rekla kilažu – 112 funti – a ona ju je zauzvrat prenijela doktoru. „Kada ideš na večeru?” upitao je, a ona mu je odgovorila. Sestri je poklanjao više pažnje nego meni, i postavljao joj je po šest pitanja na jedno upućeno meni. Potom je zapisao moju sudbinu u knjigu pred njim. Rekla sam, „Nisam bolesna i ne želim ostati ovdje. Nitko nema prava da me ušutkava na ovaj način.” Nije obraćao pozornost na moje opaske, i dovršivši pisanje, kao i razgovor sa sestrom, rekao je da je to to, a ja sam se sa svojim pratiocima vratila u čekaonicu.²⁰

U tom trenutku Nellie Bly je shvatila da je čeka ista sudbina kao i druge žene što su došle s njom na otok bez obzira na njihov zdrav um, jer što su više ubjeđivale doktora da su zdrave to ih je više vodilo ka putu ludila i otuđenosti od stvarnog svijeta kojem pripadaju. Koliko se prije trudila da dokaže da je mentalno oboljela osoba koristeći se neprimjerenim metodama, gestima, ponašanjem i slično, taj isti efekat je postizala u Ženskom azilu za mentalno oboljele na otoku Blackwell samo ubjeđujući doktore da je zdrava i nije oboljela, što je i bilo tačno. Presudom doktora da je mentalno oboljela, njena uloga po zadatku je mogla početi.

Prvo s čim se susrela bilo je prebrojavanje njene odjeće i oduzimanja iste, te zaduživanje oskudne odjeće mentalne ustanove. Tu neadekvatnu odjeću je predstavljala haljina bez rukava od grubog materijala sa naznačenim brojem i papučama, iako je na pomolu bila jesen, bez uključenog grijanja. Nellie Bly nije mogla ni zamisliti da će njenu odjeću medicinske sestre prisilno skinuti pred očima drugih pacijenata, okupati je u kadi sa hladnom vodom, i to u istoj vodi u kojoj se kupaju svi pacijenti, zatim joj obući odoru koja joj je dodjeljena prilikom prijema u ustanovu. Taj nehumani čin Nellie Bly je opisala u svojoj knjizi:

Odveli su nas u hladnu, mokru kupaonicu, i rečeno mi je da se skinem. Jesam li protestovala? Pa, nikad u životu nisam bila ozbiljnija nego tada kada sam pokušala preklinjati. Rekli su da će ako ne poslušam koristiti silu i da neće biti nježni. Tada sam primjetila jednu od najluđih žena s odjela kako sjedi pored napunjene kade s velikom, bezbojnom krpom u rukama. Čavrljala je sama sa sobom i smješkala se na način koji mi je djelovao pakosno. Nisam znala šta će mi učiniti. Drhtala sam. Počeli su me svlačiti i skidati jedan po jedan komad odjeće. Na kraju su skinuli sve osim jednog

²⁰ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 52-53

komada odjeće. „Neću to skinuti,“ rekla sam žustro, ali su me svejedno skinuli. Bacila sam pogled na grupu pacijenata okupljenih na vratima koji su gledali scenu i uskočila sam u kadu s više energičnosti nego gracioznosti. Voda je bila ledeno hladna, i opet sam počela protestovati. Koliko je sve to bilo uzalud! Na kraju sam molila da barem otjeraju pacijente, ali su mi naredili da šutim. Luda žena me počela ribati. Ne mogu pronaći niti jednu drugu riječ da opišem to ribanje. Iz male limene kutije je uzela nešto mekanog sapuna kojeg je razmazala svuda po meni, čak i po mom licu i mojoj lijepoj kosi. Na kraju više nisam ni vidjela ni pričala, iako sam molila da mi ne diraju kosu. Trljaj, trljaj, trljaj, nastavila je stara žena, mrmljajući sama sa sobom. Zubi su mi cvokotali, a udovi su mi se naježili i postali plavi od hladnoće. Na kraju su mi, jednu za drugom, izlili tri kante ledeno hladne vode na glavu, po očima, ušima, nosu i ustima. Mislila sam da sam se osjećala kao utopljenik dok su me izvlačili iz kade, hvatajući dah, tresući se i drhteći. Po prvi put sam izgledala ludo. Pogled sam bacila na neopisivi izgled lica mojih pratioca, koji su prisustvovali mojoj sudbini i koji su zasigurno znali da ih čeka isto. Kako se više nisam mogla kontrolirati nad apsurdnom slikom koju sam pretstavljala, počela sam se nekontrolisano smijati. Takvu mokru su me obukli u kratku flanelnu spavačicu na kojoj je pri samom rubu velikim crnim slovima bilo napisano 'Sanatorij za ludake, o.B., d. 6.' Slova su značila, otok Blackwell, dvorana 6.²¹

S obzirom na nehumano ponašanje, psihičku i fizičku torturu, koju je već doživjela, znala je da će isto to doživjeti Tillie Mayard, koja je radi svoje bolesti bila preosjetljiva na hladnoću, ali na to se sestre nisu obazirale, primjenjivali su isti tretman za sve bez obzira na zdravstvena stanja pacijenata. Suosjećanost sa Tillie Mayard pokazala je na način što je smjestila u krevet i tražeći dodatne plahte kako bi ugrijala Tillie Mayard, međutim prisilno su je odveli u drugu sobu u kojoj je sama bila smještena. Tillie Mayard koja je imala oboljele nerve, teško je podnijela doživljeni šok od hladne vode, što se odrazilo na njeno zdravlje, a kasnije i na gubitak razuma. Svaki zahtjev im je bio uskraćen, strašno je bilo živjeti sa činjenicom da prostor i nehumani odnos medicinskog osoblja od zdravog čovjeka napravi nenormalnog, međutim Nellieva upornost i istrajalost da se izbori za bolje uslove pacijentima, dovela je do toga da prilikom pregleda koji je imala sa dr. Ingramom iznese svoje mišljenje o zbrinjavanju pacijentica u slučaju požara, da prostorije nisu adekvatno zaštićene i da ulazi i izlazi u slučaju

²¹ Bly, N., „Ten days in a madhouse“, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 58-59

požara nisu obezbjeđeni, te je predložila način na koji se mogu izbjeći posljedice stradanja u slučaju požara. Takav prijedlog je naveo dr. Ingram da pomisli da je Nellie Brown bila smještena u mentalnu ustanovu Sing Sing, koji posjedovao takav sistem zaštite od požara, ali je Nellie Brown takve iznesene sumnje doktora porekla.

Dok su doktori istraživali njeno prijeklo, bolest, problem, Nellie Bly je svjedočila kupanju oko 45 pacijentica u dvorani 6, u istoj vodi i posušeni samo sa dva ručnika, bez obzira na vidno kožna oboljena kod pojedinih pacijentica. Odnos prema higijeni pacijentica je bio stravičan, hranu koju su jeli bila je: stari hljeb, koji je zbog svoje starosti i nepoznatih razloga bio crne boje, zobenu kašu u kojoj su se mogli naći insekti, hladan krompir, žilava govedina, hladna supa i pile su hladan čaj, dok sa druge strane pacijentice su mogle uživati samo u pogledu na hranu: svježe voće, vruć bijeli hljeb, svježe meso, koja se servirala medicinskim sestrama i doktorima Ženskog azila za mentalno oboljele na otoku Blackwell.

Slobodno vrijeme provodile su u dvorani sa zatvorenim prozorima, golim klupama, jednim stolom i stolicama za medicinske sestre, te klavirom, kojeg je Nellie Bly svirala. Baš u taj klavir sakrila je svoju bilježnicu sa olovkom u kojoj je zapisivala dešavanja u Ženskom azilu, međutim tokom pregleda kod doktora, medicinska sestra Grady je pronašla bilježnicu i oduzela je od Nellie Bly. Iako je Nellie Bly insistirala da joj vrati, sestra Grady je to odbila, zabranjujući da piše i čita sa obrazloženjem da će joj to poremetiti razum. Ono što je Nellie Bly posebno ostalo u sjećanju bila je ta prva šetnja po dvorištu ustanve, kad su svi pacijenti zadužili bijele šešire, obukli ih za šetnju. Teško prepoznatljive Nellie Bly i Anne Neville su iskoristile vrijeme da prošetaju. Tokom šetnje uočile su drugačije obučene pacijentice sa posebnim nadzorom, zavezane sa užetom jedna za drugu, iz razloga što su se smatrale najagresivnijim i bile su smještene u drugi odjel zgrade. Vez je vezivao 52 žene i svaka od njih je ispoljavala agresiju na način: iskazivanja vulgarnih riječi, optužbi na medicinsko osoblje da su im nanijeli povrede, proklinjanje, upućivanje prijetnji i slično. Nije ni čudo s obzirom da je i Nellie Bly svjedočila mučenju pacijentica:

Gotovo cijelu noć sam slušala ženu koja plače zbog hladnoće i moli Boga da jeпусти da umre. Druga je u učestalim intervalima uzvikivala 'Ubojstvo!' i 'Policija!' sve dok nisam počela osjećati jezu. Drugoga jutra, nakon što smo otpočeli s našim beskonačnim 'setom' za taj dan, dvije su sestre, uz pomoć nekih pacijenata, dovele ženu koja je prethodnu noć preklinjala Boga da je uzme. Njena molitva me uopće nije iznenađivala. Činilo se da joj se oko sedamdeset godina i bila je slijepa. Iako su dvorane bile ledeno hladne, starica na sebi nije imala ništa više odjeće od nas, odjeće

koju sam već opisala. Kada su je doveli u dnevni boravak i stavili na tvrdu klupu, povikala je: "O, šta mi to radite? Hladno mi je, tako mi je hladno. Zašto ne mogu ostati u krevetu ili dobiti šal?" i potom je ustala, pokušavajući napipati izlaz iz sobe. Ponekad bi je dežurni gurnuli natrag na klupu, samo da bi je ponovo pustili da ustane, smijući se bezdušno kada bi udarila od stol ili rub klupa. U jednom je trenutku rekla kako joj teške cipele iz dobrotvorne pomoći žuljaju stopala, pa ih je skinula. Sestre su natjerale dva pacijenta da joj ih ponovo obuju, i kada je pokušala nekoliko puta da ih ponovo skine, boreći se protiv ostalih, prebrojala sam sedam ljudi kako joj istovremeno pokušavaju obuti cipele. Starica je pokušala leći na klupu, ali bi je ponovo dizali. Zvučalo je tako jadno čuti je kako uzvikuje: "O, dajte mi jastuk i pokrijte me pokrivačem, tako mi je hladno." U tom sam trenutku vidjela gđicu. Grupe kako sjeda na nju i svojim hladnim rukama prelazi preko staričinog lica i gura ih niz okovratnik haljine. Na staričine jauke se zvijerski smijala zajedno s ostalim sestrama, te je nastavila sa svojom okrutnom radnjom. Tog su dana staricu odveli na drugi odjel.²²

Nellie Bly je svjedočila o lošem pristupu medicinskog osoblja, nehumanim uslovima, lošoj hrani i hladnoći, fizičkom i psihičkom zlostavljanju, užasnuta činjenicom da baš ti postupci navedu zatočene razumne žene da polude, da otrgnu njihov razum i navedu ih da stvarno pripadaju azilu za mentalno oboljele osobe, što je navelo da zatraži zaštitu od strane direktora Ženskog azila doktora Dente, na šta se on oglušio jer je potajno podržavao sve te nehumane postupke smtarajući da tako treba. Jedini spas je vidjela tokom posjeta doktora Ingram, kojem je tražila bolje uslove i prenosila loše stanje u Ženskom azilu i loše ophođenje prema pacijenticama, nakon čega bi dobijala prijatnije od medicinskog osoblja i poseban nadzor nad njom. Nellie Brown je imala povlasticu da može imati posjetioce, a sve zahvaljući blagonaklonosti sudije Duffy, u nadi da će neko sirotu djevojku prepoznati i odvesti njenoj kući. Tako je sestra Grady došla po nju da je odvede u prostoriju za posjete. Nellie je vidjela da je čeka čovjek kojeg je poznavala, zaprepaštena saznanjem da je ne otkrije signalizirala je pogledom posjetitelju da ne razotrije njen pravi identitet i na skriven i jedva razumljiv način rekla mu je: „Ne dajte me.”²³ na šta je posjetitelj negirao da je poznaje, međutim dosjetljiva Nellie Bly je na dosljedan način, predstavljajući svoje lažne korijene, na španjolskom rekla da je po zadatku tu, nakon čega je posjetitelj napustio Ženski azil. Ta posjeta koliko je

²² Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 70-71

²³ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 73

pobudila strah u Nellie Bly da ne bude raskrinkana, toliko joj je i dala nadu da neko zna da je tu i da će doći da je izbavi iz ludnice, kojoj ne pripada. Nellie Bly je sa skupljenom hrabrošću napustila sobu za posjete i pridružila se ostalim pacijenticama, gdje svjedočila još jednom od nizu užasnih postupaka medicinskih sestra Ženskog azila za mentalno oboljele na otoku Blackwell:

Ubrzo nakon mog dolaska, doveli su djevojku po imenu Urena Little-Page. Bila je blesava od svog rođenja, a slaba tačka, kao i s mnogim razumnim ženama, su joj bile godine. Tvrdila je da joj je osamnaest i jako se ljutila ako bi joj proturječili. Sestrama nije trebala dugo da ovo dokuče i stalno su je zadirkivale. "Urena," rekla je gđica. Grady, "doktori kažu da ti je trideset i tri umjesto osamnaest," a druge su sestre smijale. Nastavljale bi s ovim dok jednostavno stvorenje ne bi počelo vikati i plakati, govoreći da želi kući i da se svi prema njoj odnose loše. Nakon što bi iz nje izvukli svu zabavu koju su htjeli i nakon što bi počela plakati, grdili bi je i govorili da ušuti. Postojala bi sve histeričnijom dok one ne bi počele navaljivati na nju, šamarati je po licu i veselo udarati po glavi. Zbog ovoga bi jadno stvorenje plakalo još jače, pa bi je počele daviti. Da, doslovno daviti. Zatim bi je odvukle u ormar i čula bi njene užasnite vapaje kako se stišavaju u prigušene. Nakon nekoliko sati izbivanja, vratila bi se u dnevni boravak i na njenom bi vratu jasno vidjela tragove njihovih prstiju cijeli dan. Činilo se da ova kazna budi u njima želju da sprovedu još.²⁴

Na veliku žalost ta tortura nad pacijenticama se nije završila sa djevojčicom Urena Little-Page, Nellie je svjedočila fizičkom i psihičkom maltretiranju pacijentica, koje su molile da ih ne tuku, vapaj njihov za pomoć odzvanjale su kroz zidove Ženskog azila, a medicinske sestre su bile ko zvijeri koje se tražile samo razlog kako bi jadne pacijentice zlostavljale što psihički, a što fizički, kao da im je to bila hrana i način pokazivanja moći za preživljavanje. Sva ta viđenja i saznanja o zlostavljanju žena smještenih u većini slučajeva jer nisu nekom odgovarale u društvu u kojem su obitavale tj. nisu bile podobne, bilo da se radi o ljubavi, drugačijim pogledima i životnim stavovima u sredini u kojoj su se nalazile, lošoj ekonomskoj stacioniranosti u društvu, odrazilo se na psihočko stanje Nellie Bly od čega je dobila nesanicu pokušavajući da čuje svaki krik, priču, vapaj i stanje u mentalnoj ustanovi, koji su se krili u zidinama Ženskog azila za mentalno oboljele na otoku Blackwell. Tu nesanicu su

²⁴ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 74-75

pokušali medicinsko osoblje izliječiti na način da su je prisiljavali da pije opijum prijeteci joj da ukoliko ne popije opijum, isti će ubrizgati putem injekcije direktno u venu. Znajući koje posljedica igla može donijeti, Nellie Bly je pila opijum te odmah po izlasku doktora Kiniera i medicinskih sestara, vršila je iritiranje želudca kako bi izbacila što prije opijum iz svog organizma. Sva ta grozna i čemerna iskustva pacijentica,

Jedna od pacijentica, gđa. Cotter, lijepa, sitna žena, jednog je dana pomislila da je vidjela svog muža kako dolazi prilazom. Napustila je red u kojem je hodala i potrčala mu u susret. Zbog tog čina su je poslali u Utočište. Poslije je rekla: „Samo sjećanje na to je dovoljno da poludim. Zbog plakanja su me sestre tukle drškom od metle i skakale po meni, zadavši mi unutarnje povrede koje nikada neću preboljeti. Svezali su mi ruke i noge i preko glave navukli plahtu koju su čvrsto stegnule oko moga grla da ne mogu vikati i takvu su me stavili u kadu punu ledene vode. Držali su me pod vodom dok me nije napustila svaka nada i dok nisam počela gubiti osjetila. Drugom su prilikom, držeći me za uši, udarali mojom glavom od pod i zid. Potom su mi čupali kosu iz korijena, tako da mi nikada više neće narasti.” Gđa. Cotter mi je pokazala dokaz ove priče – udubljenje na potiljku glave i ogoljela mjesta gdje su joj čupali kosu šakama. Njenu priču vam prenosim najjednostavnije moguće: „Moj tretman nije bio toliko loš kao što sam vidjela druge da ga dobijaju na tom mjestu, ali mi je uništio zdravlje, i čak ako izađem odavde, bit ću slomljena. Kada je moj muž čuo kako su se odnosili prema meni, prijetio je da će ih razotkriti ukoliko me ne premjeste, pa su me doveli ovdje. Sada sam dobro mentalno. Sav taj stari strah me napustio, i doktor je obećao dopustiti mom mužu da me vodi kući.”

Upoznala sam i Bridget McGuinness, koja se sada čini razumnom. Rekla je kako su je poslali u Utočište 4, gdje su je privezali na konopac. Batine koje sam tamo dobila su bile užasne. Vukli su me okolo za kosu, držali pod vodom dok se nisam počela gušiti, davili su me i šutali. Sestre bi uvijek postavile jednog od tiših pacijenata na prozor kako bi im rekao ukoliko bi se neki od doktora približavao. Bilo je beznadežno žaliti se doktorima jer bi uvijek govorili kako se radi o umišljanjima naših bolesnih umova, a uz to bi još dobili dodatne batine zbog žaljenja. Držale bi pacijente pod vodom i prijetile kako će ih ostaviti da umru tako ukoliko ne obećaju da neće ništa reći doktorima. Svi bismo obećavali jer smo znali da nam doktori neće pomoći i učinili bi sve da izbjegnemo kaznu. Nakon što sam razbila prozor, prebacili su me u Kolibu, najgore mjesto na otoku. Tamo je užasno prljavo i smrad je očajan. Ljeti muhe lete u

rojevima. Hrana je gora od one koju dobijamo na drugim odjelima i daju nam je samo na limenim tanjirima. Umjesto rešetki izvana, kao što su na ovom odjelu, tamo su unutra. Tamo ima mnogo tihih pacijenata koji su tu već godinama, ali ih sestre zadržavaju tamo kako bi radili. Između ostalih batina koje sam dobila tamo, sestre su jednom skočile na mene i slomile mi dva rebra.

„Dok sam ja bila tamo, doveli su jednu ljepuškastu, mladu djevojku. Bila je bolesna i opirala se da je smjeste na to prljavo mjesto. Jedne su je noći sestre odvele i nakon što su je istukle, držale su je голу u ledenoj vodi i potom su je bacile na krevet. Kada je osvanulo jutro, pronašli su je mrtvu. Doktori su rekli da je umrla od grčeva i to je bilo sve što su učinili po tom pitanju.”

„Ubrizgavaju toliko morfija i klorala da pacijenti gube razum. Vidjela sam pacijente sluđene od žeđi zbog lijekova, a sestre bi im odbijale vodu. Čula sam žene koje preklinju za jednu kapljicu cijelu noć koju ne bi dobile. Ja sama sam vapila za vodom dok mi se usta nisu toliko sasušila da više nisam mogla pričati.”

„Sama sam vidjela istu stvar u dvorani 7. Pacijenti bi preklinjali za piće prije spavanja, ali bi sestre – gđica Hart i ostale – odbijale otključati kupatilo kako bi utažili žeđ.”²⁵,

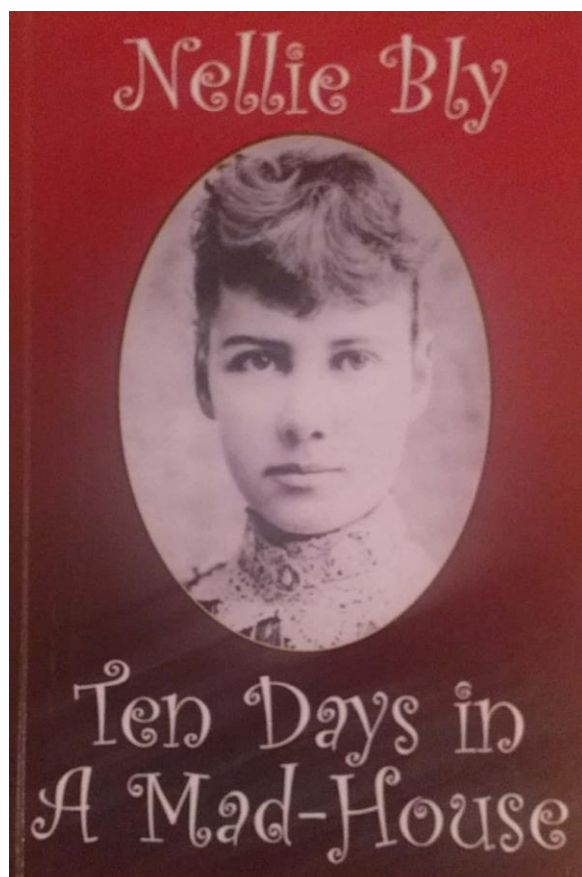
koliko su strašila Nellie Bly, toliko su joj davala snagu da se izbori za bolje uslove i liječenje pacijentica smještenih u mentalnoj ustanovi, ali svjesna da za takvo nešto prvo mora naći način da napusti otok Blackwell. Tokom redovne kontrole doktora Ingrama, Nellie Bly je insistirala na svim mogućim testovima, metodama i tehnikama, koji bi dokazali da je zdrava osoba i da ne pripada Ženskom azilu za mentalno oboljele na otoku Blackwell, međutim doktor Ingram je mislio da je u zabludi, te je prebacio zajedno sa pacijenticom Anne Neville u drugi odjel broj 7. Iako je na prvi pogled odjel 7 izgledao lijepo, okrečeno, sa klavirom, gdje su sestre vježbale pjevanje sa pacijenticama, te nagrađivale ih za dobro ponašanje sa odlaskom u crkvu u malu katoličku kapelu na sedmičnom nivou, isto tako iza toga se krila ona mračna strana odjela: skidanje pred svima, udaranje, loša hrana, zlostavljanje kako psihičko tako i fizičko pacijentica. To je bio odjel za posjetitelje, tako su jedan dan sa doktor Dent došli posjetitelji, mogući donatori, gdje su Ženski azil predstavili u najboljem redu, sestre su bile raspoređene svaka na svom radnom mjestu, obilazili su samo odjel koji je koliko toliko bio uređen i gdje su uslovi makar na vidno oko bili prihvatljivi za takav vid pacijenata, dok u druge dijelove Ženskog azila nisu zadirali, niti su znali šta se krije u njima. Smještena u

²⁵ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 83-84

bijeloj ćeliji, Nellie Bly je promatrala posjetitelje koji su je gledali ko životinju u kavezu i slušala je njihove komentare tokom razgovora sa doktorom Dentem. Sad još više ubijeđena da javnost uopšte nema predstavljenu stvarnu sliku uslova i odnosa prema pacijenticama u Ženskom azilu mentalno oboljelih osoba na otoku Blackwell, Nellie Bly je zaključila: „Sanatorij na otoku Blackwell je ljudska mišolovka. Jednostavno je doći tamo, ali kada ste jednom tamo, nemoguće je izaći.”²⁶

Međutim, baš u momentu gubljenja nade da će ikad izaći iz Ženskog azila za mentalno oboljele na otoku Blackwell, vidjeti zrake sunca, osjetiti miris dobre hrane, osjećaj slobode i života, Nellie Bly je posjetio je advokat Peter A. Hendricks da traži otpust Nellie Brown iz razloga što su se javili njeni prijatelji kako bi preuzeli odgovornost nad njom. Nellie Brown je odmah potpisala otpusno pismo i susrela se sa slobodom i svim onim za čim je žudila 10 dana zatvorena u Ženskom azilu za mentalno oboljele na otoku Blackwell.

Slika 4. Naslovnica knjige

Napomena: Fotografija je djelo autorice

²⁶ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 90

Nellie Bly je odmah po izlasku znala da se mora izboriti za bolji položaj i uslove pacijentica, koje je ostavila iza sebe, te je sa zadovoljstvom pristupila na saslušanje pred porotom. Pričajući od samog početka do kraja svoje iskustvo, uslove boravka i način ophođenja prema pacijenticama, tužitelj Vernon M. Davis je predložio da svi zajedno posjete Ženski azil za mentalno oboljele na otoku Blackwell, kako bi se uvjerali da je istina ono što je Nellie Bly ispričala. Na samom početku obilaska dočekao ih je noviji brod koji ih je prevezao na otok, obrazlagajući da je stari brod na popravci. Sam ulazak u Ženski azil je prikazivao drugačiju sliku nego što je opisala Nellie Bly, sve je bilo uredno i čisto, pacijentice su bile lijepo i adekvatno obučene, sestre su se ljubazno i stručno odnosile prema pacijenticama, što se tiče hladne vode, kupanja i loše hrane doktor Dente je rekao da je to zbog nedostatka sredstava, koji su također uzrok ostalih nedostataka s kojim se porota mogla susresti tokom obilaska Ženskog azil. Također, doktor Dente je sa istim izgovorom pravdao nestručnost ljekara i medicinskog osoblja, te da nije mogao potvrditi loš odnos medicinskih sestara prema svojim pacijenticama, a potom se zahvalio Nellie Bly, na način da je znao svrhu njenog dolaska pomogao bi joj jer je čitajući njene članke otpustio jednu sestru zbog lošeg ophođenja za koje on nije znao. Tokom razgovora na hodinku se srušila Anne Neville, Nellie Bly je izašla da je vidi i zatekla je u još gorem stanju nego što je bila prije dvije sedmice kada je Nellie Bly napustila otok Blackwell. Poznavajući koliko je Anne Neville jaka ličnost, Nellie Bly je pitala da ispriča svoje iskustvo poroti:

„Kada su gđicu Brown i mene doveli ovdje, sestre su bile okrutne i hrana je bila previše loša da bi se jela. Nismo imali dovoljno odjeće, i gđica Brown je stalno tražila još. Mislila sam kako je ljubazna, jer kada joj je doktor obećao još odjeće, rekla ju je dati meni. Čudno je, ali otkako su gđicu Brown odveli, sve je drugačije. Sestre su jako ljubazne i daju nam dovoljno odjeće. Doktori nas često obilaze i hrana se jako popravila.”²⁷

Nakon što su saslušali Anne Neville, tražili su ostale pacijentice o kojima je Nellie Bly govorila pred sudom, međutim do njih se nije moglo doći, navodeći kao razlog da su premještene na drugi otok, da su otpuštene ili im se toliko pogoršalo zdravstveno stanje da poroti i Nellie Bly nisu dozvoli pristup. Što se tiče izgubljene meksikanke, negirali su da je takva pacijentica boravila u Ženskom azilu za mentalno oboljele na otoku Blackwell. Porota i Nellie Bly su napustili otok Blackwell sa potpuno drugim iskustvom kakvim je Nellie Bly ispričala poroti iz razloga što je neko iz Bellevue javio da dolaze u kontrolu. Međutim,

²⁷ Bly, N., „Ten days in a madhouse”, Wildside Press LLC, Leipzig, str. 93-94

nedugo nakon posjete porota se složila sa svim savjetima koje je Nellie Bly predložila za poboljšanje zdravstva i uslova za mentalno oboljele osobe, na osnovu čega su se osigurala sredstva u iznosu od 1, 000. 000 dolara za bolje i kvalitetnije liječenje mentalno oboljelih osoba.

Nellie Bly se ponosno vratila u redakciju New York Worlda, njeni članci su znatno povećali tiraž novina, što zbog senzacije, ekskluzive, te ispričanih priča iz ličnog iskustva, rušeći stereotip da se žena ne može baviti istraživačkim pričama ušla je na velika vrata u svijet novinarstva kojem je sve vrijeme i težila.

3.4. Avanturistički duh Nellie Bly

Nellie Bly je podstakla novu eru života ženske populacije, te je njen postupak inspirisao druge žene da istupaju u javnost pokazivajući svoju hrabrost na različite načine, rizikirajući život i predstavljajući sebe kao hrabrim ženama poput Nellie Bly.

Nellie Bly je postala uzor ženama iz tog vremena, i dok su se druge žene trudile da budu hrabre kao ona ili čak više, Nellie Bly je razmišljala koja bi joj sljedeća priča donijela uspjeh kao „Deset dana u ludnici”. Razmišljajući dugo o temi kojoj bi se mogla posvetiti, dosjetila se romana od Jules Vernera iz 1873. godine „Put oko svijeta za 80 dana”. U romanu je napisano kako fiktivni lik Phileas Fogg obilazi svijet za 80 dana. Inspirisana likom Nellie Bly se odlučuje na poduhvat da otputuje na put oko svijeta želeći oboriti rekord Phileas Foggsa. Bez obzira što je već imala cijenjeni status istraživačke novinarke, urednik je bio skeptičan da žena bez pratnje smije sama putovati, žena koja govori samo engleski jezik i ženi kojoj je potrebno puno odjeće i higijene za obilazak svijeta, te je njenu ideju odgodio na neko vrijeme. Godinu dana kasnije vjerujući da Nellie Bly može napraviti uspješnu priču kao i sa „Deset dana u ludnici”, urednik je pozvao da krene u svoj pohod. Nellie Bly se usudila uputiti na put oko svijeta sa pasošom i ručnom torbom obrazlažući da

Nitko u potpunosti nije svjestan kapaciteta obične ručne torbe sve dok ga prijeka potreba ne natjera na treniranje dosjetljivosti i svođenja svega na apsolutno najmanji mogući format. U svoju sam torbu uspjela spakirati dvije putne kape, tri vela, par papuča, kompletan set toaletnih potrepština, držalo za pero i tintu, pera, olovke, papir, pribadače, igle i konac, kućni ogrtač, sportski sako, malu termos-bocu i šoljicu, nekoliko presvlaka donjeg veša, poveliki broj maramica i svježih naboranih

*okovratnika, kao i najveću i najnefleksibilniju stvar od svih – staklenku kreme koja bi trebala zaštititi moje lice od ispuhalosti na raznim klimama s kojima sam se trebala susresti.*²⁸,

200 funti u engleskom zlatu, novčanicama Bank of England, koje je smjetila u kožnoj vrećici zavezanoj oko vrata i nešto amerčkog zlata i novca kako bi istražila prihvatljivost američke valute u svjetskim lukama i mjestima koje će posjetiti. Po shemi koju je prethodno odradila, Nellie Bly je izračunla da može da obiđe svijet za 75 dana i četiri sata, počevši sa polividbom broda Agusta Victoria.

Slika 5. Nellie Bly spremna za put oko svijeta

Izvor: <https://picryl.com/media/portrait-of-nellie-bly> [Pristupljeno 27.1.2021. godine]

Spremna za pustolovinu, Nellie Bly je dana 14.11.1889. godine je krenula na put oko svijeta. Prvo s čim se susrela bila je morska bolest, i dok je vodila bitku sa morskou bolešću upoznala je putnike broda Augusta Victoria i način njihovog življenja, kulture, govornog područja otkrivajući sve blagodatna mjesta iz kojih potiču. Ploveći 8 dana i pet sati presjela je na tegljač na kojem se sastala sa londonskim dopisnikom s ciljem da joj prenese poruke sa kopna, te da se s njim iz Southhampton uputi vozom u London. Londonski dopisnik je Nellie Bly prenio poruku da je Jules Verner iskazao želju da ga posjeti. Prvo se uputila sa dopisnikom do londonskog ureda New York Worlda, kako bi poslala utiske sa završenog prvog dijela putovanja, a poslije toga dobila je putovnicu od Američkog konzulata za daljnje putovanje. Put je nastavila vozom do Francuske, tačnije mjesta Ameinsa, gdje ih je dočeka

²⁸ Bly, N. (1890), „Around the world in 72 days”, Pictorial Weeklies Company, USA, str. 8-9

gospodin Verne sa suprugom i dopisnikom Sherardom iz Pariza, koji je imao ulogu prevodioca. Verne ih je ugostio u svojoj kući i pokazao Nellie Bly putokaz po kojem je fiktivni lik njegovog romana Phileas Fogg obišao svijet za 80 dana. Ona je putokaz uporedila sa svojim koji je polazio od New Yorka do Londona, zatim Calais, Brindisi, Port Said, Ismailia, Suez, Aden, Colombo, Penang, Singapur, Hong Kong, Yokohama, San Francisco do New Yorka. Razlikovao se dosta od putanje kretanja Phileas Foggsa, što je ostavilo ne baš obećavajući utisak na Vernera da Nellie Bly može stići obići svijet za 79, odnosno oboriti rekord fiktivnog lika romana „Put oko svijeta za 80 dana”.

Slika 6. Igra napravljena na osnovu putokaza Nellie Bly

Izvor: <https://picryl.com/media/round-the-world-with-nellie-bly-the-worlds-globe-circler>
[Pristupljeno 27.1.2020. godine]

Kako ne bi izgubila sedmicu dana, Nellie Bly se uputila Klubskim vozom, koji je smatran za jednim od boljih vozova u Europi, do Calaisa. Dana 23.11.1889. godine stigla je u Calais, uz kratak obilazak pozdravila se sa svojom pratnjom, a zatim se ukrcala u sedmični vlak koji je ponajprije bio namijenjen za prebacivanje poštanskih pošiljki iz Londona. Uz ugodne razgovore sa ostalim putnicima u vozu i kratkim zaustavljanjem da bi se voz opskrbio sa ugljenom i vodom, vozila se kroz Italiju. Iako je silno željela da vidi Italiju po danu, međutim umor od puta i hladnoća su je „skovali” za krevete. Jutro je bilo maglovito pa put pored Jadranskog mora, nije bio vidljiv. Na pauzi za ručak saznala je da su italijani preponosan

narod i lako uvredljiv ako ne poznaješ njihove običaje, te da nisu bili blagonakoljenini prema englezima, iako je Nellie Bly bila amerikanka, ne praveći veliku razliku između ta dva naroda. Nakon duže vožnje Nellie Bly je stigla u Brindisi, gdje su je pri samom izlasku iz vlaka dočekali nepoznati muškarci nudeći joj prevoz sa omnibusom do broda za Aleksandriju. Omnibus je predstavljao kočiju sa dva točka i konjskom zaprekom, s kojom se Nellie Bly dovezla u luku. Nakon ostavljanja prtljaga na brod, odlučila je poslati telegraf u New York, kako bi obavijestila urednika New York Worlda o svom stečenom iskustvu, iako nije imala dovoljno vremena do isplovljavanja broda, rizikovala je da pošalje telegraf, pod cijenu da brod isplovi sa njenom torbom, međutim uspjela je stići na brod za Aleksandriju. Plovidbom brodom Victoria Nellie Bly se susrela sa krajnjom neljubaznošću posade i nejednakim postupanjem prema putnicima, ali takav odnos posade prema putnicima povezala je nekolicinu putnika, koji su svoje putovanje učinili čarobnim: odlazili su na drugu palubu gdje su slušali muziku, prepričavali su anegdote, iskustva, strahove, igrali kriket, odmarali, jednostavno su na svaki mogući način pokušavali uljepšati plovidbu.

Dana 27.11.1889. godine u popodnevnim satima brod Victoria se usidrio u pristanište Port Saida. Port Said je mjesto koje je nastalo prilikom izgradnje Sueskog kanala 1859. godine, namijenjeno za smještaj radnika koji su gradili kanala, također luka u Port Saidu je služila kao mjesto u kojem se brodovi mogli opskrbiti ugljem za nastavak plovidbe. I dok se brod Victoria opskrbljavao ugljem za to vrijeme, putnici sa broda željeli su posjetiti obale Port Saida. Ono što je Nellie Bly iznenadilo bili su postupci putnika i posade da su prilikom usidravanja muškarci uzeli motike, a žene kišobrane, u prvi mah ne shvaćajući razlog tih postupaka, ali ubrzo je shvatila da su brod okružili mali čamci sa poluobučanim arapima, koji su se borili da ukrcaju što više putnika i posade kako bi ih prevezli na obalu. Ta borba između njih i prisilno guranje putnika u čamce izgledala je stravično, što je opravdalo razlog nošenja motki i kišobrana, s kojim su se putnici i posada branili od napada. Nedugo nakon neugodnog susreta sa arapima uspjeli su da se par njih sa jednim čamcem upute ka obali, međutim arap je zaustavio na pola puta čamac i tražio odmah novac da mu se plati iskazujući nepovjerenje prema putnicima, zbog prethodnih iskustava. Naime, tvrdio je da nakon što engleze i ostale putnike preveze na obalu isti ih istuku motikama ne želeći da plate prevoz, nakon čega su Nellie Bly i ostali putnici dali novac koji je arap tražio. Stigavši na obalu većina putnika opredjelila se da isprobaju vožnju borrosima, odnosno magarcima, kojih su arapski dječaci plaćući i moleći animirali turiste da isprobaju vožnju, a nekolicina putnika obišla je kockarnicu, gdje su okusili svoju sreću. Stanovništvo Port Saida bili je naviknuto na

turiste pa nisu obraćali veliku pozornost na njih izuzev mnogobrojnih prosjaka koji su molili za milostinju. Nakon što su obišli Port Said Nellie Bly sa svojom grupom uputila se prema čamcima za povratak na brod, međutim arapi su tražili duplo više novca za prebacivanje sa obale na brod pozivajući se na zakon koji nalaže da se zalaskom sunca udvostručava cijena. Putnici su pristali i platili prevoz, koja im je bila jedina opcija za povratak na brod Victoria. Sljedećeg jutra brod je uplovio u Sueski kanal. Kanala koji predstavlja glavnu poveznicu Sredozemnog sa Crvenim morem, za koji je 1856. godine francuski diplomata Ferninad de Lesseps od vlade Osmanskog carstva dobio saglasnost za gradnju kanala uz uslov da dioničko društvo Compagnie universelle du canal maritime de Suez dobije pravo korištenja 99 godina. Gradnja kanala počinje dana 25.04.1859. godine u Port Saidu, gdje je bilo angažovano oko 1,5 miliona radne snage od kojih je nastradalo 125 000 tokom gradnje kanala, većinom zbog kolere. Na samom završetku kanala učestvovao je Hrvat Andrija Lončarić Josipov, koji je zajedno sa ostalim radnicima od kojih je učestvovalo oko 3000 Hrvata, probio zadnju prepreku koja je dijelila Sredozemno more od Crvenog. Zvanično puštanje plovidbe brodova kroz Suetski kanala bio je dana 17.11.1869. godine. I baš kroz taj kanala Nellie Bly 1889. godine plovi brodom Victoria. Zbog krhke strukture obale koja se proseže kroz Suetski kanala brod se nije smio kretati velikom brzinom, što je izazvalo veće vrućine kod putnika zbog nedostatka vjetra tokom vožnje. Dok su se kretali Suteskim kanalom primjetili su gole Arape kako trče obalom sa povicima „bakšiš”, molili za milostinju koju su pojedini putnici bacali prema obali, ali ta milostinja se gubila u pješčanoj obali, a goli Arapi ne zaustavljajući se trčali su za brodom sa povicima sve dok im brod nije isplovio iz vidokruga. Dok su plovili uočili su muškarce i žene koje uz pomoć deva obnavljaju obale Sueskog kanala. Ubrzo su se usidrili u Sueski kanal kako bi se odmorili, međutim pri samom sidrenju okuružili su ih čamci iz kojih su Arapi prodavali domaće plodove, fotografije, školjke, također na brod se popeo žongler i pokazao putnicima trik sa maramicom, koji je izveo za Nellie Bly, međutim ikao je za Nellie Bly to bio „provaljen” trik dopustila mu je da ga izvede želeći da otkrije kojom brzinom će žongler zaraditi novac od putnika, što su joj kasnije nekolicina putnika zamjerila. Nastavak plovidbe kroz Crveno more je bio veoma topao. Iako je brod Victoriu pratio dobar glas, Nellie Bly je bila razočaran njegovima kabinama za spavanje, koje nisu imali prozore, niti dotok zraka. Noću na palubi je bilo dozvoljeno muškarcima da spavaju do osam sati ujutro, a iza osam sati ujutro žene su mogle boraviti na palubi. Bez obzira na ekstremne vrućine, zatvorene kabine, slab protok zraka, ženama ipak nije bilo dozvoljeno da prije osam izađu na palubu, što je Nellie Bly predstavljalo porožavajući položaj. Plovidbom kroz Crveno

more, stigli su u Aden, gdje su ih odmah okružili židovski prodavači nojevog perja, čarobni ronoci, te crnci sa čamcima koji su nudili prevoz putnicima do obale. Kapetan broda putnike je upozorio da ne silaze sa broda zbog ekstremnih vrućina, međutim Nellie Bly je zbog svog avanturističkog duha sa nekolicinom putnika riskirala odlaskom na obale Adena. Nellie Bly je primjetila nesvakidašnju nošnju domorodaca Adena, bili su to ljudi tamne puti, žute kose, sa bijelim haljinama i dosta nakita, te bijelim zubima kao biseri. Zbog svoje znatiželje, Nellie Bly saznala je da vozač koji ih je prevezio od broda do obale, ima tri žene i jedanestero djece, da zube čiste drvetom, tačnije vlaknima iz drveta, trljajući dok zubi ne postanu bijeli. Za Nellie Bly je to predstavljao savršeno sredstvo za čišćenje zuba, za razliku od četkica koje su se koristile u Americi. Također, kosu su bojili na način da je zamotaju u vunu i stave pod vapno, te putem sunca onda dobija plavu ili crvenu boju. Na samom izlasku na obalu primjetila je veliku ploču na kojoj su bile ispisane cijene prevoza, kako bi se redukovala krađa od turista. Tu je uvidjela da, iako je New York bio veliki grad, nije posjedovao zaštitničku tablu za turiste kao što je u Adenu bila. Također, na samom obalnom području bila je policija koja se zaštitnički postavljala prema turistima, koji su bili okupiran od strane prosjaka, uličnih prodavača i slično. Obilazeći grad primjetila je da je sve naklonjeno englezima iz razloga što je Aden bio pod britanskom kolonijom, koja je bila pod vodstvom Britanske Istočnoindijske kompanije. Na vrhu najviše stjenovite planine viorila se zastava Engleske, te izrazito poštovanje su iskazivali prema Kraljici. Vozač koji ih je prevezio sa broda do obale po povratku tražio im je znatno veću cijenu, na šta su se Nellie Bly i ostali putnici požalili policajcu, koji je natjerao vozača da naplati prevoz po regularnoj cijeni primjenjujući silu zbog nepoštovanja prema turistima. Kad su se ukrcali na brod predstavu su im priredili dječaci – ronoci koji su u vodi izvodili predstavu. Ono što je bilo interesantno da ti somalijski dječaci plivaju među ajkulama, a niti jedan napad nisu doživjeli. Vjerovali su da ajkule ne napadaju crne ljude, međutim mazali su se nekom mašću koja je bila neugodnog mirisa, koja je odbijala ajkule. Ista ta mast na njihovoj koži ostavljala je u vodi perlasti trag, koji je njihovim pokretima davao poseban čar. Ti dječac-ronoci nikad nisu napuštali obalu, boravili su u čamcima sa isčekivanjem nekog novog broda koji bi posjetio Adenski zaljev.

Nedugo nakon plovidbe, približili su se ostrvu Ceylon, današnjoj Šir Lanki. Glavni grad i najbitnija luka Columbo u Aziji bila je iduća destinacija spuštanja sidra broda Victoria. Nellie Bly se prva spustila u parabrodice, zvane katamarani, koji su se smatrali najsigurnijim za plovidbu jer nije zabilježena niti jedna nesreća sa katamaranom. Taj brod su većinom koristili ribari i bio je oštre željezne konstrukcije, dužine oko pet metara, a širine dva metra. Zbog pare

koja je pokretala katamaran i njegove konstrukcije koja je predviđena da siječe valove, Nellie Bly i ostali putnici brzo su se našli na kopnu Columba. Tropska klima, blistavo plavo more, zelenilo koje je krasilo Colombu oduševilo je Nellie Bly. Columbo je bilo prvo mjesto gdje su prihvaćali američki novac, koji su znatno bio cijenjen, zbog čega je Nellie Bly prilikom plaćanja dobila do 60% popusta zbog američke valute. Columbo je bio razvijen grad, posjedovao je mnoge hotele, a jedan u koji je odsjela Nellie Bly bio je Hotel Grand Orijent. Za razliku od usluge sa broda Victoria, posluga u hotelu je bila jako ljubazna, govorili su engleski jezik, hrana je bila ukusna, a najviše od svega Nellie Bly je privukla pažnja nošnja singalskih muškaraca i žena. Imali su bijele suknje i bijele jakne, nisu nosili obuću. Kosa im je bila dugačka i crna, zavezana u čvor na leđima, ali ono što je razlikovalo singalske muškarce od sinegalski žena bio je mali češalj sa šoljkom, koje je krasio glave singalskih muškaraca i razlikovao ih od nošnje žena. Na otoku Ceylon Nellie Bly je provela pet dana, tokom kojih se upoznala sa oazom mira koju je nudio Columbu, način življenja, kulturološke razlike, posjetila je hramove i upoznala se sa njihovim vjerskim običajima, gledala pozorišnu predstavu, obišla je mjesto Kandy i njihove hramove, javne knjižnice, botanički vrt, gledala ples kobre, vozila se kočijama, jinricksha, odnosno kolicima koja su bila upregnuta od strane čovjeka, vozom, te spoznala način življenja, običaje na otoku Ceylon. Tokom boravka u Columbu Nellie Bly je čula da brod Orijent isplovjava za Kinu, na koji se odlučila ukrcati. Brod je bio manji od broda Victoria, ali znatno udobniji. Kabine su bile prozirne, hrana ukusna, ljubazno osoblje, što je plovidbu učinilo ugodnijim. Peti dan plovidbe, usidrili su se na Penangu, koji je pripadao Maleziji. Svojim istraživačkim duhom i znatiželjom Nellie Bly za vrijeme boravka od šest sati, saznala je da Malezijci ne govore druge jezike iz razloga što su preponosan narod da bi sputavali korištenje svog maternjeg jezika. Većinom se koristilo meksičko srebro, mada su uzimali i američko, dok zlato nisu prihvaćali, također prevozno sredstvo im je bio jinricksha, obišla je hram hind Hindoo, mjesto gdje su boravili svećanici i vjernici hinduizma, istražila je običaje hindusa i nošnje, te način življenja. Zbog prethodnog kašnjenja prilikom isplovljavanja iz luke Columbo, bio im je skraćen boravak na Penangu, zbog čega se Nellie Bly uputila ka brodu. Sljedeće odredište je bio Singapur, gdje se brod Orijental morao usidriti 24 sata zbog velike oluje na pučini. Iako je to za Nellie Bly predstavljalo gubitak vremena, a samim ti rizik da neće obići svijet u predviđenom roku, ipak se odlučila da svoj strah i nemir barem na trenutak zaboravi odlazeći na obalu Singapura. Iznajmiviši sredstvo za prevoz u obliku zatvorenih kolica sa rešetkama, za četvero ljudi i vozačem, te upregom malajskog ponija, krenula je u obilazak Singapura. Prvo što je primjetila

jeste da je naunosniji prihod bio posjedovanje brijačnice, iz razloga što su kinezi nosili izbrijanu glavu sve do tupeka, gdje su ostatak kose vezali u mali rep. Muškarci su nosili dugačke svilene haljine, zubi su im bili crveni jer su konstantno žvakali betel orah. Posjetila je muzej, te vidjela bungalove koje su bile u posjedu europskih građana. Najveći dojam na Nellie Bly je bila dosjetljivost u prevozu, pored kočije sa ponijem koju je isprobala, vidjela je kolica sa psima, kolica sa biciklističkim pogonom, mada je najviše bio cijenjen prevoz sa jinrickshom. Kako bi ostvarila komunikaciju sa redakcijom The New York Timesa potražila je ured za telegrafiju. Pojedini radnici su znali engleski jezik, te im je Nellie Bly platila slanje telegrafa američkim srebrom iz razloga što američki novac nije bio prihvaćen. Nakon što je prenijela svoje utiske i poslala The New York Timsu uputila se u Hotel Europa na večeru. Poslije večere krenula je u obilazak hramova, na putu prema hramovima naišla je grupa ljudi sa svilenim haljinama, svirajući različitim predemtima poput željeznih šipki, udarali tom-tomsom, odnosno instrumentom nalik na bubanj, samo što se za proizvodnju zvuka umjesto palica koriste ruke, udarali su gongovima, a sve u znak oproštaje osobe koja je umrla. Ta smrtonosna povorka je više izgledala kao svadbena, što je kod Nellie Bly izazivao osmijeh na licu. Kad su stigli do hinduističkog hrama, svećanici su zahtjevali da odmah skinu cipele kako ne bi put do samog hrama isprljali, također Nellie Bly nisu dozvolili ulazak iz razloga što je žena. Taj neprihvatljivi čin je natejrao Nellie Bly na plač, jer nije prihvaćala odbacivanje čovjeka zbog razlike u spolovima, kao što je bojkotovala razne situacije koje nisu dozvoljavale ženama da rade isto što i muškarcima, tako je i bojkotovala zabranu ulaska u hram, međutim taj stav kod svećanika hinduističkog hrama nije prolazio. U nastavku putovanja Nellie Bly je primjetila da su u Singapuru stanovništvo podijeljeno po kastama, i da svaka kasta imala je određenu boju na čelu, kao znak prepoznavanja kojoj ko kasti pripada. Ali najveće interesovanje kod Nellie Bly su probudili majmuni, koji su bili u kavezima uz vlasnike, privlačući turiste, svojom pažnjom, inteligencijom, posvećenošću i druželjubljivošću. Od tog trenutka Nellie Bly je poželjela imati majmuna.

I dok je maštala o svom novom ljubimcu Nellie Bly je otplovila za Hong Kong. Tokom plovidbe doživjela je neugodno udvaranje od muškarca, međutim zaštitu joj je pružio glavni časnik na brodu. Iako je preživjela neugodnu situaciju, dočekala je još neugodnija i strašnija zvana monsun. Dok se brod ploveći borio sa olujom Nellie Bly je razmišljala, šta bi se desilo kad ne bi preživjela. Kakvo bi mišljenje taj neplanski krah stvorio kod ljudi koji su pratili njeno putovanje. Umjesto da se preplaši za svoj život, Nellie Bly se fokusirala na svoj postavljeni cilj ne obazirući se na životnu opasnost koju je monsun nosio. Ali zahvaljujući

stručnom osoblju koje je upravljalo brodom Orijental, te putnicima koji su svoje strahove ispoljavali kroz suosjećanost, druželjublјivost, uspjeli su se izvući iz oluje i ugledati svjetla Hong Konga dva dana prije predviđenog termina za dolazak, što je za Nellie Bly predstavljalo najveće zadovolјstvo, zvano ušteda vremena. Vodeći se tim cilјem Nellie Bly je požurila da stigne što prije do parabrodske kancelarije Orijental i Occident, kako bi što prije mogla kupiti kartu za Japan. Međutim, tamo je dečekao radnik sa iznenađujućim informacijama. Njuјorški list Cosmopolitan je angažovao reporterku Elizabeth Bisland da se utrkuje sa Nellie Bly u putu oko svijeta. Elizabeth Bisland je radila u The New York Timesu sve dok nije odlučila krenuti u pohod za utрку put oko svijeta za čak 70 dana. Urednik Cosmopolitana pružili su sve resurse kako bi Elizabeth Bisland sustigla Nellie Bly i obišla svijet u predviđenom roku, a samim tim oboriviši rekord i Nellie Bly, a i Phileas Foggsa. Nellie Bly je na takvu informaciju samo prokomentarisala:

„Uredniku sam obećala da ću obići svijet za sedamdeset i pet dana i bit ću zadovolјna ukoliko to i uspiјem,“ objasnila sam usilјeno. “Ne utrkujem se ni s kim. Ne bih se utrkivala. Ukoliko netko drugi želi dovršiti putovanje za kraće vrijeme, to je njihova stvar. Ukoliko na sebe preuzmu da se utrkuju sa mnom, do njih je hoće li uspiјeti. Ja se ne utrkujem. Obećala sam dovršiti putovanje u roku od sedamdeset i pet dana, i ja ću to učiniti; a da su mi dopustili da idem na put prvi put kada sam to i predlagala prije godinu dana, završila bih onda i za šezdeset dana.”²⁹,

držeći se i dalje svog postavlјenog cilја ne obazirući se na takmičarski duh Elizabeth Bisland, samim tim i povećanje tiraža zbog stvaranja konkurencije i mogućnosti da će neko prije nje obići svijet i oboriti rekord Phileas Foggsa. Prepuštena sama sebi, bez informacija iz svoje redakcije odlučila je uljepšati svoj boravak u Hong Kongu, s obzirom da brod Oceanic isplovlјava tek za pet dana. Posjetila je kazalište, hramove, najvišu tačku ostrva Victoria Peak nazvanu u čast Kralјice Victorie, upoznala se sa njihovom kulturom, nošnjom, religijama, prevoznim sredstvima - poput noseće stolice i načinom življenja. Nakon što je obišla sve što je interesovalo u Hong Kongu odlučila se uputiti u Canton. Za razliku od Hong Konga, gdje sve bilo podređeno zabavi, pozitivnom duhu i življenju, Canton je predstavljao mјesto siromaštva, bogalја, zločinaca, kriminalaca uhvaćenih na djelu, zatočeništva, bijede i mјesto gdje su se odrublјivale glave, komadala tijela svim pobunjenicima i kriminalcima osuđenim na smrtnu kaznu. Čak su se načini za izvršenje smrtnih kazni za muškarce i žene razlikovali.

²⁹ Bly, N. (1890), „Around the world in 72 days”, Pictorial Weeklies Company, USA, str. 165-166

Muškarcima su se odrubljivale glave i primjenivale druge hladnokrvne metode mučenja do smrti, zavisnosti od učinjenog krivičnog djela, dok su žene bile razapete na križove, gdje su se sijekle na komade na način da pretrpi svako odrubljivanje dijela tijela i na posljetku odrube dio tijela koji znači prekidanje života. Takvu hladnokrvnost i mračnu stranu kineza Nellie Bly nije mogla ni zamisliti, ali nije je zaustavljalo da ne istraži dalje život u Cantonu bez obzira što je mogla biti kamenovana od strane mještana iz razloga što nisu volili turiste.

Canton je bio grad hramova i četvrti u kojoj su bili raspodjeljeni gubavci, zločinci, sudije koji su se opijali opijumom, učenici sa izuzetnim minimalističkim uslovima za učenje, te ostrvom Shameen koje je bilo posebno zaštićeno i čuvano iz razloga što su na tom ostrvu prebivali europljani, koji nisu bili baš simpatizeri stanovništvu Cantona. Na Shameenu je Nellie Bly prvi put vidjela tokom obilaska svijeta američku zastavu, što je u njoj probudilo osjećaj patriotizma i želju za domom na božićni dan, koji je provodila u Cantonu. Iako nije imala neugodnih situacija sa stanovništvom Cantona, najviše pažnje je privukla svojom odorom i rukavicama. S obzirom da Canton nije bilo mjesto koje ima higijenske uslove za život, Nellie Bly je odlučila sa svojom grupom da pojedu ručak koji su ponijeli sa sobom ne znajući da su ručali u hramu smrti. Nakon cijelodnevnog posjeta Cantonu brod Powan je isplovio za povratak u Hong Kong.

Učiniвши sebi uslugu obilaskom Hong Konga i Cantona u roku od pet dana, Nellie Bly se ukrcala na brod Oceanic spremna da otplovi za Japan. Oceanic je važio za prvi brod koji je pružao udobnost i ugodnu plovidbu za svoje putnike, jer su imali mogućnost šetanja palubom, ljubazno osoblje, ugodno druženje i pjesme, što je za Nellie Bly predstavljalo savršen doček 1890. godine, za razliku od dočeka Božića u Cantonu. Prebrodivši još jednu oluju Nellie Bly je stigla u Japan. Japan je za nju bio sušta suprotnost od Kine. Japanci su bili napredni ljudi, prihvatili su iz Europe i ostalih dijelova svijeta sve što bi im olakšalo život, a zadržavali bi svoje načine i obrede života za koje su smatrali da su zdraviji i praktičniji. Iako su prisvojili nošnju zapadnog svijeta, poput haljina, pantalona i slično, najviše od svega japanke su nosile svoju tradicionalnu odjeću zvanu kimono, koji je bio ugodniji i praktičniji iz razloga što su u rukavima od kimona nosila sa sobom sve potrebne stvari, kao i što su bili izrađeni od naugodnijih i najmekših materijala poput svile. Ono što je Nellie Bly fasciniralo bila je disciplina i radna rutina japanaca. Na samom početku posjete Japana Nellie Bly je dočekao novinar iz Tokija, koji je intervjuisao. Nije se ni nadala da svjetske novine pišu o njenom putovanju, čak i o njenoj posjeti Jules Verneu. Ponosna Nellie Bly, nakon intervjua, krenula je u obilazak svih blagodatnih Japana, koje je mogla obići za kratko vrijeme koje je provela u

njemu. Obišla je Jokohamu, Daibutsu – bronzana statua Bude u Kamakuru, hramove, Tokijo, dvorac Mikado, gledala ples gejša, ispijala jedinstveni čaj za koji japanci imaju svoj ritual pravljenja, istraživala obrazovanje japanaca koje je iznenadilo samim tim što djeca u njihovim školama kao predmet pohađaju engleski jezik, što je dodatno potvrdilo da imaju dašak europskih standarda i novog civilizacijskog doba. Provodeći najdivnije trenutke svog putovanja Nellie Bly se morala uputiti na nastavak svoje pustolovine, koja se privodi kraju. Tužna što mora napustiti tako divno mjesto i prijatne ljude koje je upoznala sa brodom Oceanic napustila je obale Jokohame. Međutim, ta tuga je trajala sve dok je na motoru broda nije vidjela sjajni natpis „Za Nellie Bly, Pobjedit ćemo ili umrijeti. 20.1.1890.”³⁰ koji je za Nellie Bly napisao šef – inženjer Allen, što joj je dalo još veći podstrek da obori rekord i ispuni svoj zadani cilj.

Pustolovina prema San Franciscu prošla je turbulentno, velika oluja s kojom se brod borio nikad duže nije trajala što je dodatno izazivalo strah u Nellie Bly da neće stići do cilja, ali kad je brod upovio u luku San Francisca sve nedaće su pale u zaborav. Taj historijski trenutak za novinarstvo, za žene u novinarstvu, za žene općenito, Nellie Bly opisala je

Svog puta preko kontinenta se sjećam samo kao jednog labirinta radosnih pozdrava, dobrih želja, telegrama s čestitkama, voća, cvijeća, glasnog bodrenja, divljeg klicanja, brzog rukovanja i prelijepog auta prepunog mirisnog cvijeća kojeg je kao lud vukao brzi motor kroz cvijećem posutu dolinu i preko snijegom okrunjene planine, dalje – dalje – dalje! Bilo je sjajno! Vožnja dostojna kraljice. Kažu da nijedan čovjek ni žena u Americi nisu ranije doživjeli ovacije kakve sam ja dobila za vrijeme mog leta preko kontinenta. Amerikanci su se okupili kako bi odali počast Amerikanki koja je prva ikad preletjela svijet, a ja sam se radovala s njima što je to uspjela upravo Amerikanka. Činilo se kao da je moj najveći uspjeh osobno zanimanje svake osobe koja me je pozdravila. Svi su bili tako srdačni i zabrinuti hoću li završiti putovanje na vrijeme kao da su u pitanju njihove vlastite reputacije.³¹

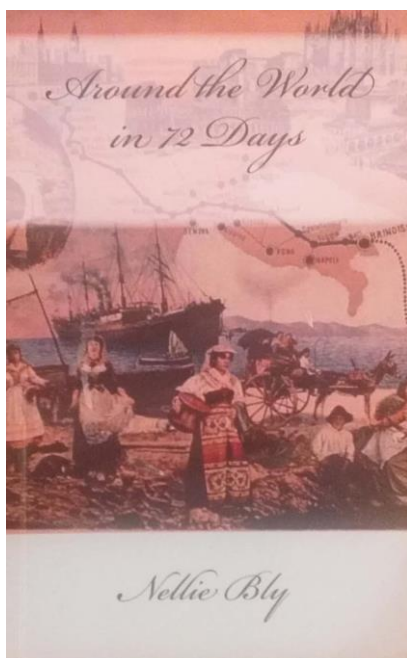
Putujući vozom, kroz Merced, Fresno, Topeka, Dodge City, Hutchinsonu, Chicaga pa do New Yorka, Nellie Bly je u svakom mjestu bila dočekanica sa aplauzom, pjesmom, darovima, svi su željeli da se rukuju sa Nellie Bly, da saznaju kako je putovala, da vide njenu haljinu u kojoj je proputovala svijet, plijenila je pažnju svih novinara koji su žudili da je intervjuišu, kako bi naslovnice novina obasjale Nellie Bly, hrabra žena - amerikanka, koja je

³⁰ Bly, N. (1890), „Around the world in 72 days”, Pictorial Weeklies Company, USA, str. 217

³¹ Bly, N. (1890), „Around the world in 72 days”, Pictorial Weeklies Company, USA, str. 223

proputovala svijet za 72 dana, 6 sati i 11 minuta, oborivši rekord Phileas Fogg, fiktivnog lika iz romana „Around the world in 80 days” .

Slika 7. Naslovnica knjige

Napomena: Fotografija je djelo autorice.

3.5. Elizabeth Jane Cochran Seaman – Nellie Bly

Iako je imala jasan stav u vezi braka, Nellie Bly se nije uspjela oduprijeti osjećajima prema 40 godina starijem industrijalcu Robertu Livingstonu Seamanu, te s njim 1895. godine uplovljava u bračne vode, kada svom imenu i prezimenu dodaje suprugovo prezime Seaman. S obzirom da se radilo o milioneru i vlasniku fabrike Ironclad Manufacturing Company, te muškarcu koji je znatno bio stariji od Nellie Bly zbog neprimjerenih glasina o njihovom braku 1896. godine napuštaju SAD i odlaze u Europu. Godine 1899. vraćaju se u New York, kako bi se posvetili svojim poslovnim obavezama. Međutim, 1904. godine Robert Seaman doživljava saobraćajnu nesreću od koje je zadobio teške povrede. Radi bolesti svog supruga Nellie Bly sav svoj život posvećuju brizi o njemu, ali dana 11.03.1904. godine Robert Seaman umire od srčanih problema.

Nakon smrti svog supruga Elizabetha Jane Cochran Seaman preuzima rukovodstvo nad fabrikom Ironclad. Nellie Bly postaje jedina žena u svijetu koja u svom vlasništvu i rukovodstvu ima fabriku kakva je bila Ironclad. Fabrika Ironclad bavila se proizvodnjim

čeličnih zdjela, bubnjeva za ulje, rezervoara, konzervi i slično, koja je u vrijeme najvećeg uspjeha zapošljavala 1500 radnika. Elizabetha Jane Corchan Seaman sa svojom inteligentnošću, radoznalošću i posebnošću patentira konzervu za mlijeko i kantu za smeće, koje se koristi u cijelom svijetu. Međutim, zbog pronevjera, pojedini zaposlenici, fabriku Ironcald dovode do stečaja, a kasnije i propasti.

Neuspjelo vodstvo fabrike Ironcald, Elizabetha Jane Corchan Seaman navelo je da se vrati svojoj prvoj ljubavi zvana novinarstvo. Izraživajući od djetinjstva želju za borbenošću za jednaka prava svih građana bez obzira na pol. Svoju pažnju i pisanje usmjerava ka Paradi ženskog glasa iz 1913. godine pod nazivom "Suffragists Are Men Superiors". Nellie Bly svojim izvještavanjem sa povorke predviđala je usvajanje Amandmana 1920. godine, a samim svojim tekstovima u tisku dala je doprinos ženama koje su se borile za svoj status u društvu i samim tim tražile da se retificira amandaman dajući ženi pravo glasa, što je i učinjeno dana 18.8.1920. godine usvajanjem XIX. Amandmana Ustava SAD-a. 1917. godine SAD se priključila u borbu u Prvom svjetskom ratu, te su žene tokom borbe svojim učešćem i hrabrošću dale znatne doprinose što je navelo predsjednika Woodrowa Wilsona da javno podrži feministički pokret i sufražistice i na taj način zatraži pokretanje procedure za usvajanje XIX. Amandmana Ustava SAD. Jedna od tih hrabrih žena bila je Nellie Bly, koja se uputila u Austriju odakle je izvještavala o Prvom svjetskom ratu u jeku ratnih dejstava.

Dana 27.1.1922. godine prestaje da kuca neustrašivo, neuobičajeno i hrabro srce Nellie Bly, zbog upale pluća. Elizabeth Jane Corchan Seaman umire u 57. godini, ostavljajući iza sebe historiju svojih dostignuća koja se odrazila na čitav svijet. Sahranjena je na groblju Woodlawn u Bronxu, New Yorku, gdje su sahranjene mnoge poznate i bitne američke ličnosti poput brodarskog magnata Archibald Gracie i drugih poznatih američkih romanopisaca, glazbenika, koji su znato pridonijeli razvoju američkog društva.

Slika 8. Mjesto ukopa Nellie Bly

Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Grave_of_Nellie_Bly_in_Woodlawn_Cemetery.JPG
[Pristupljeno 27.1.2021. godine]

4. NOVA ERA ISTRAŽIVAŠTVA KROZ PRIKAZ RADA BRANKICE STANKOVIĆ

4.1. Novinarstvo kao mač sa dvije oštrice

Novinarstvo je planska organizovana djelatnost nastala u određenim historijskim okolnostima kao način, oblik i sredstvo društvenog komuniciranja pomoću masovnih medija, prvenstveno štampe, radija, televizije, kompjutera i sl. Kao oblik i način komuniciranja novinarstvo daje naglasak na prezentiranje činjenica o stvarnosti, na osnovu kojih se, ne samo razumije svijest u kome živimo, nego donose relevantne odluke koje se tiču odnosa prema tom svijetu. Novinarstvom se, dakle može nazvati organizovana aktivnost koja za rezultat ima prikupljanje, obradu i distribuciju saznanja o određenim pojavama, činjenicama i događajima.³²

Polazeći od ranije navedenog gledišta novinarstvo treba da se zasniva na najvišim etičkim kodeksima i moralnim odgovornostima prezentujući političku, društvenu, ekonomsku ili neku drugu situaciju, koja je u interesu za javnost. Međutim, novinarstvo se razvijalo onoliko koliko mu je politička vlast dozvoljavala, tačnije novinarstvo putem mas medija je postalo sedma sila u društvu, upravljajući javnim mnijenjem i navodeći ga da prihvata ono što mu se prezentuje kao povratnu potporu ideja i ideala za koje se zalaže vladajuća elita. Baš iz tih razloga novinarstvo je bilo oružje tokom I i II svjetskog rata, kao i rata na području SFRJ zemalja. Propaganda koja je bila plasirana kroz oruđa novinarstva, na neki način je podizala svijest javnosti da prihvate bilo ratne ili političke odluke donesene od strane političke elite, kao ispravnim put za dobrobit čovječanstva ili čak uvođenjem cenzure i autocenzure, prikrivajući drugačije mišljenje od onoga što misli vladajuća elita, na način zastrašivanja novinara prijatnjama, gašenjem radijskih stanica, televizijskih kuća i na takav način osporavajući slobodu govora, mišljenja, pisanja, odnosno gušenja demokratije kojom su težile i teže većina zemalja na ovom svijetu. U znak borbe za slobodu medija Glavna skupština UN-a dana 3.5.1993. godine proglasila je Svjetski dan slobode medija, koji se obilježava svake godine.

Nažalost, iako je Svjetski dan slobode medija proglašen još 1993. godine svrha tog dana nije u cjelosti zaživjela na podneblju Balkana i dan danas. Veći monopol nad medijima se postizao samom privatizacijom radio – televizijskih kuća diljem Balkana, dovođenja na rub egzistencije javnih RTV servisa, malverzacijom marketinških usluga i uslovljavanja, što je

³² Tucaković, Š. (2000), „Historij komuniciranja”, Studentska štamparija Univerziteta, Sarajevo, str.123

automatski značilo da ako ne igraš u korist politike, ratnih profitera, vlasnika većinskih kompanija, ljudi iz sjene, slijedi ti gašenje emitovanja programa, radio stanica, tv kanala i samih sloboda izražavanja, mišljenja, emitovanja onoga što javnost treba da zna, a ne onoga što im se pokušava neistinito prezentovati. Takav odnos je bio zastupljen u Saveznoj Republici Jugoslaviji za vrijeme vladavine Slobodana Miloševića nakon proglašenja nezavisnosti Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Slobodan Milošević je svesno koristio i kontrolisao medije za nametanje lajtmotiva nacionalističke propagande kako bi u očima građana opravdao stvaranje države unutar čijih bi granica živeli svi Srbi, ali i ojačao sopstvenu vlast. Da bi propaganda širena putem štampe i audiovizuelnih medija dosegla punu efikasnost, Milošević se lično pobrinuo za kontrolu nad sredstvima javnog informisanja, ograničio slobodu reči postojećim nezavisnim medijima - onemogućavajući ih na sve načine da informišu građane - i budno pazio na to da se novinari drže zvanične linije i prihvataju ideje i program vlasti: ukratko, da poštuju nametnutu disciplinu.³³

Značajnu ulogu u obmanjivanju javnosti imala je tadašnja supruga predsjednika Slobodana Miloševića Mirjana Marković, koja je putem "sopstvenih" novinara objavljivala tekstove o pojedinim intelektualcima predstavljajući ih izdajnicim, te indirektno upućivala prijetnje neistomišljenicima. Jedan od takvih slučajeva bio je novinar i vlasnik „Nedeljnog telegrafa” Slavko Ćuruvija, koji je ubijen dana 11.4.1999. godine, nakon objavljivanja članka „Ćuruvija dočeka bombom” u „Politici ekspres”, dana 6.4.1999. godine. Želeći da ipak zadrže dašak demokratije, što zbog nemogućnosti da se suprostave međunarodnim organizacijama, koje su finansirale nezavisne medije, pojedini mediji su mogli obavljati svoj posao, sve do momenta donošenja odluka o privremenom zatvaranju takvih medija, koji su izvještavali o demonstracijama u Srbiji protiv vladajućeg režima. Pored neuspješnog gašenja emitera, nezavisni mediji su posredstvom politizovanih medija proglašavani stranim plaćenicima i izdajnicima srpskog naroda. Jedna od takvih radio stanica bila je B92 u kojoj je radila novinarka Brankica Stanković.

³³ Renaud de La Brosse (2003) Politička propaganda i projekt "Svi Srbi u jednoj državi": posledice instrumentalizacije medija za ultranacionalističke svrhe [online]. Dostupno na: http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/prosexp/bcs/rep-srb-b.htm [24.9.2019.]

Slika 9. Brankica Stanković

Izvor: <https://depo.ba/clanak/5539/navijaci-prijetili-brankici-stankovic-po-zakonu>
[Pristupljeno 27.1.2021. godine]

Brankica Stanković rođena je 1975. godine u Beogradu. Od ranog djetinstva ostala je bez majke pa je odrastla uz oca za kojeg je dosta i vezana. Iskazujući želju za ispoljavanjem svoje kreativnosti upisuje privatnu glumačku školu, koju napušta poslije dvije godine težeći ka onome što predstavlja njen životni put, a taj put je novinarstvo. Prkošenju tadašnjem vremenu i načinu življenja već sa 20 godina života počinje samostalan život u jeku političke i društvene nestabilnosti. Svoje radno iskustvo u novinarstvu započinje na radio-televiziji RTV Studio B. Ne zadržavajući se duže od godinu dana Brankica Stanković 1997. godine prelazi na Radio B92. Već na samom početku zauzela je profesionalan stav ne dozvoljavajući kolegama da se odnose prema njoj kao što se odnose prema početnicima u novoj sredini, stavljajući do znanja da je njen posao striktno novinarstvo, a ne „posluživanje” kolega i kolegica, koji su već tad bili zvučna imena novinarstva poput Dejana Radojevića, Borisa Husovića, Verana Matića i mnogih drugih. Sa takvim stavom privukla je pažnju na svoj rad i zavrjedila poštovanje mnogih. Nakon obavljanja terenskog posla i iskazivanja svojih novinarskih sposobnosti postaje urednik informativnog programa na radiju B92 i sedmičnih političko-informativnih emisija Jutopija i Apatrija. Svoj prkos i borbenost za slobodu medija,

demokratiju iskazivala je i mimo posla, kao naprimjer u vrijeme borbe za opstanak Slobodana Miloševića, Brankica Stanković živjela je u kvartu gdje su većinom bili zastupljeni pristalice Miloševićeve politike i njegovi egzikutori. U zgradi u kojoj je tada živjela demonstrativno je lijepila naljepnice pokreta „Otpor”, čiji su bili pripadnici studenti s ciljem borbe protiv vladavine Slobodana Miloševića, koji su odigrali znatnu ulogu u organizovanju masovnih protesta dana 5.10.2000. godine i svrgavanja sa trona države Slobodana Miloševića. Hrabro i objektivno pratila je demonstracije, pola dana kao novinar, a pola kao učesnik jer je žudila za pravdom, slobodom i iskazivanjem pravih vrijednosti za kojim svaka društvena zajednica teži. Međutim, pad Miloševića nije značio i ostvaren put ka objektivnom, tačnom i pravičnom informisanju javnosti. Nažalost to vrijeme je bilo predstavljeno kao razvoj tabloida, medijska Miloševićeva garda sva svoja sredstva usmjerili su ka osnivanju što više dnevnih listova, kako bi i dalje mogli manipulirati sa javnošću svojom propagandom, a na taj način prikrivati svoje zločine i ilegalne radnje. U to vrijeme RTV B92 pokreće svoju prvu televizijsku stanicu. Dolazak na vlast Vojislava Koštunice kao člana Demokratske stranke Srbije, vladajuća struktura u državnoj bezbjednosti se nije promijenila. Zadržani su Miloševićevi ljudi kao što je bio Radomir Marković šef državne bezbjednosti, dovoljno dugo da uništi sve dokaze koji su mogli upućivati na ilegalne radnje prijašnje vlasti. Nakon što je Zoran Đinđić kao predstavnik Demokratske stranke izglasan za premijera Srbije, Radomir Marković je smijenjen, te pokreću se mnoga pitanja koja do tada bila u sjeni življenja. Jedna od najdramatičnijih, ali i najsenzualnijih vijesti u to vrijeme je bilo hapšenje Slobodana Miloševića dana 31.3.2001. godine. Provodeći vrijeme u redakciji B92 Brankica Stanković je iskazala još jednom upornost na način da je u svom tom ludilu informacija koje su stizale od kolega, drugih medija, odlučila da snimi razgovor sa Slobodanom Miloševićem. Uporno je pozivala visoko pozicioniranog člana SPS-a Branislava Ivkovića, koji je u svom tom vladajućem haosu bio u kući Slobodana Miloševića. Svi su u redakciji smatrali da gubi vrijeme i da nije moguće da ostvari kontakt sa Slobodanom Miloševićem u takvim trenucima, ali Brankicu Stanković takvi stavovi nisu pokolebali. Nakon bezbroj poziva Branislav Ivković je prepustio vezu Slobodanu Miloševiću. U trenutku bezizlazne situacije, koja je od silne euforije izazvane reakcijama okoline, Brankica Stanković je postavila nesvakidašnje pitanje bivšem predsjedniku Srbije uoči njegovog hapšenja: „Šta radite?”³⁴ Milošević je opisao trenutnu situaciju, patriotski i ponosno, ali na pitanje o izručenju Hagu nije htio razgovarati, već je prekinuo vezu. Taj snimak je bio prava ekskluziva koja je obišla čitav svijet, čak su i

³⁴ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.160

svjetski mediji poput BBC-a i CNN-a emitovali snimljenu izjavu, što je za Brankicu bio veliki uspjeh. Takav preokret, od pada Slobodana Miloševića pa do njegovog hapšenja, pokrenula su se mnoga pitanja poput ubistva na Ibarskoj magistrali i oružanoj pobuni JSO-a, koja je izbila na dan svjedočenja njihovog tad penzionisanog komandanta Milorada Ulemeka Legije zbog slučaja ubistvo na Ibarskoj magistrali, te o javnom podržavanju pobune od strane predsjednika Vojislava Koštunice, Brankica Stanković je uradila emisiju „Jutopija”. Sva ta uzburkanost i borba za vlast, opstanak, prikrivanje loših djela, halapljivost za novcem, korumpiranost i neprofesionalizam novinara dovelo je do najmračnijeg dana tog vremena.

Dana 12.3.2003. godine premijer Srbije Zoran Đinđić je ubijen. Iako je Brankica Stanković stavljala u isti koš podjednaku krivicu Vojislava Koštunice i Zorana Đinđića zbog stanja u Srbiji, od dana ubistva premijera njeni pogledi na ulogu medija i opstanka društvene zajednicu Srbije se promjenio. Odlučila je da obogati svoje istraživačke vještine i znanja bez obzira na nepodobnu sredinu razvijanja jednog novinara kao ličnosti, te završava britansku školu istraživačkog novinarstva, kako bi javnosti prezentovala stvarnu sliku dešavanja i na takav način ih izvukla iz mračne sredine u kojoj su obitavali.

4.2. „Insajder” - princip života

Baš te 2003. godine Brankica Stanković dobija angažman da pomogne uredniku i autoru emisije „Insajder” Miloradu Miši Vesić, koja se emitovala svakog ponedjeljka na TV kanalu B92. Prihvatajući izazov, zbog njenog temperamenta, Brankica Stanović uporedo uređuje centralni informativni Dnevnik na radiju B92 i pomaže u realizacije emisije „Insajder”. Aktualna tema tog perioda bio je Ratko Mladić, srpski general, koji je za vrijeme ratne okupacije nad Bosnom i Hercegovinom počinio zločine protiv čovječnosti, učestvovao u genocidu u Srebrenici, prekršio sve moralne i zakonske stavke svakog živog bića, koji je u to vrijeme bio u bjekstvu jer je za istim bila raspisana potjernica radi isporuke Haškom tribunalu za najmonstruoznije zločine počinjene na području Bosne i Hercegovine. Međutim, uvijek se postavljalo pitanje da li se krije u Srbiji ili u Bosni i Hercegovini, zašto nije neko izručen ko se tereti za takve zločine?! Takva pitanja su navela Brankicu Stanković da snimi reportažu o Ratku Mladiću. Uz pomoć tadašnjeg producenta TV vijesti Miodraga Čvorovića zvanog Miša, odlaze u Han Pijesak jer su bile indicije da se Ratko Mladić krije u kasarni u Han Pijesku. U Han Pijesku im je bilo zabranjeno snimanje kasarni, ali razgovorom sa stanovništvom stekli

su dojam da su suzdržani kad se priča o Ratku Mladiću, te im je skrenuta pažnja da nisu dobro došli i da napuste Han Pijesak, a potom su se uputili u rodno mjesto Ratka Mladića i u njegovu kuću u Božinovićima, općina Kalinovik. Toliki hvalospijev jednog ratnog zločinca nije očekivala. Ta mjesta su bila zabranjena za novinare, za neistomišljenike sa Srbima koji su Mladića veličali sa Bogom, njihova vjera da je Mladić učinio pravu stvar, da se borio za svoj narod, da je heroj zbog kojeg će žrtvovati svoje živote samo da on bude dobro je ostavio zapanjujuće utiske na ekipu snimanja reportaže. Iako je SFOR često obilazio rodno mjesto Ratka Mladića u nadi da će ga tamo zateći, međutim pokušaji su bili bezuspješni. U tom periodu bilo je priča da se krije u Valjevu, Bobovo selu, gdje se bavio pčelarstvom. Ekipa Insajdera posjetila je i to mjesto, međutim na Mladićevom zemljištu zatekli su samo pčele. Mnogi mještani ili su se pravili da ne znaju ništa ili su prodržavali poduhvate Ratka Mladića, smatrajući ga herojom i predstavnikom srpskog naroda. Ali ono što je zaintrigiralo ekipu Insajdera bila je informacija da je Ratko Mladić prelazio granice između sadašnje Srbije i Bosne i Hercegovine, a da pri tome nije bio uhapšen i predat Haškom tribunalu. Primjenom istraživačkih metoda i tehnika došli su do saznanja da Ratka Mladića čuva vojska Srbije i Crne Gore, a što je kasnije i potvrdila činjenica da

Čovek koji se nalazi na slici koju u svojoj kući čuvaju Mladićevi rođaci je Branislav Puhalo, bivši Mladićev telohranitelj i aktivni pripadnik Vojske Srbije i Crne Gore. Javnost je za njega prvi put čula prošle godine, kada je u emisiji Insajder Vladimir Popović izneo tvrdnju da Puhalo radi u Vojsci i štiti Mladića. Predstavnici Vojske su to pet dana demantovali i tvrdili da je u pitanju obična laž. Kada je posle takvih demantija B92 objavio i dokaz da Branislav Puhalo postoji i da jeste Mladićev čovek koji radi u Vojsci, Ministarstvo odbrane se predomisli i potvrdilo informaciju, uz obrazloženje da u početku nisu shvatili da je reč o čoveku koji se zove Branislav Puhalo, pa su zato demantovali.”³⁵

Također, došli su do informacije da je Branislav Puhalo bio ovlašten da prima penziju u ime Ratka Mladića, a da je 2002. godine naknadno penzionisan u Republici Srpskoj, koju je potpisao tadašnji predsjednik Mirko Šarović. Sve je ukazivalo na to da su tadašnji predstavnici vlasti ostvarivali kontakt sa Ratkom Mladićem, te ga na neki način vješto krili. Mladić je uhapšen u maju 2011. godine u Lazarevcu, Srbiji, gdje navodno prebivao kod svojih rođaka koji su izbjegli iz Kalinovika i nastanili se u mjestu Lazarevac. Ta reportaža je osvojila

³⁵ Insajder, Transkript druge epizode, Tragom Ratka Mladića (28.2.2016.), pristup ostvaren 29.9.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/tragomrm/267/Transkript-druga-epizode.htm>.

„Bronzanu maslinu” na Devetom međunarodnom TV festivalu u Baru, te je ušla u top 10 TV reportaža na Prix Europa festivalu, zbog čega je na velika medijska „vrata” ušla u europske etere reportaža „Tragom Ratka Mladića”, zabilježivši velike uspjehe i dostignuća.

Hrabrost Brankice Stanković i ostale ekipe Insjadera koji su bili angažovani da snime ovaj tip reportaže u brlozima fašističke politike, veličanjem zločinca koji je optužen za najmostruoznije zločine protiv čovječnosti, pokušavajući probuditi svijest narodu da shvate šta je jedna takva osoba učinila i da iza takve jedne osobe stoji vlast koja vlada i upravlja njima, zauzimajući stav da Ratko Mladić treba biti isporučen Hagu i da mu se treba suditi za sve stavke koje mu se u to vrijeme stavljaše na teret, bio je pokazatelj da je rad Brankice Stanković odlikovan hrabrošću i objektivnim novinarstvom, koje je i vremenom potvrđeno nakon hapšenja zločinca Ratka Mladića.

Nedugo nakon emitovanja emisije Tragom Ratka Mladića 2004. godine, zbog imenovanja Miše Vesić za urednika Informativne redakcije TV B92, Brankici je ponuđeno da preuzme „Insajder”. Međutim, prilikom prihvaćanja ponude imala je određene uvjete:

„To mora da bude emisija dokumentarno-istraživačkog tipa, jer takva emisija u Srbiji ne postoji, niko se ne bavi istraživačkim novinarstvom ni na jednoj TV, mora da traje sat vremena, ne može da ide svakog ponedjeljka nego u serijalima jer treba mnogo vremena da se neka tema istraži i ja više ne mogu da radim na radiju, jer ako radim i na radiju i na TV-u neću dobro raditi ni jedno ni drugo.” Isto tako, tražila sam da Miša postane producent te emisije. Ne znam zašto sam napisala da garantujem da će ta emisija, ukoliko me puste da radim kako mislim da treba, roku od tri mjeseca postati najgledanija emisija na TV B92.³⁶

Od tog trenutka „Insajder” postaje način borbe za opstanak društva sa pravim vrijednostima.

Osjetivši potrebu da ispravi krivu sliku o premijeru Zoranu Đinđiću, koja je bila prezentovana na način da je premijer ubijen jer je bio dio kriminalnog miljea, te želeći da probudi Srbiju da progovori o stravičnom atentatu na premijera države u kojoj žive, a pri tome svi šute kao da se ništa nije desilo, odlučuje da prvi serijal pod njenim rukovodstvom bude o ubistvu premijera Zorana Đinđića pod nazivom „Rukopis ne gore”. Istarživanjem i prikupljanjem materijala potrebnog za razotkrivanje i postizanje cilja zadate teme, pokrenula je „lavinu” radnji i postupaka koje su vješto skrivali pripadnici Državne bezbjednosti i Ministarstva unutrašnjih poslova tadašnje Savezne Republike Jugoslavije pod rukovodstvom

³⁶ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.268

Jovice Stanišić, te zajedno sa prethodno vladajućom strukturom na čelu sa Slobodanom Miloševićem. Naime, politika Slobodana Miloševića za vrijeme njegove vladavine, a i poslije svodila se na sijanje straha, ušutkivanje neistomišljenika, pljačkanje, ubistva svih onih koji bi se usprotivili politici kakvu su oni sprovodili za vrijeme devedesetih godina. Da bi takav režim opstao početkom devedesetih godina uoči borbe Hrvatske za svoju nezavisnost oformljene su paravojne jedinice „Crvene beretke” i „Srpska dobrovoljačka garda” koje se na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine pod direktivom tadašnjeg političkog vrha i njihovih „marioneta” izvršavala najbrutalnije zločine za vrijeme rata na području bivše Jugoslavije. Iz takvih paravojnih jedinica u kojem sastavu si bili najproblematičniji, najopasniji ljudi za svaki oblik društva formirala se Jedinica za specijalne operacije pod zapovjedništvom Franka Simatovića, koji je i prethodno odigrao značajnu ulogu u vodstvu paravojnih jedinica, hrajajući tokom ratnih dejstava. Klupko zloglasne vladavine devedestih godina trebalo je razmotiti, kako bi došli do cilja razotriranja ubistva premijera Savezne Republike Jugoslavije i pobuđivanja svijesti javnosti. Da bi takvo nešto postigla Brankica Stanković dolazi do izvora, koji je uz uslov da ostane anonimnan zbog sopstvene sigurnosti ispričao tačno kako je i zbog čega formirana Jedinica za specijalne operacije, čiji je i sam bio pripadnik. Do pomenutog izvora je došla posredstvom svog izvora, koji je radio u MUP-u, od kojeg je tačno dobila upute na koji način će se sastati sa izvorom, koji je na sebi imao istetoviranu ružu na vratu kao znak pripadnosti Jedinice za specijalne operacije. Taj susret je bio sablastan, sastanak u sred šume u autu, odsječen od civilizacije. Međutim, uspjeli su dogovoriti da snime intervju u studiu B92, ispoštovajući njegove zahtjeve. Izvor im je ispričao kako se oformila Jedinica za specijalne operacije, koji su njihovi zadaci bili, kako su bili angažovani, ko su u suštini pripadnici Jedinice za specijalne operacije, kako su bili plaćeni i da li su bili pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova ili ne. Nakon tog intervjuja iskristalizirala im se slika o stanju u državi i pripadnicima kriminalnog miljea koji su bili ilegalni plaćenici Državne bezbjednosti jer su obavljali prljave poslove za političku elitu, a za uzvrat su dobijali razrješene ruke da čine ono što je legalno, ali i nelegalno. Jedni od tih pripadnika su bili Dušan Spasojević, Mile Luković, Zvezdan Jovanović i Milorad Ulemek Legija kao operativni komandant Jedinice za specijalne operacije, kojeg je postavio Radmoir Marković, šef Državne bezbjednosti od 1998. godine nakon što je tron preuzeo od Jovice Stanišić. Svi ti ljudi predstavljali su marionete crnog podzemlja vladavine Slobodana Miloševića. Nažalost, većina tih ljudi zadržala se na pozicijama i nakon dolaska nove demokratske vlade, gdje su mogli da

počine nova krivična djela, ali i unište dokaze o prijašnjim radnjama, koji su išli protiv njih. Na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama

Ekipa "Insajdera" došla je do dokaza da je dokumentacija Službe DB-a uništena tokom četiri meseca zaštite Radomira Markovića. Zbog toga svi koji su za to znali, uključujući i lidera tadašnjeg DOS-a, treba da snose odgovornost što krivični postupak nije pokrenut protiv onih koji su prekršili zakon. Uvidom u navedenu dokumentaciju resora DB-a zaključeno je da je već nakon održavanja saveznih i predsedničkih izbora 24. septembra 2000. godine otpočeto sa određenim pripremama za eventualnu evakuaciju dokumentacije RDB-a. Dana 6. oktobra 2000. godine tadašnji načelnik RDB-a Radomir Marković uputio je svim načelnicima centra RDB-a depešu 3210, u kojoj je između ostalog naložio da je neophodno izvršiti selektivni uvid u dokumentaciju, a njeno čuvanje, odnosno uništenje nepotrebno je realizovati shodno pravilima. To je predstavljalo pripremu za akciju nezakonitog uništavanja dokumentacije do koje je došlo. 7. oktobra 2000. godine održan je sastanak u objektu Instituta bezbednost na Banjici. Sastanak je inicirao i njime predsedavao tadašnji zamjenik načelnika RDB-a Nikola Ćurčić. Prema njegovom nalogu, tadašnji načelnik Pete uprave Miloš Teodorović i načelnik Treće uprave Milan Đurović pozvali su na sastanak načelnike centara DB-a iz cele Srbije. Budući da je preovladao stav da do uništavanja dokumentacije ipak treba da dođe, Teodorović je po nalogu Ćurčića taksativno nabrojao šta od dokumentacije treba uništiti, što su prisutni beležili u notes. Naređeno je uništavanje dosijea prethodnih i operativnih obrada od '98. godine, a koje se odnose na lica DOS-a i Otpora, njihove kartone iz kartoteke, delovodnike i mikrofilmove za ovaj period, mesečne izveštaje o radu za prethodne dve godine. Zatim, očistiti hard disk u kriptu zaštiti, uništiti dokumenta vezana za materijalno, finansijsko poslovanje. Uvidom i analizom izjava dolazi se do zaključka da je u periodu od oktobra do decembra 2000. godine došlo do grubih zloupotreba i nezakonitog ponašanja od strane Nikole Ćurčića, Branka Crnog, Miloša Teodorovića, Milana Đurovića, zatim do sistematskog uništavanja dokumentacije RDB-a i pokušaja naknadnog davanja legitimiteta navedenim nezakonitim radnjama. Još 15. marta 2001. godine tadašnji vrh Službe DB-a konstatuje da su se stekli uslovi za pokretanje krivičnog postupka prema organizatorima i izvršiocima navedenog dela. Dokument, odnosno dokaz do kojeg je došla ekipa "Insajdera" dostavljen je i Tužilaštvu još 2001. godine, ali je istraga pokrenuta samo protiv Radomira Markovića. Ostali akteri tog

*protivzakonitog čina su ili na sopstven zahtev otišli u penziju, kao na primer Nikola Ćurčić, ili kao Miloš Teodorović sada rade u BIA.*³⁷

Ekipe Insajdera u svojim emisijama počela je da javno iznosi dokaze, koji su čuvani u fiokama institucija bezbjednosti, na taj način prekrivajući ilegalne postupke svojih vladajućih struktura. S obzirom da se uništena dokumentacija odnosila i na pripadnike DOS-a, koji su dali podršku Vojislavu Koštunici za vrijeme izbora 2000. godine, nakon čega je isti taj Vojislav Koštunica pobijedio, te ostavio Radomira Markovića za šefa Državne bezbjednosti na taj način mu omogućio da depešu 3210 sprovede u djelo. Taj period je bio praćen pobunama Jedinice za specijalne operacije zbog hapšenja braće Nenada i Pedraga Banovića po nalogu Haškog suda, a koje je Vojislav Koštunica javno podržao iznoseći informacije da je bilo propusta prilikom hapšenja. Međutim, ekipa Insajdera dolazi do izvještaja Ministarstva unutrašnjih poslova koji dokazuju da su pripadnici Jedinice za specijalne operacije bili upoznati da hapse braću Banović i tačan razlog njihovog hapšenja, tako da iza pobune Jedinice za specijalne operacije krila drugu pozadina, tačnije uslove da Milorad Bracanović postane zamjenik šefa Državne bezbjednosti sa Andrijom Savićem na čelu, te da se donese Zakon o saradnji sa Hagom. Tada Rade Bulatović, savjetnik predsjednika Jugoslavije Vojislava Koštunice, posredstvom NIN-a objavljuje „da je smenom DB-a pobedio patriotizam.”³⁸, nakon čega 2002. godine premijer Zoran Đinđić najavio borbu protiv organizovanog kriminala. Iako je ekipa Insajder primjenjivala osobine upornosti i ubjeđivanja, nažalost nije uspjela da dobije intervju sa Vojislavom Koštunicom. Međutim, stupivši u kontakt sa raznim svjedocima tog vremena, razgovaravši sa više od 50 ljudi, ispitujući sve do krajnjih detalja slučaja ubistvo premijera Zorana Đinđića, poput: Miloš Vasić (novinar nedeljnika Vreme), Vlada Nikolić (bivši pripadnik službe Državne bezbednosti), Dušan Mihajlović (bivši ministar policije), Žarko Korać (bivši potpredsjednik Vlade Srbije), Božo Prelević (bivši koministar policije), Goran Petrović (bivši načelnik službe Državne bezbednosti), Vuk Drašković (predsjednik SPD-a), Dragoljub Todorović (advokat SPD-a), Rajko Danilović (advokat koji je zastupao porodicu Đinđić i Slavka Ćuruviju), Andrija Savić (bivši direktor BIA-e od novembra 2001. do januara 2003. godine), Vladan Batlć (bivši ministar pravde), Aleksandar Tijanić (novinar i savetnik za medije bivše vlade Vojislava Koštunice), Goran Radosavljević – Guri (bivši komandat žandarmerije), Đorđe Malula (DSS), Zoran Živković (bivši premijer), Dejan Anastasljević (novinar nedeljnika Vreme), ljude koji

³⁷ Insajder, Transkript prve epizode, Rukopis ne gore (15.10.2004.), pristup ostvaren 10.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/rukopisi/249/Transkript-prve-epizode.htm>

³⁸ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.281

su imali značajne uloge u periodu neposredno pred i za vrijeme atentata na premijera Srbije, Brankica Stanković je shvatila da „kampanja koja je vođena u periodu od 2001. do 2003. godine protiv tadašnjeg premijera Srbije Zorana Đinđića bila uvod u ubistvo. On je proglašen za kriminalcem preko tabloida i medija.”³⁹ Tabloidi i mediji pod vlasništvom zemunskog klana, kakav je i bio list „Identitet” je na dan likvidacije premijera objavio: „„Đinđić meta slobodnog strelca!””⁴⁰

Krajem 2002. godine izglasan je Zakon o borbi protiv organizovanog kriminala nakon mukotrpnih pregovora sa DSS-om i crnogorskom Socijalističkom narodnom partijom, isključenja DSS-a iz vladajuće koalicije od strane DOS-a, te pokušaja likvidacije pripadnika zemunsko-surčinskog klana Ljubiše Buhe Čumeta, vlasnika firme „Difens roud”, kojeg su bombardirali pripadnici zemunskog klana nakon što su saznali da je Ljubiša Buha Čume počeo surađivati sa policijom. Uvidjevši da pripadnici JSO-a dobijaju podatke iz BIA-e premijer Zoran Đinđić smjenjuje Andriju Savića i Milorada Bracanovića, a za specijalnog tužioca protiv organizovanog kriminala imenuje Jovana Prijovića, koji poslije prvog pokušaja atentata na premijera Zorana Đinđića, u kojem se izvršioc Dejan Milinković Bagzi uopšte nije teretio za antentan, biva oslobođen nakon četiri dana pritvora, odlazi u vojnu bazu u Slovačku te uzima kompletan iskaz Ljubiši Buhi Čumetu, nakon čega u jutarnjim satima 12.3.2003. godine Jovan Prijović daje ostavku, a u poslijepodnevnom satima izvršen je atentat na premijera Zorana Đinđića sa smrtnim posljedicima. Na osnovu datog iskaza Ljubiše Buhe Čumeta i ostalih prikupljenih materijalnih dokaza utvrđeno je da su premijera ubili pripadnici JSO-a sa zemunskim klanom, nakon čega se izdaje potjernica i uvodi vanredno stanje.

Akcija „Sablja” koja je prethodila nakon ubistva premijera, a bila je najopsežnija akcija do sada u Srbiji. Uhapšeni su Jovica Stanišić, Franko Simatović, saradnici od Stanišića Vlada Dragičević i Dragiša Ristivojević, Milorad Bracanović (bivši zamjenik šefa BIA-e), Zvezdan Jovanović Zveki (potpukovnik i zamjenik komadanta JSO-a), Saša Pejaković Pele i Veselin Lečić Leka (pripadnici JSO-a), Dušan Maričić Gumar (komadant crvenih beretki), Milan Sarajlić (zamjenik republičkog javnog tužioca), Đorđe Mirković (predsjednik Četvrtog opštinskog suda), Života Đoničević (sudija i predsjednik Vanraspravnog krivičnog vijeća Okružnog suda u Beogradu), Nikolu Đogunovića, Slobodana Milojevića i Milorada Gligorijevića (advokate zemunskog klana), Gradišu Katić (glavnog urednika lista „Identitet”),

³⁹Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.285

⁴⁰ Stanković, B.(2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.170

Milovana Brkića (novinar i potparol Nezavisnog sindikata policije), Dragiša Petrović (dopisnik crnogorskog dnevnika „Dan” iz Kragujevca), od pripadnika kriminalnih klanova između ostalog uhapšeni su: Milan Narandžić Limun, Ljubomir Jovanović Peconi, Goran Mijatović Mita, Danko Nikolić i Slaven Jelić, Vladan Kontić Konta, Boško Radonjić, Nikola Sandulović Sandul, Petar Panić, bivši šef obezbeđenja Vojislava Šešelja, Nikola Kavaja, Milan Zarubica i Ljubiša Miloš Čombe sa ostalim pripadnicima zemunskog klana koji su učestvovali u proizvodnji sintetičkih droga, dok su u Centralnom zatvoru bili Arkanovi prijatelji Stojan Novaković Cope i Rade Rakonjac... U prvih mjesec dana poslije atentata na premijera Srbije traga se za Miloradom Lukovićem Legijom, Vladimirom Milisavljevićem Budalom, Nikolom Bajićem, Dejanom Milenkovićem Bagzijem, Aleksandrom i Milošem Simovićem, Milanom Jurišićem Jurom, Srećkom Kalinićem, Vladimirom Jovanovićem Japancem, Milosavom Milinkovićem, Milom Šćekićem, Markom Adamovićem, Dejanom Arandelovićem, Ninoslavom i Slađanom Konstantinović, Vladanom Mladenovićem i Zoranom Povićem Povom, privedene su i estardne ličnosti: Svetlana-Ceca Ražnatović (supruga ubijenog Željka Ražnatovića Arkana) i Aca Lukas (davao stan na korištenje zemuncima), Borislav Mikelić (bivši premijer RS Krajine), Ivan Marković (bivši funkcioner JUL-a), Uroš Šuvaković (bivši funkcioner JUL-a), Goran Matić (bivši funkcioner JUL-a) i Svetozar Simović (nekadašnji pomoćnik ministra policije), generali: Aca Tomović, Nebojša Pavković i Rade Bulatović (savjetnik za bezbjednost Vojislava Koštunice i bivši predsjednik SRJ) i mnogi drugi. Toj akciji su svjedočili svi prethodno ispitani izvori Brankice Stanković tokom snimanja serijala „Rukopis ne gore”, koji se sastojao od četiri emisije objavljene u oktobru i decembru 2004. godine. Akcija „Sablja” je pokrenula mnogo neriješenih slučajeva poput ubistva novinara Slavke Ćuruvije, otmice i ubistva Ivana Stambolića, atentat na Ibarskoj magistrali, ubistvo generala Boška Buhe, razbijanje „Makine grupe”, razbijanje narko grupe Milana Zarubice, te najbitnije atentat na premijera Zorana Đinđića.

U maju 2004. godine glavni egzikator ubistva premijera Milorad Ulemek Legija predao se dolaskom na vlast Borislava Tadića, vjerujući da će nova vlada biti blagonaklona prema njemu.

Brankica Stanković sa ekipom Insajdera dolazi do saznanja da odgovornost vojske, bivših pripadnika DB-a i policije u stravičnom zločinu nije ispitana onako kako je trebalo, iako je postotak zaštite premijera koju su te službe trebale pružiti bio minoran.

U takvoj vremenskoj nepogodi Brankica Stanković odlučuje da produbljuje istinu o ubistvu premijera Zorana Đinđića i odlučuje se da napravi intervju sa najbližim saradnikom i

prijateljem Zorana Đinđića Vladimirom Popovićem Bebom, šefom Biroa za komunikacije u Vladi ubijenog premijera. U to vrijeme Vladimir Popović Beba je vodio sudski spor sa TV B92 zbog prenošenja informacija od hrvatskog tjednika „Nacional”, koji je vodio kampanju protiv premijera Zorana Đinđića optužujući ga da je umješan u šverc cigareta. Zbog te činjenice, Brankica Stanković nakon bezbroj poziva, jedva je ubijedila Vladimira Popovića Bebu da ih primi u njegov ured. Spremna na osuđujuće reakcije i komentare, Brankica Stanković je iznijela temu emisije koju želi zajedno sa ekipom Insjader da uradi. Nakon verbalnih napada na TV B92 i njegovo rukovodstvo odbio je da uradi intervju za Insjader. Međutim, Brankica Stanković zbog bitnosti tog intervjuja za serijal, a prvenstveno za javnost, ne prestaje da zove Vladimira Popovića Bebu, iako je on bio preko drugih medija predstavljen kao negativana uloga u društvu poslije smrti premijera Zorana Đinđića. Zvala ga je tokom dva mjeseca po sto puta na dan, nakon čega je Vladimir Popović Beba pristao da snimi intervju za Insjader pod uslovom da sve što bude pričao da ide u eter bez cenzure upozoravajući Brankicu Stanković i Mišu da će se nakon intervjuja uslijediti napadi na Insjader, te da ne očekuju da će im život biti isti poslije emitovanja emisije. Ipak sa izraženom osobinom hrabrošću i odlučnošću Brankica Stanković se pripremila za intervju pokušavajući da sazna sve o Vladimiru Popoviću Bebi, kako ne bi napravila niti jedan gaf tokom intervjuja jer nije željela sebi to da dozvoli. Raspitivala se kod prijatelja i neprijatelja o Bebi Popoviću, sakupljala što više materijala, radila na gestikulaciji, na reakcijama u slučaju da Beba Popović bude reagovao nervozno i bude želio prekinuti intervju, željela je da bude spremna na sve i da iznese taj intervju maksimalno profesionalno poznavajući činjenicu o sporu između kuće u kojoj radi i Vladimira Popovića Bebe. Intervju koji je trajao od šesnaest sati do dva noću je sniman u uredu Vladimira Popovića Bebe. Tih deset sati razgovora sa Vladimirom Popovićem Bebom je svakako prodrimalo javnost, ali i one koje je spominjao prilikom intervjuja. Prozvao je Vojislava Koštunicu i njemu bliske saradnike, te vojsku Srbije na čelu sa Acom Tomićem da stoje iza ubistva premijera Zorana Đinđića, ali da to nije nikad ispitano jer bi epilog ubistva premijera dobio političku pozadinu, a ne kriminalnu kakva je u javnosti prikazana. Ulogu Državne bezbjednosti je okarakterisao kao:

da taj DB ništa drugo nije radio sem što se bavio organizovanim kriminalom poslednjih 10 godina, što jeste tačno, štiti režim Slobodana Miloševića, učestvovao u tim ratnim zločinima tamo širom teritorije Jugoslavije. Politika tog rata... oni koji su učestvovali u tom ratu učestvovali su da bi vrh aparata DB-a i tog Miloševićevog aparata, znači Brana Crnčević, Kertes, Milorad Vučelić, Jovica Stanišić, bili ljudi koji

*su ovde javnosti predstavljeni kao patriote, po principu rat u Bosni, šleper na putu, jagnje na ražnju, pevaljka na stolu, a ja preko televizije patriota.*⁴¹

Govorio je o spremnosti premijera Zorana Đinđića da isporuči Radovana Karadžića i ostale ratne zločine, što nije odgovaralo Jovici Stanišić i ostalim marionetama Miloševićevog sistema. Vladimir Popović Beba je smatrao da je najveća greška Vlade koju je predvodio Zoran Đinđić bila u tome što je smjenila Gorana Petrovića i imenovala Milorada Bracanovića kao zamjenika i Andreja Savića kao šefa Državne bezbjednosti, iako je mišljenja da nije bilo druge opcije jer su dovedeni u mat poziciju prilikom pobune JSO na čelu sa Miloradom Ulemekom Legijom, zbog toga što niko od policije nije bio spreman da se obračuna s njima. I baš takvo novoizabrano rukovodstvo Državne bezbjednosti podržavalo je Vojislav Koštunica zajedno sa svojim savjetnikom Radetom Bulatovićem. Nakon najave premijera o borbi protiv organizovanog kriminala, znali su da prvo moraju krenuti sa čišćenjem policijskog kadra koji je surađivao sa beogradskim podzemljem na štetu države i zakona. Pokrenuli su akciju „Svedok” nakon što je Vladimir Popović Beba sa ostalim učesnicima uspio pridobiti šefa surčinskog klana Ljubišu Buhu Čumeta da svjedoči protiv članova kriminalnog miljea koji su sijali strah, pljačkali, ubijali i harali po Srbiji. Govorio je o pokušaju atentata kod fabrike „Limes“ na premijera Zorana Đinđića, koji nije okarakterisan kao pokušaj atentata već saobraćajni prekršaj i falsifikovanje dokumenata, nakon čega Dejana Milinković Bagzi koji je popriječio put kamionom premijeru biva oslobođen od strane IV Opštinskog suda nakon tri dana.

Ubrzo nakon toga, dana 12.3.2003. godine ubijen je premijer Zoran Đinđić. Vladimir Popović Beba nije dozvolio Vojislavu Koštunici i njegovim političkim ljudima da prisustvuju sahrani premijera Zorana Đinđića smatrajući taj čin ciničnim iz razloga što su baš ti ljudi bili u kontaktu sa zemunskim klanom i ubicama premijera prije njegove smrti. Tokom sahrane premijera Zorana Đinđića govor je održao Amfilohije. Vladimir Popović Beba osudio je taj po njemu politički govor smatrajući ga unaprijed pripremljenim i neprimjerenim, a poglavara pravoslavne crkve osudio je kao učesnika ratnih dešavanja na području bivše Jugoslavije, koji je potporu pružao i veličao ratne zločince poput Karadžića i Mladića. Smatra ga jednim od odgovornih zbog stanja u državi u kakvom se Srbija zadesila, podupirući sve ono što je činila Miloševićev aparat, te ga je optužio da je jedan od pripadnika koji su smatrali da je premijer Zoran Đinđić izdajnik sprskog naroda.

⁴¹ Insajder, Transkript prve epizode, Intervju-Vladimir Popović Beba (24.1.2005.), pristup ostvaren 15.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/vbpopovic/295/Transkript-prve-epizode.htm>

Pričao je o akciji „Sablja” i uvođenju vanrednog stanja i o njegovog ulozi, a koja je bila da daje saopštenja za javnost po direktivi Vlade, te da pruža tehničku podršku tokom akcije, zbog čega je lično medijski linčovan. Akciju „Sablja” Vladimir Popović Beba smatra da nije sprovedena do kraja, već je prekinuta nakon hapšenja Ace Tomića, Radeta Bulatovića i ostalih, kada je specijalni tužilac povukao optužnicu zbog političke nagodbe, te se nije sprovelo ispitivanje kako treba jer smatra da su oni dali lažni iskaz, nakon čega Koštunica održava huškaški govor, kada akcija i završava, a učestvovanje vojske i bližnjih ljudi Vojislava Koštunice ostaju neispitana do kraja.

Iako su egzikutori uhapšeni, međutim naručilac nikad nije otkriven ili se nije želio otkriti, ali ono što je za Bebu Popovića sigurno jeste da nema „dilemu da su to ljudi koji su bliski Vojislavu Koštunici, nemam nikakvu dilemu da je Vojislav Koštunica bio politički kišobran te grupe.”⁴² i da nema

*nikakvu dilemu da su krugovi, delovi, faksije, kako god da to nazovemo vojske, Akademije, tajkuna Miloševićevih, ratnih zločinaca, okruženje Ratka Mladića, Radovana Karadžića, Lukića, ostalih koji se kriju tu po Srbiji ili po Republici Srpskoj, patriotskih snaga Republike Srpske i onih koji su zajedno sa njima ostvarili bogatstvo i žele to bogatstvo, da sačuvaju bili uključeni na ovaj ili onaj način. Da li su oni to finansirali, davali novac, znali sad tačno šta se radi, da li su znali da se te pare daju za zaštitu Karadžića, pa je zaštita Karadžića podrazumevala ubistvo Zorana Đinđića, to je pitanje koje je trebalo da bude predmet suda, a ne razgovora sa mnom ili jedne osobe koja to može da kaže. I isto tako nemam nikakvu dilemu, ali nikakvu da su celoj toj grupi i celoj toj organizaciji neku vrstu bilo podrške, bilo signala da će prećutno preko toga preći, davale i određene obaveštajne službe inostrane.*⁴³

Taj intervju je emitovan iz dva dijela dana 24.1.2005. godine i 31.1.2005. godine, te je izazvao „lavinu” komentara i reakcija. Krenuo je „bombaški” napad na Insjader, što je omogućio Vladimiru Popoviću Bebi medijski prostor, linč sa svih strana je pristizao. S obzirom na reakcije, Brankica Stanković sa ekipom Insjadera dana 7.2.2005. godine objavljuje treći dio o poduzetim mjerama i reakcijama osoba koje je Vladimir Popović Beba prozvao prilikom emitovanja prva dva dijela intervjua. Iako su izrečene ozbiljne optužbe za bivše funkcionere, političare, crkvene poglavare, vojne komandante, niti jedan od njih nije

⁴² Insajder, Transkript druge epizode, Intervju-Vladimir Popović Beba (31.1.2005.), pristup ostvaren 16.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/vbpopovic/296/Transkript-druge-epizode.htm>

⁴³ Insajder, Transkript druge epizode, Intervju-Vladimir Popović Beba (31.1.2005.), pristup ostvaren 16.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/vbpopovic/296/Transkript-druge-epizode.htm>

podnio prijavu zbog klevete, već se reakcija prozvanih svodila da Beba Popović govori neistinu, da nema pojma šta priča..., dok je reakcija javnosti bila različita. S obzirom da je emitovanje serijala „Intervju – Vladimir Popović Beba” izazvao burne reakcije „Prvi put u istoriji TV-a Stratedžik marketing je uradio istraživanje povodom jedne emisije. Pitanje je bilo koliko građani veruju Vladimiru Popoviću – rezultat je bio da mu većina vjeruje.”⁴⁴ Uslijedili su medijski napadi protiv Vladimira Popovića Bebe, Brankice Stanković i ekipe Insajdera.

Neki od naslova u „Kuriru”, „Nacionalu” i „Evropi” tokom 2005. godine bili su: „U zatvor”, „Povampireni mrzitelji crkve”, „Patološka mržnja prema DSS-u”, „Srpska hronika tamne noći”, „Insjader sa predoumišljajem”... Moja slika pa piše: „Beba među ajkulama”, „Psovanje publike”, „Brankica laže”, „Brankica je nevinna, u pitanju je komanda odgovornosti”, „Uvoz katarze u majčinu nam Srbiju”, „Ako me uhapse dijeliću ćeliju sa Veranom”, „Živeti od izdaje”, „Laž u službi Soroša”, „Nataša Kandić i Veran Matić moraju u zatvor”, „Srbija posle španske groznice”, „Na B92 se trpaju u bulju”, „Ko se pojavi na B92 potpisuje ugovor s Bebom, Čedom, Čumetom”...⁴⁵

Medijska propaganda izazvala je čak podjeljenost i na TV B92, pa do te mjere da su u emisiji „TV proces”, koja se emitovala na TV B92 ugostili novinara Željka Cvijanovića da komentariše emisiju „Insjader”, a pri tome isti taj novinar Željko Cvijanović je bio član medijske kampanje koja se vodila protiv premijera Zorana Đinđića i pripadnik Miloševićevog aparata koji je imao značajnu ulogu tokom ratnih dejstava na području Bosne i Hercegovine.

Takav postupak kolega i neetičnost novinara, te pritisak, Brankicu Stanković je navelo da odustane od „Insajdera” i uopšte novinarstva. Međutim, glavni i generalni urednik TV B92 Veran Matić je objasnio Brankici da je vrsta novinarstva s kojom se ona odlučila baviti vrlo zahtjevna, te da pokreće pitanja od javnog interesa, i da razotkrivanje istine većini ne odgovara, te da zbog toga mora biti sprema na napade svakakvog oblika, ali ono što je bitno i šta treba da zna jeste cilj zbog kojeg se bori. Taj razgovor je Brankici dao podstrek da nastavi dalje. Potpora rukovodstva joj je puno značila pogotovo što su usred napada pozvali sve uposlenike da proslave uspjeh „Insjadera”, od tada Brankica Stanković sa svojom ekipom Insjadera postavlja jasan cilj, a to je da probude javnost i da ne dopuste da takve informacije

⁴⁴ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.300

⁴⁵ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.301-302

kakve je iznio insjader vladavine Vlade Zorana Đinđića ne budu istražene i ispitane, ne želeći da javnost čuti o onome što se dogodilo za dobrobit pravilnog razvoja društva u Srbiji.

S obzirom da je svojim istraživačkim sposobnostim upala u paukovu mrežu kriminala u kojem su upleteni vojna i policijska bezbijednost, politička elita, te pripadnici podzemlja, odlučila je da tu mrežu prekine istražujući tvrdnje koje je iznio Vladimir Popović Beba. Brankica Stanković zajedno sa ekipom Insajder snimila je intrevju sa bliskim saradnikom Zorana Đinđića i tadašnjim članom DS-a Čedomorom Jovanovićem i sa bivšim načelnikom SUP-a Milanom Obradovićem, koji je radio na slučaju ubistva policijskog generala Boška Buhe. Za ubistvo policijskog generala Boška Buhe teretili su se pripadnici Makine grupe na čelu sa Željkom Maksimovićem Makom, koji je već od ranije bio poznat policiji zbog ubistva policajca Gorana Radulovića, ali je oslobođen u oba slučaja, prvi put tužilac je odustao od gonjenja, a drugi put oslobođen je zbog nedostatka dokaza. Iako se Makina grupa preslušivala više mjeseci i sakupilo se dovoljno dokaza da se dokaže povezanost sa ubistvom Boška Buhe, međutim slučaj je odbačen od strane sudije Zorana Tatalovića zbog toga što nije nađeno oružje iz kojeg je pucano. To je bio još jedan slučaj u kojem je BIA odavala informacije kriminalcima i u kojem je sudstvo bilo podređeno takvom miljeu. Sve se to sprovodilo uz pomoć medijskih kampanja koje su krojile naslove i informacije onako kako im članovi kriminalnog milje naredi i njihovi posrednici. Baš o takvim novinarima, ako se i mogu nazvati novinarima, Brankica Stanković je snimila emisiju „Medij o medijima”, istražujući njihov rad, način dolaska do informacija i cijena svake informacije, ko stoji iza vlasništva njihovih medijskih kuća, o kojim ucijenama je riječ. Tokom emisije „Medij o medijima” Insajder je došao do podataka koji ukazuju bliske veze između pojedinih novinara, medijskih kuća, kriminalaca i političara. Zapanjujuće je bilo to da se kriminalni milje uvukao u svaku poru društva, pa tako i novinarstvo. Vlasnici medijskih kuća postojali su šefovi zemunskog i surčinskog klana, koji su delegirali informacije u sopstevnu korist i korist političara, koji su za uzvrat svjesno ili nesvjesno bila potpora jednoj takvoj skupini ljudi kao što je bio zemunski klan.

Iako, su napadi nastavljeni na novinare Insjadera i na njihov rad, Brankica Stanković dobija svoju prvu novinarsku nagradu „Dušan Bogavac”, dodjeljenu od Nezavisnog udruženja novinara Srbije za etiku i hrabrost. To je bila još jedna potvrda da rade ispravnu stvar, te je bila podstrek da nastave istraživački rad, želeći da na površinu izađu zlodjela svih onih koji su Srbiju nazadovali i pljačkali za sopstveno dobro na užtrub građana, a javnosti se predstavljali u suprotnom svjetlu. U međuvremenu snimili su još serijala, poput: „Srpska pravda”,

„Ubistvo na Ibarskoj magistrali”, „Ubistvo u Višnjićevu”, „Paravojna formacija Škorpioni”, „Mreža –šverc cigareta”, sve one teme koje su sačinjene na osnovu sakupljenih materijalnih dokaza i ljudskih izvora, koji su govorili o tome šta se dešavalo u tim 90-tim godinama u kojim je vladala mračna strana društva, pljačke, šverc, ubistva, korupcija, propaganda, cenzura i autocenzura, a sve pod pokroviteljstvom diktatorske vladavine Slobodana Miloševića i njemu bliskih saradnika. Takav odnos je ostavio mukotrpane posljedice na društvo Srbije, koje pokušava da se izbori sa mafijom tog vremena. U toj borbi Brankica Stanković kroz emisije Insajdera otvara oči javnosti i raskrinkava sve negativne anomalije državnog aparata od izvršne pa do sudske vlasti, suprostavljaajući se mnogim kriminalnim grupama, koji su tih godina harali, a još uvijek su pojedini bili u bjekstvu ili pušten iz pritovora.

Brankica Stanković polako koračajući već tad prema svjetskim stepenicama istraživačkog novinarstva, odlučuje da 2006. godine ode na usavršavanja u Ameriku u sklopu organizacije ICFJ-a. Ističući se po svojim stavovima, zalažući se da u svakom trenutku pokaže da dobro radi svoj posao iako je dolazila iz Srbije, vješto i argumentovano je diskutovala o primjeni istraživačkog novinarstva. Iznosila je svoje mišljenje i kad su predavali proferori sa prestižnog Kolumbijskog univerziteta. Uvažavali su njena mišljenja i cijenili njen rad, potvrda o tome je bila kada je dobila čestitku od Međunarodnog novinarskog centara za nagradu „Jug Grizelj” za najveća dostignuća u istraživačkom novinarstvu, koja joj je dodjeljena nakon povratka iz Amerike.

Kroz obuku u Americi sakupila je razna iskustva koja amerikanci primjenjuju u istraživačkom novinarstvu. Jedno od takvih novostečenih iskustava primjenila je u Srbiji, a odnosilo se na pokretanje sudskog spora ukoliko vladajuća struktura ne odgovori na tražena pitanja, a koja su bila interesu javnosti. Jedan od takvih je bio bivši ministra unutrašnjih poslova Dragana Jočića, koji nije želio da odgovori na upit „Insjadera” zbog čega je Milorad Ulemek Legija, nakon privođenja odveden u kabinet ministra unutrašnjih poslova, umjesto u zatvor kao svi ostali uhapšeni, te o čemu su razgovarali u kabinetu. Nakon što nije dobila odgovor od ministra, Brankica Stanković je na dodjeli nagrade javno saopštila da će tužiti ministra Dragana Jočića, zbog uskraćivanja informacija koje su u interesu javnosti. Ministarstvo unutrašnjih poslova je dostavio izvještaj za koji se ustanovilo da je neistinit, zbog čega je tužilaštvo pokrenulo istragu, ali je zaustavljena. Nakon četiri godine tužilac koji je vodio istragu potvrdio je da je istraga protiv Jočića i Bulatovića zaustavljena naredbom vladajućeg vrha, odnosno DSS-a, na čelu sa Vojislavom Koštunicom, koji je odbijao da govori za „Insjader”, zajedno sa Draganom Jočićem, Acom Tomićem, Zoranom Stojkovićem

i Radetom Bulatovićem sa izgovorom da bi izjave davali za „Insjader” pod uslovom da se emisija emituje uživo. Takve izjave jednih od glavnih aktera istraženih priča „Insajdera”, koji su se dovodili u blisku vezu sa zemunsko – surčinskim klanovima, aferama, političkim previranjima Brankicu Stanković je ponukalo da emituje Insajder uživo kako bi dala priliku javnosti da Vojislav Koštunica, Dragan Jočić, Aco Tomić, Zoran Stojković, Rade Bulatović i drugim osobama koji nisu željeli govoriti za Insajder, prezentuju javnosti svoju stranu priče o stravičnim dešavanjima u Srbiji i njihovim ulogama u tim dešavanjima. Međutim, u tom serijalu govorili su: Nebojša Čović tadašnji potpredsjednik Vlade Zorana Đinđića, Aleksandar Vučić tadašnji generalni sekretar SRS-a, Rajko Daniković advokat porodice Đinđić i Biljana Kajganić advokat Dejana Milenkovića Bagzija, advokati: Biljana Kovačević Vučo zastupnik Vladimir Popović Beba i Nenad Vukasović zatupnik Zvezdana Jovanovića, te Darko Vlahović tadašnji predsjednik Disciplinske suda Advokatske komore Srbije, tužioci Gordana Čolić i Aleksandar Milosavljević, tadašnji ministar informisanja Dragan Kojadinović, novinari Miloš Vasić, Gordana Suša, Srđan Kusovac, Slaviša Lekić i Nebojša Spajić. U tim emisijama govorilo se o svjedočenju Dejana Milenkovića Bagzija, koji je jedan od učesnika na pokušaj ubistva premijera Srbije kod hale Limes, o ulozi advokata tokom odbrane okrivljenih za niz ubistava i zločina počinjenih tokom devedesetih i dvije hiljaditih godina, kakva je uloga suda i tužilaštva u tim nedjelima, o uskim vezama između političara i medija, te o samoj ulozi medija tokom političkih i kriminalnih previranja. Nažalost, iako su oni bili podsticaj da se ovakav vid Insajdera emituje Vojislav Koštunica, Dragan Jočić, Aco Tomić, Zoran Stojković i Rade Bulatović nisu se odazvali da gostuju uživo u emisijama Insajdera, a koje su se emitovale svakog ponedjeljka počev od dana 27.11.2006. godine.

Nakon emitovanja delikatnih tema sa kojim se bavio Insajder, a koje su dostigle vrhunac gledanosti, ipak na TV B92 termin emitovanja Insajdera, ponedjeljkom u 21 sat, ustupljen je Ivanu Zeljkoviću za kviz „Milioner”, što je izazvalo dodatni revolt kod Brankice Stanković. U tom periodu snimali su serijal „Državna pljačka države” o iznošenju novca na Kipar. To je bio prvi serijal na kojem je Mirjana Jevtović radila priključivši se ekipi Insajdera. Kako bi serijal mogli argumentovano prezentovati urednicima, te dobiti njihovo odobrenje za emitovanje serijala u interesu javnosti, prethodno su morali istražiti uzroke i posljedice, prikupiti informacije, izvršiti analizu dokumenta i podataka. Taj serijal je predstavljao udar na mnoge bizmismene, a jedan od njih je bio Miroslav Mišković, koji je najviše novca usmjeravao ka marketinškim uslugama B92 za svoje kompanije, a koji se dovodi u blisku vezu sa tadašnjim ministrom finansija Srbije Mladanom Dinkićem.

Mišljenje urednika je bilo da taj serijal možemo da radimo ali samo ako pristanu da pričaju Borka Vučić, bankarka iz vremena Slobodana Miloševića, Mladan Dinkić i Papadopoulos, koji je tada predsednik Kipra, a u vreme kada se novac iz Srbije sklanjao na tajne račune na Kipru, Papadopoulos je bio na čelu advokatske kancelarije koja je sve to radila. Država Srbija je uz njegovu pomoć osnovala offshore kompanije na kipru i prebacivala novac sa računa na račun. I Kipar je tako kršio propise EU jer je Srbija bila pod sankcijama i to nije smelo da se radi.⁴⁶

Taj uslov je bio otežavajući, ali Brankica Stanković sa timom Insajdera nije željela da odustane znajući šta su do tad otkrili pa su nakon nakon desetak pokušaja da ubijede bankarku Borku Vučić da pred kamera potvrdi o svim državnim malverzacijama, a koje se tiču iznošenja novca na Kipar.

Slika 10. Miodrag Čvorović, Mirjana Jevtović i Brankica Stanković

Izvor: <https://insajder.net/sr/sajt/oinsajderu/34/> [Pristupljeno 27.1.2021. godine]

Na intervju je pristala kada je saznala da je Brankicin otac iz istog sela rodom kao i ona. Snimili su intervju sa saradnikom iz kancelarije Papadopoulos Pambos Loanides, koji je se sasvim slučajno sastao sa ekipom Insjadera, misleći da su oni klijenti koje žele da otvore firmu. Nakon dva sata ubjeđivanja Brankice Stanković i naknadnog viđanja pristao je da snimi intervju. Do Papadopoulosa nisu mogli doći, iako su pokušavali na sve moguće načine. Ono što je bila ekskluziva serijala jeste to da su uspjeli snimiti intervju sa međunarodnim istražiteljem Mortenom Torkildsenom koji je istraživao tok novca iznošenja iz Srbije i njihov način vraćanja u zemlju. Došli su do saznanja o 50 000 bankarskih transakcija tog vremena,

⁴⁶ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.322

koje je Mira pokušala da razriješi, a kako bi uspješno i lakše razriješila mrežu transakcija novca, Insajder je tražio od Haškog suda i Tužilaštva da skine stepen tajnosti sa dokumentacije koja govori o srbijanskom finansiranju ratova na prostoru bivše Jugoslavije, međutim oni su odbili, ali ekskluzivni intervju sa međunarodnim istražiteljem im je pomogao u razotkrivanju i spajanju skrivenih transakcija. Nakon višemjesečnog ubjeđivanja intervju im je dao i ministar finansija Mlađan Dinkić. Poslije petooktobarskih promjena demokratska vlast je, umjesto da se novac vrati građanima, omogućila legalizaciju istog tog novca bez obzira što im je kampanja bila da će otuđeni novac Srbije vratiti sa Kipra. Ono što je Brankica Stanković sa ekipa Insajdera utvrdila da su tadašnji bizmismeni svjesno iznosili novac iz Srbije na Kipar, te da je isti taj novac kroz privatizacije bez provođenja istrage o porijeklu novca vraćen u Srbiju stvarajući svoja privatna carstva. Šverc oružja, nafte, droge, cigareta, te pljačka građana bili su prihodi novca koji su se iznosili iz Srbije i uplaćivali na strane račune, a sve uz pomoć Savezne uprave carina na čelu sa Mihalj Kertesom, do kojeg je Brankica Stanković pokušala doći bezbroj puta i u ranijim serijalima, međutim intervju nije uspjela da snimi. Nakon bezbroj poziva Mihalj Kertes se javio Brankici Stanković, koja mu je predočila da Insajder priprema emisiju o iznošenju novca na Kipar, te da bi bilo dobro da snime intervju, na šta je Mihalj Kertes odgovorio „Sve što ste do sada objavili je potpuno tačno, ako posle svega ovog preživim ja i ako preživite vi – ispričaću vam sve.”⁴⁷ Nakon emitovanja prve emisije serijala „Državna pljačka države” uhapšen je Mihalj Kertes zbog objavljenih informacija u emisiji. Takav odnos izazvao je revolt kod Brankice Stanković, te je odmah stupila u kontakt sa tužilaštvom tražeći obrazloženje na osnovu čega je uhapšen Kertes nakon emitovanja emisije Insajdera, a ne ranije s obzirom da se odavno raspolaže sa istim informacijama koje je Insajder objavio dana 27.2.2007. godine. Tadašnji potparol tužilaštva Toma Zorić je odovorio „ Tužilaštvo ovo radi vrlo dugo, vi ste to saznali i zato ste izašli u javnost s temom da bi ste bili prvi.”⁴⁸ Na takav način dao je do znanja da se tužilaštvo nadmeće sa emisijom Insajder, hapseći pojedinca, a ne radeći na tome da odgovaraju svi oni koji su umješani u nelegalno radnje poput ove koju je ekipa Insajdera istražila. Slijedeća emisija serijala „Državna pljačka države” govorila je baš o tim ljudima koji su bili preskočeni ili blago rečeno zaštićeni, a koji su zajedno sa Kertesom učestvovali u pljački države i građana Srbije, od kojih su sagradili svoje imperije kroz privatizacije, jedni od njih bili su: Predrag Ranković Peconi, Milan Beko, Miroslav Mišković i drugi. Nakon emitovanja te

⁴⁷ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.327

⁴⁸ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.327

emisije Miroslav Mišković, tadašnji najmoćniji privatnik Srbije, obustavio je kompletan marketniški angažman na B92, a kao razlog je navodio rad Brankice Stanković, optužujući je da objavljuje neistinu. Nedugo nakon toga uslijedio ponovo medijski linč od strane korumpiranih medijskih kuća na Brankicu Stanković, optužujući je da je saradnik CIA-e, strani plaćenik, a za kraj termin emitovanja Insajdera dodjeljen je Ivanu Zeljkoviću za kviz Milioner, nakon čega ekipa Insajdera odlučuje dati otkaz. Međutim, Veranu Matiću je Insajder bio bitan, znajući da ima veliku gledanost i da predstavlja emisiju koja se bavi temama i novinarstvom s kojim se niko ne bavi, a radi objektivnosti, etičnosti i moralnosti predstavlja bitnu ulogu u demokratskom društvu.

Ekipa Insajdera pristala da ostane uz uslov da dobiju više vremena za pripremu nove istraživačke priče o fudbalskoj mafiji. Od početka istraživanje teme o fudbalskoj mafiji bio je otežan jer se odvijao bez učešća sagovornika, bez adekvatnih dokumenata, a naročito bez insajdera koji predstavlja bitan segment svake istraživačke priče. Upornost i istrajalost ekipe Insajdera na čelu sa Brankicom Stanković odvela ih je do nevjerovatnih nelegalnih otkrića, koja su se vješto krila iza prezentovanog fudbala kao grane sporta zdravog i poštenog življenja svakog pojedinca. Počeli su da se viđaju sa ljudima za koje su smatrali da im mogu biti od koristi za novu istraživačku priču, ali svi su upozoravali da ne istražuju temu o fudbalskoj mafiji jer je suviše opasno. Dobronamjerni savjeti i upozorenja stizali su im od raznih ljudi, ali i preko njihovog dugogodišnjeg izvora, koji je raspolagao sa dobrim informacijama sa obje strane (legalne i nelegalne): „Svi su čuli šta radite, velika je panika, ti ljudi kojima se bavite spremni su na sve, veliki je novac u obrtu, ja moram zbog svoje savesti da vas upozorim i da vas zamolim da prekinete rad na ovoj temi. To vam je moj savjet, neću da vas nosim na duši.”⁴⁹, ali ni to ih nije sputavalo da odustanu od teme. Prikupljanje dokaznog materijala za serijal o fudbalskoj mafiji trajao je mjesecima. Sagovornici koji su pristali da govore za Insajder dobijali su prijatnije, kao i sama ekipa Insajdera, međutim iako je to predstavljao otežavajući put do istine, svi su istrajali u jednom, a to je da se završi serijal o fudbalskoj mafiji pod imenom „Pravila igre” i prezentuje se stvarna slika javnosti. Prije emitovanja serijala „Pravila igre” ekipa Insajdera morala je dobro provjeriti istinitost saznanja i sakupiti za svaku informaciju dokaz o tačnosti, kao i naći najmanje po tri svjedoka koji bi potvrdili emitovane informacije na sudu u korist onoga što se prezentuje.

Dana 21.8.2008. godine emitovana je prva emisija iz serijala „Pravila igre”:

⁴⁹ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.338

Ratovi na tlu bivše Jugoslavije bili su prilika da se pojedinci, pod izgovorom patriotizma, uz pljačku i otimanje, obogate. Dok je država bila u ratu, a građani sve siromašniji, povlašćeni su našli načina da švercom cigareta, oružja, droge i raznim drugim poslovima zarade milione. U jednom trenutku, početkom devedesetih, unosan biznis postaje i osnivanje ili preuzimanje fudbalskih klubova. Da je već tada bila u pitanju dobra zarada pokazuje činjenica da su novi vlasnici, odnosno predsednici, sa jedne strane postali ljudi iz podzemlja, a sa druge državni funkcioneri. Svi oni su kao razlog navodili veliku ljubav prema sportu.⁵⁰

Već sam uvod prve emisije serijala „Pravila igre” upućivao je na aktere koji su harali za vrijeme vladavine Miloševića i koji su bili istraženi prethodnih serijala Insajdera. Utaja poreza, nelegalni transfer igrača, namještanje rezultata utakmica, suđenje utakmica pod pritiskom i ucjenama, otmica igrača, korupcija u Fudbalskom savezu tadašnje Jugoslavije, namještanje igrača da igraju za reprezentaciju, malverzacije u kladionicama... Serijal „Pravila igre” kroz šest epizoda javnosti je predstavio stvari o dešavanju u fudbalu o kojima se nije znalo ili se znalo, ali se nije pričalo. Tokom pripreme, snimanja i emitovanja emisija navedenog serijala ekipa Insjadera susretala se sa mnogim nelogičnim reakcijama vlasti i institucijama, kao i prijetnjama, a sve u cilju opstruiranja njihovog rada i spriječavanja da javnost sazna ono što se već godinama krilo od njih. Krenula su hapšenja dan poslije emitovanja skoro svake emisije serijala „Pravila igre” pa je prvo bio uhapšen predsjednik FK Vojvodine Ratko Buturoić zvan Bata Kan-Kan, fudbalski rukovodioci Crvene zvezde Marinković, Džajić i Cvetković, iako se već godinama unazad znalo o fudbalskoj mafiji, ali se ništa protiv njih nije poduzimalo već se šutnjom i slijepoćom odobravali njihovi postupci. Ubrzo je Brankić Stanković i kompletnom timu Insjadera postalo jasno da na takav način žele da njih predstave kao policijske novinare, odnosno da su u bliskoj vezi sa radom državnih organa koji su radili na procesuiranju i hapšenju lica pomenutih u serijalu „Pravila igre”, ali vrhunac posljedica serijala je bio napad huligana na B92 uoči održavanja mitniga „Kosovo je Srbija”.

Kada su posle mitinga, posle tuče sa policijom i razbijanja grada, huligani krenuli na B92, niko iz nadležnih institucija nije reagovao. Veran je, pošto nije mogao nikoga da dobije, pozvao Dragana Šutanovca, tadašnjeg ministra odbrane . Šutanovac je odlučio da dođe sa svojim obezbjeđenjem . Tada su ga čuvali pripadnici elitne vojne jedinice

⁵⁰Insajder, Transkript prve epizode, Pravila igre (21.8.2008.), pristup ostvaren 22.12.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/pravilaigre/229/Transkript-prve-epizode.htm>

„Kobre”. Oni imaju pravo po zakonu da upotrebe i oružje ako osoba koju štitite bude životno ugrožena. Takav razvoj događaja bio je poražavajući, još jednom se pokazalo da u Srbiji sistem ne postoji. Šutanovac je o takoj svojoj odluci obavestio vrh MUP-a pa su tek posle svega toga poslali kordone policije koji su čuvali B92.⁵¹

Sabotaža da li bila iz vladajućih struktura ili kriminalnog miljea nije osporila ekipu Insajdera da završe serijal o fudbalskoj mafiji, kojim su skinute mnoge maske objelodnjujući informacije o kojima se godinama šutjelo, a ta šutnja im je dozvoljavala da vrše sve nelegalne radnje u sopstvenu korist na štetu države i građana. „Pravila igre” je bio serijal koji je dosegao vrhunac gledanosti, ali i vrhunac hrabrosti i istrajalosti Brankice Stanković i ekipe Insajdera da istraženu priču dovedu do krajnjeg cilja. Već prethodno objavljeni serijali „Insajdera” dali su naslutiti da obrađene teme koje su Brankica Stanković sa ekipom Insajdera istražili i objavili razotkrivaju upletenosti državnog aparata u obavljanju poslova i zadataka na uštrub građana u korist pojedinca, što je i potvrđeno dana 9.10.2008. godine kada je Insajder emitovao serijal pod nazivom „Službena tajna” govoreći javno o uticaju i ulozi Državne bezbjednosti u ostvarivanju političkih ciljeva, eliminaciji nepogodnih aktera, medijskoj kontroli, prisluškivanju, namještanju, a sve u cilju imenovanja, održavanja, prikrivanja djela i nedjela vladajućih struktura. S obzirom da je Državna bezbjednost i sistem kakav je vladao u Srbiji bio uključen u svaku sferu društvene zajednice Srbije, a i šire Brankica Stanković odlučuje da istraži temu o kontraverznim biznismenima poput Milana Beke, Miroslava Miškovića, Petra Matića..., koji su znatno stekli bogatstvo i izgradili imperije za vrijeme i poslije vladavine Slobodana Miloševića. Izgrađivanje imperija poput Poslovnog centra „Ušće”, čiji je vlasnik čovjek iz sjene Petar Matić, zaintrigiralo je Brankicu Stanković i ponukalo da istraži dodjelu zemljišta za izgradnju navedenog objekta, te Luke Beograd i općenito prepuštanje državnog zemljišta pojedincima kakav je bio i Petar Matić, a sve na uštrub građana. Asocijacija za istraživanje ove teme bila joj je „građevinska mafija”, te zakoni koji su se prilagođavali kako bi takvi pojedinci mogli ostvarivati svoje ciljeve na legalan način i pripajati državnu zemlju, odnosno privatizovati, a privatizacijom su se gubila sredstva u budžetu. Israživanje ove teme je trajalo osam mjeseci, objavljeni su mnogi dokazi koji govore o namještanju i prodaji ili pak poklanjanju zemljišta offshore kompanijama iza kojih stoje srbijanski vlasnici najvećih tržišnih centara i poslovnih objekata koji su zapošljavali veliki broj radne snage, a za uzvrat su ucjenivali i kontrolirali vladajuće strukture, tražeći od njih da prilagode zakone preko kojih bi ostvarili svoje pogodnosti i stekli još veće bogatstvo u

⁵¹ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.344

sopstvenu korist. Prva epizoda serijala „Službena (zlo)upotreba” bila je emitovana dana 13.4.2009. godine. Serijal je bio prikazan u sedam epizoda kroz koje su razotkrivene mnoge malverzacije, način prodaje zemljišta stranim kompanijama iza kojih stoje kontraverzni biznismeni koji su posjedovali i mnoge medijske kuće s kojim su imali dodatnu moć kontrole, kao i omogućavanje malverzacije i privatizacije državnih zemljišta kroz donošenje zakona i propisa pogodnih za biznismene, a na štetu budžeta države Srbije. „Službena (zlo)upotreba” izazvala je burne reakcije biznismena i medijskih kuća čiji su oni bili vlasnici, čak su uskratili i finansiranje marketinških usluga na TV B92, koji je znatno naštetio ekonskomskoj situaciji B92, međutim Veran Matić nikad nije želio reći Brankici Stanković o kojem je gubitku riječ. Tadašnji aktivni politički lideri tvrdili su da Insjader sam procjenjuje vrijednost zemljišta i da cifre o kojima se govorilo u serijalu nisu objektivne, iako je poslije emitovanja serijala inicirana izmjena Zakona o izgradnji, s kojim je država retroaktivno potrživala naplatu zemljišta od biznismena koji su kupovali propale fabrike. Bez obzira na prijetnje što su uslijedile tokom i nakon emitovanja serijala „Službena (zlo)upotreba” i na posljedice koje je pretrpjela TV B92 i ekipa Insjadera Organizacija NALED je željela da dodijeli Brankici Stanković nagradu „Reformator godine”, međutim Brankica Stanković nije željela da prihvati nagradu iz razloga što su članovi Upravnog odbora bili svi oni o kojima se govorilo u serijalu „Službena (zlo)upotreba” poput Delte i Luke Beograd i drugi, smatrajući taj potez neetičnim, nemoralnim i proračunatim.

4.3. Život pod budnim okom

Dana 17.9.2009. godine nekolicina navijača fudbalskog kluba Tuluz boravili su u obližnjem kafiću na dan održavanja utakmice između Partizana i Tuluza u sklopu Lige Europe. Međutim, sve je krenulo po zlu kada su navijači fudbalskog kluba Partizan fizički napali navijače Tuluza neposredno pred početak utakmice. U napadu je bilo dosta stradalih, ali onaj najtragičniji momenat je bio kada su navijači Partizana uslijed napada pretukli Barisa Tatona, nanijevši mu teške tjelesne povrede uslijed čega je, nakon jedanaest dana borbe za život, Baris Taton preminuo. Nekontrolisano ponašanje huligana, laka i teška krivična djela, ucjene, prijetnje, pokušaji ubistva pa čak i ubistva kod naroda Srbije izazvale su strah, a i samim tim i šutnju i ignorisanje javnosti na njihova (zlo)djela. To je bio dovoljan povod da Brankica Stanković sa svojim timom razotkrije šta se i ko se krije iza huligana i zbog čega su

im odriješene ruke tokom obavljanja nelegalnih radnji, te koju ulogu ima država u spriječavanju istih. Serijal „(Ne)moć države” je razotkrio sve one koje su se godinama krili iza navijačkih skupina, čineći sve nelegalne radnje. Insjader je ponaosob javno objelodanio sve huligane koji su činili krivična djela, te se na vješt način krili u masi navijača fudbalskih klubova, kao vođe grupa i podgrupa, koji su imali iza sebe poslušnu masu koja je bila u svakom trenutku spremna odbraniti stavove i postupku huligana sa opravdanjem da je sve u cilju očivanja partiotizma, srbstva i vjeroispovijesti. Nakon mukotrpnog i rizičnog istraživanja prva emisija „(Ne)moć države” emitovana je dana 3.12.2009. godine u kojoj su razotkriveni identiteti svih huligana koji su do tada počinili više od 100 krivičnih djela za koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova podnijelo prijave, ali niti jedana nije dovedena do pravosnažne presude, što zbog odbacivanja od strane tužilaštva, tako i zbog sporog rada pravosudnog sistema. Sva ta nemarnost rada državnog aparata davala je vjetar u leđa huliganima da nastave sa činjenjem krivičnih djela, iznudama, pljačkama, napadima, tučama, prodajom opojnih droga, prosipanjem sile i suprostavljanjem službenim licima prijatnjama, fizičim napadima i skandiranjem direktnih prijatnji onima koji im se suprostave. Takva situacija je zadesila i Brankicu Stanković iste večeri nakon emitovanja prve emisije serijala „(Ne)moć države”, putem društvenih mreža, foruma, internet stranica pod lažnim imenima i slikama grbova fudbalskih klubova kojim pripadaju upućene su poruke uvredljivog i prijetećeg sadržaja:

„Kurvetino zaklaćemo te, nemoj da se mešaš među navijače, završićeš mrtva, pazi se mraka, silovaćemo te, droljo jedna ... DELIJE SEVER 1989”

„Dva-tri noža u stomaku stoje, Radovi se navijači nikog ne boje.”

„Biće biće pucnjave ovih dana. Brankice ti bi mogla malo da se ušutkaš, ja ne bih i zlazio napolje da sam na tvom mestu. Ali iskreno treba ti prosut mozak.”

„Brankice, zabiću ti baklju u nozdrvu profuknjačo jedna neotesana.”

Seko, krenula si na ljude i igru gdje je život mnogo malo vredi. Nisu ovo mafijaši, političari i korupirani bogataši... žao mi te je ima da boli!”

„Pitanje za Brankicu, hoćeš li ti poginuti za svoju ideju, mi hoćemo... e vidiš to je naša snaga. Nikad nas nećete ugaziti.”⁵²

Sve te javno upućene prijatnje i morbidne poruke, poput objavljivanja smrtovnice i slično, Brankicu Stanković nije preplašilo već joj je dalo motiv da nastavi dalje sa serijalom ubjeđena da su pogodili temu serijala, te ponosno i samouvjereno nastavila da dalje istražuje priču.

⁵² Stanković, B. (2014), „Insjader, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.10-11

Međutim, dva dana nakon emitovanja prve emisije serijala „(Ne)moć države” Brankici Stanković je Uprava kriminalističke policije, Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije na čelu sa Rodoljubom Milović, dodijelila obezbjeđenje smatrajući da je njen život ugrožen i da država ne smije da dozvoli da joj se nešto desi. Od tog dana 5.12.2009. godine za Brankicu Stanković više nije ništa bilo isto.

Pokušala se oduprijeti nadzoru 24 sata i obezbjeđenju koje joj je nametnula država, ali zbog tema kojima se bavila u prethodnim serijalima, javnim objelodanivanjem raznih informacija o mafijama, malverzacijama, pljačkama, ubistvima, korupciji, serijal o huliganima je bio samo veća pretnja i mogućnost za likvidaciju, te iz tih razloga prihvatanje obezbjeđenja je bilo neizbježno. Već od samog saznanja da će se njen život biti od nadzorom 24 sata, krenule su upute obezbjeđenja da mora da ih obavijesti kad želi napustiti stan ili redakciju, da treba da svede telefonske i druge vrste komunikacija na minimum, prevoz sopstvenim autom bio joj je onemogućen, čak i kretanje do bližih lokacija tipa kioska ili bacanje smeća nisu joj samostalno bila dozvoljena. Okružena obezbjeđenjem od tri zaštitara i nepoznat broj sakrivenih Brankica Stanković je shvatila da joj je zbog morlanih i etičkih načela istraživačkog novinarstva kojim je težila razotkrivajući postupke i radnje koje su se htjele zataškati od javnosti, dovelo do toga da joj je sloboda uskraćena. Ali, kao autor i urednik Insajdera Brankica Stanković nije dozvolila da joj nametnuti život i rizik koji nosi kao breme ospori završetak serijala „(Ne)moć države”, jer za nju nije postojalo nešto što se nije moglo uraditi. Analizirajući dotadašnji rad ekipe „Insajdera“, koja se sastojala od tri člana, i to: Mirjane Jevtović – novinar istraživač, Miodrag Čvorović – producent i Brankice Stanković – urednik i autor emisije, te emisije s kojim su „razotkrili i objavili mnoge detalje u vezi sa ubistvom premijera Srbije, tajnim službama, političkim ubistvima, korupcijom u nadležnim institucijama, fudbalskom, građevinskom, pravosudnom mafijom, zloupotrebom vlasti, pljačkom uz pomoć privatizacije, umešanošću pojedinca iz vlasti u zloupotrebe, i još mnogo, mnogo toga.”⁵³, a sve u cilju javnog interesa, serijal o huliganima su objedinili sa još dvije emisije kroz koje su prikazane manipulacije najvijača preko huliganskih vođa u cilju političkih ciljeva, spor ili nikakav rad pravosuđa u donošenju presuda za teška krivična djela koja su počinjena od strane pojedinih huligana, a koji su se pronašli u skupštinama i upravnim odborima klubova zajedno sa članovima političkih partija i funkcionera, te o ulozi udruženja koja su oformljena za veličanja srpstva i zalaganje pravoslavlja sa parolama „Kosovo je Srbija”, „Ubi zakolji da šiptar više ne postoji”, „Nož, žica, Srebrenica”, veličanje ratnih

⁵³ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.27-28

zločinaca i zalaganja za njihovu slobodu, te očuvanje srpske zajednice koja ne prihvaća istospolne zajednice, ali i o njihovoj ulozi u napadima na ambasade i paljenje grada. Po prvi put javnosti je prikazano i dokumentovano sve ono o čemu se do tada šutjelo ili nije znalo, a predstavljalo su tamnu sliku društva, koju je Srbiju samo nazadovala. Bez obzira na prepreke i posljedice teme koje su obrađivali donesene su na osnovu komentara, priča i interesovanja javnosti sa određenim jasnim ciljevima, načinom istraživanja, sakupljenim podacima, obrađivanjem intervjua sa insjaderima serijala i adrenalinom koji ih je vodio tokom istraživačkog rada emisija *Insjader* je kao i sa prethodnim serijalima oborila gledanost i uzburkala kako javnost tako i institucije da djeluju na nešto što su godinama ignorisali. Ali put pripreme serijala za Brankicu Stanković, ali i ostali dio tima je bio mukotrpan. „Otrovna si kao zmija, proći ćeš ko Ćuruvija, krvo, Brankice...”⁵⁴ je bilo samo jedan od nizu skandiranja navijača „Alkatraz” na stadionu Partizana uz bacanje lutke na napuhivanje i nabijanja iste na kolac, zbog čega je Brankica Stanković pozvana kao svjedok da da iskaz.

Slika 11. Navijači „Alkatraz” bacaju plastičnu lutku, skandirajući pogrdno ime Brankice Stanković

Izvor: <https://www.glassrpske.com/lat/novosti/srbija/Uslovne-kazne-zbog-prijetnji-Brankici-Stankovic/85520>
[Pristupljeno 27.1.2021. godine]

⁵⁴ Stanković, B. (2014), „*Insjader, moja priča*”, Samizdat B92, Beograd, str.51

Tom prilikom uhapšeno je 11 vođa navijačke grupe „Alkatraz”, među kojima su Đorđe Prelić i Ljubomir Marković, lica kojima se stavlja na teret da su počinili ubitvo Brisa Tanton. Iz nepoznatih razloga protiv petorice vođa povučena je tužba, dok se protiv ostalih lica nastavilo suđenje. Prvi dojam dolaska u sudnicu je bio da navijačke vođe imaju artiljeriju advokata i najvijača koja su došli da podrže njihova monstruoza skandiranja i natpise. Brankica Stanković je tokom svjedočenja bila izložena psihičkom torturom: „Jedan od „njihovih” advokata uzeo je da čita citat jedne od pesama koju su smislili navijači tih dana. „Niko neće da je j..., zato mrzi grobare.” „Kurvo, Brankice...” ili „E, Branka, Branka, puši nam k... bez prestanka...” Onda je slavedobitno podigao jednu obrvu i rekao „Da li ste i zbog ovakvog skandiranja bili uplašeni?”⁵⁵ Izrevoltirana načinom ispitivanja i odobravanjem sudije da se na ovakav način ophodi prema svjedoku u ovom slučaju oštećenom u Brankici Stanković je izazvao revolt:

Ne znam zašto mi postavljate glupa pitanja? Bolje da razmislite da li biste se vi osjećali ugroženo, uplašeno, da grupa huligana na stadionu skandira vaše ime ili ime vaše dece? Zar je važno da li su mi poručili da „pušim k... bez prestanka” ili da ću završiti kao Ćuruvija!”? Znae šta, kada vam tako skandiraju oni koji su do juče rušili i palili grad, koji imaju na desetine krivičnih prijavi za najteža krivična dela, to je poziv na linč, šta god da su skandirali. I to je jasno i vama, i više ne želim da odgovaram na vaša suluda i glupa pitanja. Vjerujem da će vas jednog dana biti sramota što ste pravdavali i branili krivična dela. Mene je sramota što živim u zemlji u kojoj vam je to dozvoljeno...⁵⁶

I pored sve torture na početku glavne rasprave sudija Prvog osnovnog suda odbacio je optužbe kao neosnovane smatrajući da je skandiranje „Proći ćeš ko Ćuruvija” nije prijatna već uvreda, te je Brankici Stanković sugerisala da podnese privatno tužbu protiv istih iako su djela i postupci zbog kojeg su se teretila šestorica vođa gupe navijača „Alkatraz”, nisu imala karakter privatne tužbe. Zbog kontraverznog postupanja sa jedne strane MUP-a koji je Brankici Stanković nametnuo obezbjeđenje i sa druge strane pravosuđa za koji samtra da Brankica Stanković nije ugrožena i oslobađa sve one koje su je javno pozivali na linč, Brankica Stanković je tražila od MUP-a da joj se ukine obezbjeđenje, na šta su joj rekli da u to slučaju bit će joj dodjeljena tajna pratnja, što je odbila smatrajući većim troškom za državu. Ubrzo nakon toga opet je podignuta optužnica po žalbi tužilaštva protiv kriminalnih vođa

⁵⁵ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.55

⁵⁶ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.56

navijača po istom osnovu kao prethodnom, zbog čega je Brankica Stanković morala ponovo prisustvovati suđenjima u ulozi svjedoka po ko zna koji put, prijeteći od strane advokata tuženih da će izdati nalog za hapšenje ukoliko se ne pojavi na suđenju. Na takav način primoravali su konstantno Brankicu Stanković da bude u istoj sudnici zajedno sa optuženima i hrpom huligana koji su ih podržavali, želeći da izvrše pritisak kako bi promjenila iskaz. Međutim, tog dana na glavnom pretresu Brankica Stanković je izjavila:

„Uporno me pozivate da se se pojavim kao svedok, iako nisam svedok, jer nisam bila na utakmici. Na sva pitanja, kao i da li sam se osećala ugroženo zbog poruka 'Proći ćeš ko Ćuruvija', već sam odgovorila u iskazu policiji i u istrazi. To ste mogli da koristite, jer nemam ništa novo da kažem. Niste to koristili, jer vam je cilj da me izložite linču advokata koji brane huligane, kao i da me naterate da budem u istoj prostoriji s onima koji su mi pretili. To, nažalost, pokazuje još jednom da je ovo sistem koji štiti huligane, nasilnike i one koji prete.“⁵⁷

U međuvremenu vođe huligana „Crvene zvezde” Velibor Dunjić i Uroš Avramović zbog podataka koja su objavljena u emisji Insajder u serijalu „(Ne)moć države” pokreću tužbu protiv Brankice Stanković. Iako, se radilo o osobama koje iza sebe imaju svesku teških i lakih krivičnih djela o kojima je Insajder u svom serijalu legalno i dokumentovano prezentovao sve informacije do kojih su došli putem Službe za pristup informacijama i zaštite javnog interesa, uporedo dok traje glavni pretres protiv šestorice huligana „Alkatraz” u kojem Brankica prisustvuje kao svjedok po ko zna koji put, sudija koja je vodila predmet protiv Brankice Stanković pokrenut od strane Dunjića i Avramovića izdaje nalog za njeno hapšenje ukoliko ne pristupi sudnici. Sudije koje su vodile predmete pokrenute od strane Velibora Dunjića i Uroša Avramovića, osporavali su prisustvovanje obezbjeđenja Brankice Stanković, iako je po nalogu MUP-a rečeno da moraju biti s njom prisutni bilo gdje 24 sata. Također, insistirali su da prisustvuje glavnim pretresima iako se morala radi bezbjedonosnih razloga skloniti iz Beograda. Tužbe Dunjića su odbačene, a postupak sa Avramovićem je još trajao iz razloga što su ga zastupali ljudi koji su bili povezani serijalom „Patriotska pljačka”, koji se emitovao na B92, želeći se na taj način osvetiti Brankici Stanković. Nakon mukotrpane „pravne” torture šetorica vođa su osuđena na uslovnu kaznu, ali agonija se nastavila iz razloga što je jedan od vođa Miloš Radisavljević Kimi bio u bjekstvu, a po istom osnovu je bio optužen. Iako je tokom bjekstva viđen na stadionu kako navija, uhapšen je bio tek nekoliko dana poslije u Novom Beogradu, što je opet stvorio revolt kod huligana i izazvalo ponovnu hajku protiv

⁵⁷ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.59

Brankice Stanković. Kimi je 2010. godine bio osuđen na 16 mjeseci zatvora zbog ugrožavanja sigurnosti, ali je do pravosnažnosti presude pušten na slobodu, nakon čega mu se gubi trag. Međutim, 2011. godine Apelacioni sud u Beogradu ukinuo mu je dio presude i osudio na šest mjeseci zatvora zbog nasilničkog ponašanja, te 2012. godine uhapšen je u Skoplju, tako da je u junu 2012. godine Brankica Stanković ponovo morala prisustvovati suđenju. Ali najstrašnije je bilo to što je bila prinuđena gledati snimak utakmice na kojoj huligani skandiraju „Proći ćeš ko Ćuruvija” nabijajući gumenu lutku na kolac. Ubrzo je shvatila da je tužilaštvo podiglo optužnicu protiv Kimija samo za skandiranje, ali za postupak nabijanja lutke na kolac, koja u svom tom činu predstavlja Brankicu Stanković, nije podignuta optužnica protiv Kimija, a koji je bio izvršilac te radnje. Osuđen je na 16 mjeseci zatvora, dok su ostala šestorica prethodno osuđena za isto djelo na uslovnu kaznu.

Pored svog psihičkog maltretiranja, neuslovnog življenja svakog pojedinca Brankica Stanković je uporedo svoj trud i rad usmjeravala ka održavanju emisije Insjader. U prvi mah nakon završetka serijala „(Ne)moć države” izrazila je želju Veranu Matiću da ne želi više da bude dio tima Insjader:

„Neću više da radim kao autor emisije, razmislila sam i potpuno je nenormalno da radim svoj posao objektivno dok imam policijsko obezbjeđenje, odnosno dok me država štiti, Kako da s policajcima idem na sastanke, kako da se vidam sa „izvorima” kako da snimam sagovornike... Oni će znati svaki naš korak unapred. Verovatno će imati vremena da sve zataškaju kad znaju šta radimo. Razumem da je vama važno da „Insajder” ostane na programu i, evo, ja vam poklanjam emisiju, neka je radi ko god hoće.”⁵⁸

Međutim, na nagovor Verana Matića tim „Insajdera se proširio na način da svako bude autor emisije koju uradi, a da Brankica Stanković bude urednik. Predloženo je nekoliko osoba za prelazak u tim Insajdera, i to: Đorđa Naškoića, Tanju Janković, Irenu Stević i Senku Vlatković Odavić. Dotadašnji tim Insajdera Miodrag Čvorović, Mirjana Jevtović na čelu sa Brankicom Stanković znali su da istraživačko novinarstvo iziskuje dosta odrcanja, upornosti, vještine i znanja, te da ne može svako da se bavi sa tom vrstom novinarstva, krenuli su sa obukom novih novinara tražeći od njih da predlože teme, ali pod uslovom da znaju obrazložiti važnost predložene teme, konačni cilj teme, bitnost teme za javnost, kako doći do dokaza za zadanu temu, kako biti siguran u ishod teme, te koje su promjene i posljedice obrađivane teme. U međuvremenu OEBS-a, čiji je zadatak pružanje pomoći u izgradnji što boljeg

⁵⁸ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.69

demokratskog društva uz saradnju sa vladinim institucijama, medijima i civilnim društvom, Brankicu Stanković je 2010. godine proglasio ličnošću godine i na taj način sa svojih tadašnjih 56 zemalja članica odao priznanje Brankici Stanković za njen doprinos novinarstvu i društvu u kojem obitava, što je bio još jedan podstrek da se misija Insajder nastavi dalje.

Nakon obuke i predstavljanja onoga što je u suštini istraživačko novinarstvo, kao put kopanja ispod površine s ciljem razotkrivanja anomalija koje su u interesu javnosti, a ne pojedinca, te primjenom detaljnog prikupljanja informacija, analizom sadržaja, razgovorom sa sopstvenim izvorima, donošenjem provjerenih zaključaka, a sve obavljeno kroz timski rad uslijedio je zajednički serijal o nelegalnom postupanju u rudniku Kolubara pod nazivom „Prevara veka”. Tema koja je uzdrmala javnost i razotkrila mnoge malverzacije unutar rada rudnika Kolubare od iznajmljivanja mašina za koje je Kolubara utrošila više novca nego što bi potrošila da je kupovala sopstvene mašine, pa do namještanja tendera, radnih pozicija i na takav način finansirala privatna lica, koja su se dovela u usku vezu sa vladajućim političim strukturama, a sve na uštrub građana. Privatna lica pored što su iznajmljivala mašine, kupovale su od Kolubare ugalj, te prodavali toplinama za veću cijenu, iako su toplane državno vlasništvo kao i sama Kolubara. Uspješno istraženu temu predložila je Tanja Janković, a kompletan serijal uradila je sa Irenom Stević, uz nadzor Brankice Stanković. S obzirom da se Insajder nije emitovao duži vremesni period, što zbog obuke novih kandidata istraživača, tako i zbog situacije u kojoj se našla novinarka Brankica Stanković, odlučeno je da se uradi jedan serijal retrospektive o Insajderu da se gledaoci posjete na dotadašnji njihov rad, ali i da se naglasi da Brankica Stanković više neće biti autor emisije. U svom tom pripremnom procesu u januaru 2011. godine Brankicu Stanković je pozvao dugogodišnji izvor insistirajući da se sastanu, međutim nakon Brankicinog ubjeđivanja da joj može priopćiti informaciju preko telefona, uslijedio je šok za nju:

„Ok, Kupljena je snajperska puška iz koje treba da budeš ubijena, a to treba da uradi neko za Luku Bojovića. Ne smeš nikad nikome da kažeš da sam ti ja ovo javio, jer ćeš tako mene dovesti u opasnost. Ja sam ti javio zbog svoje savesti, jer nisam siguran šta će preuzeti nadležne institucije tim povodom. Oni koji treba da budu obavješteni, obavješteni su, a tebi sam javio zato što je situacija u državi takva da ne znam koliko će hteti da te sačuvaju... Molim te čuvaj se. Ako ne budu pojačali obezbjeđenje, ako te nigdje ne sklone, uradi nešto, napusti zemlju, ali pravi se da ništa ne znaš.”⁵⁹

⁵⁹ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.137

Luka Bojović je na neki način postao vođa zemunskog klana, jer je krio njihove pripadnike tokom bjekstva. Bio je u Arkanovoj dobrovoljačkoj gardi i podupirač djela Legije. Na svu sreću država je samoinicijativno odmah reagovala naredivši Brankici Stanković da se skloni iz Beograda na neko vrijeme. Lokacija skrivanja je bila Divčibare, a za ostalu rodbinu, prijatelje, radne kolege, poznanike Brankica Stanković je otišla na odmor na Kopaonik pred samo emitovanje serijala „Insajder o insjaderu”. Iako je Brankica Stanković svakodnevno bila pod sigurnosnim nadzorom pripadnika MUP-a Srbije Sekule i Karana, kojima su se naknadno pridružili Đole i Biske, čitava artiljerija pratećih auta i obezbjeđenja smjestilo je Brankicu Stanković na Divčibare. Sekula, Krana i Biske ostali su sa Brankicom Stanković na sigurnosnoj lokaciji i gledali s njom retrospektivu Insajdera, koju je uradila tadašnja pripravnica Ivana Živkov. Iako je sama retrospektiva na obezbjeđenje ostavila jak pečat onog što je Brankica Stanković uradila do sada zajedno sa timom Insajdera, za Brankicu Stanković je to bio ipak zabrinjavajuća emisija, ali ne zbog situacije u kojoj se nalazi već zbog toga koliko još treba da se istraži kako bi isplivala sva zlodjela pojedinaca na užtrub građana Srbije, želeći pružiti svjetliju budućnost zemlje u kojoj živi. Bez obzira u situaciji u kojoj se nalazi Brankica Stanković je telefonskim putem, skajpom i e- mailom bila u stalnom kontaktu sa Irenom u vezi pripreme serijala „Prevara veka”. Ni u takvim teškim okolnostima Brankica Stanković nije prepuštala slučaju serijal, koji je bio u pripremi. Na skrivenoj lokaciji boravila je šest dana, kada je na Brankicino insistiranje odlučeno da lokacija bude promjenjena. Vraćanje u Beograd radi posjete redakciji B92 i sastanak sa ekipom Insajdera, radi početka emitovanja serijala „Prevara veka”, predstavljalo je prevelik rizik, koji je prvenstveno Brankica, ali i obezbjeđenje preuzelo na sebe. Strah, bijes, ljutnju, morala je zadržati za sebe i izdići se iznad situacije, kako ne bi drugi primjetili da je njen život u tolikoj opasnosti iako su je okruživala desetina policajaca u civilima. Međutim, pred kolegama Insajdera se slomila, briznula u plač, i niko nije htio ništa da ispituje jer su vidjeli u kakvoj se situaciji nalazi. Samo su Sanda, Mira, Miša i Veran znali pravu i potpunu istinu kroz šta Brankica sve prolazi. Od premještanja sa jedne sigurnosne lokacije na drugu, pa do pokušaja ubistva na autoputu, jurnjave po cesti, proganjanja autom stranih tablica uz prisustvo više ljudi u njima, od cinkarenja u cilju ugrožavanja života, do uskraćivanja privatnosti na sahrani člana porodice, ali i kretanje do te mjere da nije da mogla sjediti tamo gdje željela, već su je udaljavali od prozora, usmjeravali je gdje i kako će se kretati, u koji dio hotela na Kopaoniku će se smjestiti. Kopaonik je bila drugoizabrana sigurnosna lokacija. Nakon izvjesnog vremena novinari „Insajdera” posjetili su Brankicu Stanković na Kopaoniku u cilju završetka serijala

„Prevara veka”. Iako je bilo strogo zabranjeno otkrivanje lokacije, ali upornost Brankice Stanković je razoružala osiguranje i nisu imali izbora osim da prihvate da će u posjet doći Mira, Tanja i Irena. Radile su danima zatvorene u apartamnu na Kopaoniku, uz dostavu hrane i pića. U takvim improvizovanim uslovima, pod pritiskom i činjenicom da im je život ugrožen završile su prvu emisiju koja je emitovana dana 31.1.2011. godine i izazvala je ponovo reakcije javnosti, ali i reakcije aktera same priče. Pa su tako već poslije prve emisije serijala „Prevare veka” osvanuli plakati po Lazarevcu „Uključi mozak, isključi B92”⁶⁰. Lazarevac je mjesto gdje se nalazi rudnik Kolubara, a vladajuća struktura Lazarevca bila je iz DSS-a. Insajder je kroz serijal kroz prikupljene materijalne dokaze, ali i svjedoke dokazao da u članovi DSS-a zajedno sa članovima drugih političkih partija profitirali na račun Kolubare, a samim tim i građana Srbije. Nakon bezbroj negodovanja radi objave podataka u serijali, niko od aktera priče nije podigao optužnicu za lažno iznošenje informacija, već su objavili umrlice za Insjader, a u ožalošćenim su naveli sve ljude koji su bili u odjavnoj špici serijala „Prevara veka”. Zbog objavljenih smrtovnica novinari Insjadera su bili pozvani kao svjedoci da se izjasne da li se osjećaju ugroženo nakon takvog čina, ali ono što je najbitnije bilo od svega jeste to da je „Posle serijala „Insajder – Prevara veka”, u kojem su objavljeni svi dokazi do kojih je redakcija došla tokom višemesečnog istraživanja, usledila su hapšenja. Tokom 2011. godine više od 30 ljudi je uhapšeno zbog zloupotrebe u „Kolubari”. Bila je to potvrda da je sve što je objavljeno u „Insajderu” tačno!”⁶¹ Serijal je bio prikazan kroz četiri emisije, a zadnja emisija bila je emitovana dana 21.2.2011. godine. Za to vrijeme Brankica Stanković je svo vrijeme bila na sigurnosnoj lokaciji odsječena od svakodnevnog života i navika u njemu. Ali bez obzira na skrivanje u cilju spašavanja spostvenog života, radom pod 24 sata obezbjeđenjem, nadzorom, prisustvom pripadnika sigurnosne službe Uprave kriminalitičke policije MUP – a Srbije, te same pomisli da je kupljena snajperska puška kako bi se izvršila likvidacija Brankice Stanković, te dokapitalizacije B92 i imenovanja nove direktorice Manje Grčić, Insajder je po ko zna koji put pomjerio granice sa serijalom „Prevara veka”, ali najbolji dio je bio taj što su u tom serijalu učestvovali novi članovi Insjadera i da su s njima uspjeli održati kvalitet i samo svrhu dosadašnjeg postojanja Insjadera. Priznanje za njihov rad potvrdilo je Nezavisno udruženje novinara Srbije i Ambasada SAD-a u Beogradu dodijelivši im nagradu za istraživčko novinarstvo za serijal „Prevara veka”, ali i nagrada Grada Beograda za novinarstvo 2011. godine pripala je Brankici Stanković.

⁶⁰Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.207

⁶¹ Stanković, B.(2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.208

Radi dokapitalizacije B92 bila su dovedena u pitanje radna mjesta novih članova Insjadera. Tada se Brankica Stanković zalažući se za ravnopravnost i jednak pristup za sve članove svoga tima, da niko od njih ne ostane bez posla, shvatajući da su ti ljudi založili svoj trud, želju i rad za pravdom i samim tim uplovili u rizikantan sloj društva u kojem je godinama obitavala i Brankica Stanković. U međuvremenu Brankica Stanković dobija ponude da ode na Kolumbijski univerzitet u New Yorku ili da bude predavač istraživačkog novinarstva u Hong Kongu, što je predstavljalo u svakom pogledu prednost kako za njenu karijeru tako i za životnu sigurnost. I dok se borila za status svojih uposlenika, te sa odlukama koje je trebala da donese za sopstveni život nova direktorica B92 Manja Grčić ponudila je Brankici Stanković da emisija Insjader ostane na programu B92 sa kompletnom ekipom. Tu priliku Brankica Stanković je iskoristila tražeći bolje uslove za rad svog tima brinući se o tome da uređivačka politika bude vrlo jasna, odnosno da ne ograničava izbor i sadržaj tema koje bi bile istražene od strane tima Insjadera.

Zabilješka

„...pripadnici organizovane kriminalne grupe sa područja Crne Gore izvršili nabavku dve snajperske puške a radi izvršenja likvidacije novinarkice B92 Brankice Stanković (naručilac ove likvidacije je Luka Bojović). Po saznanjima kojima se raspolaže, likvidacija je naručena uz posredovanje Klisura Srpka i Vitomira Bajića, koji se trenutno nalaze u zatvoru u Crnoj Gori i čekaju izručenje pravosudnim organima Italije.”⁶²

je stalno odzvanjala u glavi Brankice Stanković nakon što je plasirana vijest da je isti taj Vitomir Bajić, koji je odao informaciju o snajperskim puškama nadležnim institucijama u nadi da će na taj način spriječiti izručenje u Italiju, izvršio samoubistvo vješanjem u zatvorskoj ćeliji u Italiji. Samom odavanju informacija suprostavio se Luki Bojoviću, a i bio je bliski saradnik Šarića kojeg je Insjader istraživao u prethodnim serijalima, a za kojeg se kasnije ustanovilo da je vlasnik stana iznad stana Brankice Stanković u kojem je izvršen upad dan prije hapšenja Vitomira Bajić, zbog postojanja indicija da je Bajić boravio u tom stanu. Ta informacija stvorila je dodatni pritisak i veći nadzor nad Brankicinim životom. Iako je Insjader nastavio sa istraživanjem nove teme za serijal koji „se bavio pitanjem da li je svetska euforija oko svinjskog gripa bila napravljena u interesu farmaceutskih kompanija. Proglašenje panedmije bila je mogućnost za veliku zaradu farmakoindustriji koja je na brzinu proizvela vakcinu protiv gripa. Vakcina protiv svinjskog gripa prema istraživanju Insjadera, ušla je u

⁶² Stanković, B. (2014), „Insjader, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.141

Srbiju po svaku cenu. Vakcina je na kraju zbog tri posrednika, plaćena više nego što je na primer vakcinu platila Švajcarska.”⁶³ Brankica Stanković donosi odluku da ne želi više da šuti o onome kroz šta prolazi, te odlazi u Grčku kako bi predočila na papir sve ono šta je i što i dalje preživjela, iako joj je i dalje prijetila opasnost od likvidacije. Zbog svoje zatvorenosti o privatnom životu, nedostatka inspiracije i suviše brige oko svega što je snašlo nije uspjela da napiše knjigu, već se nakon dva mjeseca vraća u Beograd, gdje zajedno sa Miodragom Čvorovićem dobija stipendiju za obuku predavača istraživačkog novinarstva u Holandiji. Imali su za cilj da se obuče kako bi mogli otvoriti školu istraživačkog novinarstva i na takav način dati doprinos u obučavanje mladih nada istražilaštva, kao potencijalnih uposlenika B92 i Insjadera. Ali svi ti planovi su pali u zaborava kada ju telefonskim putem sa nepoznatog broja pozvao čovjek koji je ostvarivao kontakte sa obje strane i sa onima iz podzemlja, ali i sa onima koji obuhvaćaju državni aparat i sigurnosni sistem. Zahtjevao je da se vide nasamo, iako se Brankica pojavila sa neizbježnim obezbjeđenjem na dogovorenom mjestu uslijedila je informacija koja joj je zaledila krv „Ovdje ne može niko da nas vidi. Zato je ovo moje mesto. Nego slušaj. Nemoj da ideš u Holandiju. Tamo spremaju tvoje ubistvo. Odlučili su to da urade tamo jer im je lakše... Imaju svu logistiku... To treba da urade ljudi Luke Bojovića, ali ima i Šarićevih u svemu tome. Putujete kolima. U Holandiju stižete tad i tad, ulazite tu i tu.”⁶⁴ Iznio je i informacije da podatke o njenom kretanju cure iz MUP-a, ali ne od ljudi koji nju obezbjeđuju, već iz unutrašnjosti koji su imali uvid u dostavljene trase njenog kretanja. Također, rekao je da su o svemu upoznate sigurnosne agencije i specijalni tužilac. U tom periodu načelnik UKP-a Rodoljub Marković bio je na putu u Americi, pa o prinudnom odlaganju puta Brankicu Stanković je obavjestio direktor BIA-e Saša Vukadinović. Nakon povratka iz Amerike načelnika Milovića na sastanku Veranu, Miši i Brankici je prikazan šematski prikaz od dvadesetak osoba od kojih Brankici prijeti opasnost, zbog čega su joj pojačali obezbjeđenje i dodjeljena joj je tajna pratnja. Sa pojačanom pratnjom i zabranom napuštanja Srbije odlučili su da krimogenoj grupi koja se okomila na novinarku Brankicu Stanković stanu u kraj. U međuvremenu izvršeno je hapšenje jedenog člana Kekine grupe, kako i pripadnika drugog klana koji je napravio sačekušu u podrumu Brankicine zgrade. Spletom okolnosti Brankica Stanković je morala službeno da otputuje u Skoplje, gdje je doživjela neugodnost. Naime, s obzirom da su samo dvojica iz sigurnosnog tima išli sa Brankicom, jer ih je preuzela makednonska policija na njihovu nadležnost, ipak desila se

⁶³ Insajder, Uvod u serijal, Kupoprodaja zdravlja (1.11.2011.), pristup ostvaren 17.4.2020., <https://insajder.net/sr/sajt/vaccine/>

⁶⁴ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.237

ne očekivana situacija. Dok je Brankica ispijala kafu u kafiću na parkingu im je obijeno auto, jer su oba zaštitara bila uz Brankicu, a niti jedan uz automobil. Ali najzastrašujuće je to što su odnijeli samo Brankice Stanković laptop, a sve ostale stvari ostale su netaknute. Da li su htjeli uzeti podatke iz Brankicinog laptopa ili su joj htjeli poslati poruku da su tu i da je čekaju, ostalo je nerješeno. Procjena poslije takvog događaja je bila da Brankicu hitno prebace u Srbiju pod kontrolu Srbijanskih institucija. Usred noći sigurno je izmještena u matičnu zemlju.

Ubrzo nakon povratka peta Uprava policije MUP-a Srbije dodijelila je Verana Matiću obezbjeđenje radi sigurnosnih prijetnji. Loša koordinacija između službi pokazala se i tada jer su se u neznanju sukobila obezbjeđenja UKP-a i pete Uprave policije MUP-a Srbije, zbog ne upoznavanja da je i Veranu Matiću dodjeljeno obezbjeđenje. Nedugo nakon toga oboje su prešli u nadležnost sigurnosti Specijalne antiterorističke jedinice. Iako su telohranitelji Brankice Stanković prešli u SAJ, dodjeljeno joj je i pored njih još telohranitelja.

Naviknuta već na život pod budnim okom, nazivajući svoje telohranitelje „drugarima”, boreći se sama sa sobom u želji da predoči na papir sve ono kroz šta prolazi, timu Insajdera pridružio se novi član Ivan Angelovski. Ivan Angelovski istraživao je priliv sredstava iz Srbije u Kosovo. Što zbog opsežno dobijenog materijala prilikom istraživanja, tako i zbog bezbjednosne situacije u kojoj se Brankica Stanković nalazila, to je bila prvi serijal u kojem nije u potpunosti učestvovala. Serijal se radio više od godinu i po, što je predstavljao dodatni propust u samom radu Insajdera, jer su konstantno probijani rokovi emitovanja.

Pitanje Kosova jeste vrlo osjetljiva tema za Srbiju, ali baš zato je bilo važno da javnost sazna kakva se pljačka dešava pod plaštom patriotizma. Svako ko uopšte pokrene pitanje toga kako su se pojedinci na Kosovu obogatili na štetu Srba koji žive na Kosovu i na štetu budžeta, automatski je proglašavan za izdajnika. To se naravno desilo i nama, ali su gledaoci bili šokirani informacijama do kojih smo došli.

Tokom istraživanja na kojem je više novinara radilo godinu dana, prikupljeni su brojni dokazi i analizirana je obimna dokumentacija. Većita podela na patriote i izdajnike ovaj put je potpuno ogoljena, jer smo dokazali da je parola „Kosovo je srce Srbije” politička poruka koju skupo plaćaju svi građani.⁶⁵

Insajder je došao do podataka se u to vrijeme uplaćivalo za Kosovo oko 650 hiljada eura dnevno u zadnjih cca 10 godina, te da isti taj novac nije odlazio u ruke Srba na Kosovu, koji su se hranili u narodnim kuhinja dobijajući po jedan hljeb. Pokrenula se lavina pitanja, gdje se

⁶⁵ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.252

taj novac usmjeravao, ako nije uplaćen onima za koje je bio namjenjen. U međuvremenu uslijedila je predizborna kampanja i zbog takve situacije Insjader je odlučio da ne počne emitovanje serijala „Patriotska pljačka” kako se ne bi dovodili u povezanost političkih partija i kako se ne bi shvatila pogrešna konotacija samog serijala i njihovog truda i rada. Za predsjednika izabran je Tomislav Nikolić, premijer Srbije postao je Iвица Dačić, a prvi potpredsjednik vlade Aleksandar Vučić. Svi su oni bili svojevremeno radikali, koji su za vrijeme Miloševića kontrolirali medije i njihov sadržaj. Tako i ovaj put profesionalnost medija nije bila na zadatku, već su se dodvoravali novoizabranim strankama. Baš iz tih razloga, ne želeći da izgube svoj kredibilitet prvu emisiju serijala „Patriotska pljačka” emitovana je dana 24.9.2012. godine, poslije izborne kampanje, te sam uvod prvu emisiju serijala bio je udarac za političke igrače objelodanjujući informaciju da se bivši predsjednik Slobodan Milošević potpisivanjem Kumanovskog sporazuma odrekao Kosova kao dijela Srbije, te da je od 1999. godine parola „Kosova je srce Srbije” bila samo manipulativna propaganda s kojom su pljačkali budžet Srbije i punili neprimjerene džepove na uštrub građana, uz izgovor da se novac uplaćuje srbima koji žive i rade na Kosovu, na izgradnji puteva i zgrada, otkup albanskih stanova, ali na žalost ništa od toga se nije realizovalo, građani su po ko zna koji put bili ogoljeni od državnog aparata, političke elite i mase kojoj su podlegli skandirajući i propagirajući parole koje su bile plašt prekirivanja svakog nehumanog djela. Serijal je prikazan kroz šest epizoda i po ko zna koji put Insajder je postigao uspjeh o kojem su prenosili mnogi mediji regiona.

4.4. Odahnuće u oklopu života

Uz nagovor Miše i Mire Brankica Stanković zajedno s njima odlazi na sigurnosnu lokaciju kako bi završila knjigu o sopstvenoj borbi za život, ali i pravdu. Kako bi adekvatnije mogli predočiti situaciju onoga što je preživjela odlučili su uključiti diktafon i da snimaju sve svoje razgovore od početka nastanka serijala pa do tad. Ubrzo nakon početka prisjećanja onoga što su uradili Brankica Stanković je primila telefonski poziv od dugogodišnjeg izvora da je u Španiji izvršeno hapšenje Luke Bojovića. Ali na prvu to nije Brankici predstavljalo slobodu, već ekskluzivnu vijest koju je prenijela redakciji B92. Vijest je bila potvrđena i od strane načelnika UKP-a MUP-a Srbije, što je predstavljalo dodatno olakšanje za Brankicu Stanković nadajući da je njenoj agoniji došao kraj. Svim „drugarima“ je saopštila kako nema

više potrebe da joj budu obezbjeđenje, kako nema više opasnosti po njen život. Međutim, Sekula, jedan od članova obezbjeđenja, Brankicin entuzijam i maštanje o slobodnom životu je srušio „,Kada slušam šta pričaš i kada vidim koliko sve olako shvataš lakše mi je jer nisi u panci, ne plašiš se , pa ćeš tako sačuvati sebe od svih stresova, ali Brankice, po nekim mojim procenama, Luka Bojović je jedan od... Toliko si tema obuhvatila, ima mnogo ozbiljnih igrača koji tebi mogu da naškode. Ovo hapšenje jeste ogroman pomak, ali to nikako ne znači da je sada sve gotovo.”⁶⁶ S obzirom da je na neki način stvorila „drugarski“ odnos sa Karanom, Sekulom, Bisketom, Ljubom, Đoletom i ostalim timom obezbjeđenja iznijeli su joj određene informacije s kojim su raspolagali. Saznanje da postoji nalog i iz crnogorskog podzemlja za njenu likvidaciju vratio je film unazad Brankici Stanković analizirajući koji su to serijali mogli doprinijet da crnogorsko podzemlje unajmi plaćenog ubicu iz Švedske. Serijali Makina grupa i Fudbalska mafija u kojima su objavljene informacije o vođi klana Makine grupe Željki Maksimoviću Maki i Brani Mićunoviću, najopasnijem čovjeku u Crnoj Gori sa dobro potkovanim vezama u crnogorskom državnom aparatu. Informacija da je plaćeno 700 000 eura za likvidaciju Miši, Miri i Brankici zaledila je kriv, ali onda je uslijedio i dodatni šok:

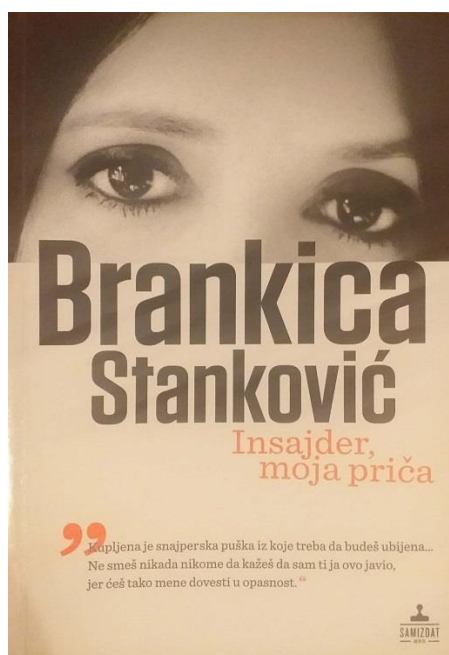
„Pa da ti kažem, jednom sam na početku Ročka pitao: 'Šefe, koliko je realna situacija da se nešto desi Brankici?' Rečeno mi je: 'Brankica Stanković je najugroženije lice u Srbiji.' E, kada tako nešto kaže čovek koji sve zna i kome mi verujemo, onda to mora da se shvati ozbiljno. Najvažnije je kakav je naš utisak na terenu. Mi smo stalno s tobom i mi baš takav utisak imamo, jer smo se uverili više puta da si ti ozbiljno ugrožena. Brankice, legitimisali smo 173 lica ukupno, od toga se 170 krivično vodi. Nije slučajnost da ljudi koji se pojavljuju oko tebe budu sumnjivi. A tek nije slučajnost da se 70 posto tih lica ponovo pojavljuju u priči oko tebe. Tako da Luka Bojović jeste bitan, ali nije najbitniji.”⁶⁷

Stečeni neki prijateljski odnos između obezbjeđenja i Brankice, te samo prepričavanje onoga što su preživjeli štiteći njen život, zaboravši da je tokom svih dešavanja i razgovora na sigurnosnoj lokaciji uključen diktafon, nastali su stvarni zapisi koji su preneseni u knjizi Brankice Stanković napisane dana 28.8.2013. godine, a objavljene od strane Samizdat B92 u Beogradu 2014. godine pod nazivom „Insjader moja priča”.

⁶⁶ Stanković, B. (2014), „Insjader, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.332

⁶⁷ Stanković, B. (2014), „Insjader, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.347

Slika 12. Naslovnica knjige

Napomena: Fotografija je djelo autorice.

Iako se život pod obezbjeđenjem nastavio, Brankica Stanković nije odustajala od Insjadera. Tim Insjadera je i dalje istraživao anomalije društva i sistema u kojem je to društvo obitavalo, te je kroz objavljene serijale: o malverzacijama i propasti Azotare zbog lošeg rukovodstva i poslovanja tokom obavljanja društvene djelatnosti, ali i privatizacije pa do prekida privatizacije i isplaćivanje nastalih dugova iz državnog budžeta, hapšenja i prepucavanja stranačko političkih pripadnika i starog vlasnika privatnih kompanija, želeći prebaciti odgovornost za neuspjelo poslovanje Azotare jedne na druge, a sve pod izgovorom oporavka jednog giganta kakva je bila Azotara. Istraživanje i prikupljanje informacija trajao je oko godinu dana, a javnosti je emitovan pod nazivom „Pravila pljačke”; serijal „Rudnik dugova” je bila još jedna potvrda o postojećim malverzacijama, lažnim obećanjima i put ka što većem odlasku u novčanu dubiozu RTB-a Bor, jedinog proizvođača bakra, koji na žalost propada zbog enormno nastalih dugova, a otplaćuju ih i u neznanju opraštaju po ko zna koji put građani Srbije. Serijal je urađen kroz četiri epizode koje su emitovane tokom godinu, dana počev od dana 3.12.2012. pa do 16.12.2013. godine, kada je emitovana zadnja epizoda serijala; „Energetski (ne)sporazum” je serijal koji je razotkrio postupke i poslovanja snadbijevanja gasa i nafte u Srbiji. Ugovori koji su sklopljeni između tadašnjih vladajućih struktura Srbije u Rusije otvorili su mogućnost dodatnih malverzacija preko prodaje gasa i nafte privatnim lica registrovanih preko offshors kompanija, a te iste kompanije snadbijevale

su državna preduzeća na štetu građana po mnogo većoj cijeni, umjesto da je državni kapital za snadbijevanje nafte i gasa išao preko direktnog prodavača, a ne preko posrednika. Istraživanje teme koja se itekako ticalo javnog interesa, razotkrila je ugovore koje su bile pod stepenom tajnosti, kako bi se takvo poslovanje sakrilo od građana Srbije. Sav istražen materijal sakupljen u roku od godinu dana, ali u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama i u svrhu javnog interesa emitovan je kroz četiri epizode u periodu od manje od mjesec dana. Za navedeni istraživački rad ekipe „Insjadera” na Internacionalnom festivalu reportaže i medija u Somboru 2014. godine dodjeljena godišnja nagrada za istraživačko novinarstvo „Slaven Kranjc”.

Iako je Insjader redao uspjehe iz serijala u serijal, te dostizao već unaprijed postavljene ciljeve, pakao kroz koji i dalje prolazi Brankica Stanković nije stao. Njen rad, politika života nagrađivana je i: 2013. godine za odlikovanje žene koja se bori za promicanje ljudskih prava, demokratije i pravog sistema vrijednosti – nagrada „Osvajanje slobode”; 2014. godine, kao urednik medija iz Jugoistične Europe za izuzetne zasluge u istraživačkom novinarstvu – nagrada SEEMO; 2014. godine uvrštena je na listu „100 heroja” u medijima objavljenu od Reportera bez granica; za izuzetnu hrabrost u novinarstvu dodjeljen joj je novinarski Oskar od strane Međunarodne ženske medijske fondacije, te je 2015. godine proglašena među deset nainspirativnijih novinarki na svijetu od strane Reportera bez granica.

Baš te 2015. godine, što zbog razvoja tehnologije, ali i zbog proširenja vidika i mogućnosti svojim slušateljima i gledateljima da pruže veću zainteresovanost za njihov rad, tim „Insjadera” pokreće svoj internet portal, koji je dostupan od 24/7 svojim gledaocima, želeći na taj način ukoračiti u sistem u kojem nema granica. Proširili su svoj tim na oko 30 spoljnih saradnika, uz zadržavanje stalne ekipe, kao stuba dosadašnjeg rada. Na sve nedaće, ograničenja, strah, usuštini neprihvatljive uslove života za svakog slobodnog čovjeka Brankica Stanković se ostvaruje kao majka. Upoznavajući svoju kćerku sa sistemom života s kojim će morati da živi, pa je tako dana 2.3.2016. godine prilikom davanja intervju za Vice.com, koji je radila sa novinarom Danielom Bukumorovićem izjavila:

„Bezbednosno se i nije ništa promenilo. Moje dete se naviklo na sve ovo, zapravo i ne zna drugačije. Za nju su oni svi drugari, i zna im svima imena. Obično me pita kad izlazimo iz stana: "Mama jesi zvala drugare"? Nažalost, njoj je to sve normalno, ali meni ipak nije. Sa druge strane razumem i državu, jer je dužna da me zaštiti. Ali

*problem je u sistemu, jer svako mora da oseti tu snagu države, pa i oni koji mi prete.*⁶⁸

Slika 13. Brankica Stanković pod pratnjom

Izvor: <https://www.vice.com/sr/article/mgema8/devetnaest-godina-i-jedan-dan-sa-brankicom-stankovic>
[Prostupljeno 27.1.2021. godine]

Priznavajući da knjigu koju je napisala nije još uvijek pročitala ne želeći da se susretne sa onim što preživljava i što je preživjela. Kako bi zaštitila teme i informacije koje Insjader istražuje rad je svela na uredništvo i bitne sastanke, dok obavljanje intervjua potrebnih za serijal i portal prepustila je drugim članovima tima.

Bez obzira na sve nedaće kroz koje prolazi Brankica Stanković je sa timom Insjadera odradila je i serijale: Prvenstvo u prevari, Srpsko-Arapska posla, Prodaja, Rasprodaja pod zavetom ćutanja i sve istražene priče i debate koje su nastavile prkositi svim onima koji se kriju u tami i žive od korupcije, malverzacija, krađa, ubistava, a sve na štetu građana. Proširujući tim, odvajajući se od B92, realizirajući sopstveni portal, pružajući praćenje simpatizerima, ali i nesimpatizerima svoj rada 24/7, Insjader je i dan danas zadržao sistem vrijednosti zbog kojeg je i oformljen.

Brankicinu predanost novinarstvu i sav trud uložen u objavljene istražene priče pod rizikom života nagradila je Fondacija Mej Šidijak u Bejrutu 2018. godine.

Zemlju Srbiju nije napustila iako joj je uskraćen komfor normalnog života, niti je odustala od emisije Insjadera jer za Brankicu Stanković:

⁶⁸ Stanković, B. (2016) Intervju, devetnaest godina i jedan dan sa Brankicom Stanković, U: VICE, internet portal, <https://www.vice.com/rs/article/mgema8/devetnaest-godina-i-jedan-dan-sa-brankicom-stankovic> [15.8.2020.]

Nije bila u pitanju samo emisija, „Insajder” je mnogo više od toga. To je zapravo sistem vrijednosti kog se pridržavam celog života. „Insajder” je postao sinonim za neodustajanje, za borbu protiv nepravde, za prave vrednosti, za nekakve ideale koji su bili sve manje važni ostatku sveta...⁶⁹

5. KARAKTERISTIKE LIČNOSTI ISTRAŽIVAČKIH NOVINARKI

Uzmemo li u obzir da je psihologija nauka koja proučava ponašanje pojedinca u društvenoj sredini, njegov način obitavanja i opstanka u svijetu kroz prikaz spleta osobina ličnosti i to: temperamenta i karaktera koje ga krase, dolazimo do zaključka da Nellie Bly i Brankicu Stanković krase slični nasljedni faktori zvani temperament i karakteri - stečeni faktori kao npr. objektivnosti, nepristrasnosti, neovisnosti, moralnosti, neobičajnost, uvrnutost, hrabrost, radoznalost, inteligentnost, iako je razmak između njihovog djelovanja i postojanja skoro čitavo stoljeće.

Ličnost je ukupnost svih psihičkih osobina čovjeka, koje su kod svakog pojedinca strukturirane i ujedinjene na specifičan način, što svakom čovjeku daje pečat psihološke individualnosti. Ličnost je, dakle, individualan, za svakog pojedinca karakterističan i samo njemu svojstven način povezivanja emocionalnih, motivacijskih i intelektualnih procesa pri doživljavanju i ponašanju. Skupine osobina ličnosti, ujedinjene prema određenim kriterijima, spominju se kao temperament i karakter.⁷⁰

Već naprijed je navedeno da je temperament nasljedni faktor zasnovan na emocionalnoj akciji i reakciji, dok se karakter stiče i izgrađuje tokom životnog vijeka pojedinca bazirajući se na razvijanju odnosa prema radu, drugim živim bićima, ali i prema samom sebi.

Kako bi bolje shvatili tumačenja prednje navedenog profesorica pedagogije, psihologije i psihotarapeutkinja transakcione analize Dženana Kalaš⁷¹ je kroz intervju analizirala je ličnosti Nellie Bly i Brankicu Stanković:

⁶⁹ Stanković, B. (2014), „Insajder, moja priča”, Samizdat B92, Beograd, str.255

⁷⁰ Miletić, D., Četri tipa temperamenta, Ličnost je temperament i karakter [online]. Dostupno na: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/59/licanost-je-temperamnt-i-karakter.htm> [20.8.2020.]

⁷¹ Dženana Kalaš je diplomirani psiholog i pedagog, psihoterapeut, transakcioni analitičar, sa obrazovanjem u oblastima realitetne terapije, savjetodavne terapije, PTSP-a i supervizije. Certificirani je ICI Life Coach. U oblastima komunikacijski vještina bila je angažovana kao trener u Agenciji za državnu službu I Agenciji za predškolsko, osnovno I srednje obrazovanje u Bosni Hercegovini, te pored navedenog bavila se istraživanjem dječijih prava, andragogije, prava obrazovanja I nenasilne komunikacije. Trenutno obavlja poslove sudskogvještaka iz psihološko-pedagoške struke.

S obzirom da ste profesorica pedagogije, psihologije i psihotarapeutkinja transakcione analize, možete li mi objasniti upornost kao osobinu čovjeka koji ne odustaje, čak i na uštrb sopstvenog života, da bi ostvario društveni cilj? (npr. upornost, kad svi stanu ti nastaviš)

„Ovdje je važno poznavati unutarnju i vanjsku motivaciju osobe, zadovoljstvo postignućem i adrenalinski „motor“ - šta je za njih lično značilo to što su radile.”

Nellie Bly i Brankicu Stanković bez obzira na stogodišnji razmak njihovog djelovanja, krase ih objektivnosti, nepristrasnosti, neovisnosti, moralnosti, a posebno neobičajnost, uvrnutost, hrabrost, radoznalost, inteligentnost, kako bi došle do istine. Sa psihološkog aspekta jesu li navedene osobine stečene rođenjem ili ih osoba formira odrastanjem?

„Određeni potencijali, kao IQ su urođeni, a većina ovoga se razvija tokom života.”

Možete li objasniti moć spoznaje moralnih poruka za društvo?

„Moral je upitan i rastegljiv pojam u svakom društvu, svaki pojedinac provjerava svoj moral u životnim situacijama, iako vidimo nemoral drugih.”

Svako istraživaštvo je odraz sebe i vremena, gdje je granica prihvaćanja sopstvenog rizika na putu do spoznaje moralnih poruka za društvo?

„To je individualni odgovor, zajedničkog nema, svako odredi svoju granicu.”

Koliko adrenalin pokreće osobu?

„Mnogo, samo je pitanje kod kojih izbora, neko skače s mosta, neko ide u rat, neko pozira, neko se bori s vjetrenjačama.”

Možete li mi objasniti pojam hrabrost sa psihološkog aspekt?

„Hrabrost je takođe rastezljiv pojam i odgovor je isto pojedinačan, za ostvarivanje svojih jasnih ciljeva ljudi trebaju i imaju hrabrost, ona postaje ludost onda kad se nema jasan cilj, tu je važno vizionarstvo, kuda se ide, zašto se nešto radi, kome sve to koristi....”

Koliko osoba mora biti sposobna, stručna ili pak luckasta da ubijedi stručno medicinsko osoblje da je mentalno oboljela osoba, kako bi postigla za cilj smještanje u mentalnu ustanovu i otkrivanje uslova za boravak u istoj? (osilacija osjećanja: lud, normalan, smiren, rasejan).

„To može biti i igra, imitacija, izazov, opet je važna unutarnja motivacija...”

Na koji način osoba prevazilazi strah od pritiska, prijatnji, ucjena i u konačnici gubitka života?

„I na strahove se ogugla, srećom se možemo naviknuti i adaptirati, strah je manji kad je poznat, a uvijek postoji i ona „neće na mene...neće danas...”

Možete li mi objasniti stav: stavljanje svih ispred sebe?

„To nije tačno, kad stavljamo sve ispred sebe to je iz lične potrebe, zato što neko bira npr. da bude žrtva, neko da voli biti dobar, neko jer ispunjava neke praznine, neko da se o tome priča, neko jer ima jaku potrebu da nešto raskrinka, dakle uvijek iz svoje potrebe, a potreba odraslog čovjeka je i da bude uspješan, koristan, prihvaćen, cijenjen...”⁷²

Kroz obavljene intervjue može se zaključiti da je većina navedenih osobina koje krase Nellie Bly i Brankicu Stanković pripadaju njihovom karakteru, koji se razvija i mijenja kroz životne situacije stvarajući odgovornost prema radu razvijajući svijest upornošću i odgovornošću, ali i odgovornost prema samom sebi prikazanu kroz samokritičnost, odlučnost i samopouzdanje. Međutim, poznavajući četiri tipa temperamenta: sangvinik (druželjubljev, zabava na prvom mjestu); kolerik (radoholičar, karijerist sa jasno definisanim ciljevima), melanholik (mislilac, koji teži ka perfekcionizmu) i flegmatik (samozadovoljan, „igra” na sigurno) može se zaključiti da Nellie Bly i Brankica Stanković najviše pripadaju kolerik temperamentu iskazujući ga kroz sposobnost, sigurnost, izdržljivost, samostalnost, izražene vještine vodstva, hrabrost, autoritativnost, svojevoljnost, otpornost, radoholičarstvo, spretnost i dominantnost, ali sa primjesama i drugih tipova temperamenta poput sangvinika: nepredvidljivost, centar pažnje, žustrost, uvjerljivost i pokretačke moći; melanholika: upornost, samožrtvovanost, organizovanost i perfekcionizam; te flegmatika prikazan kroz samokontrolu, dosljednost i dobro slušanje sagovornika i situacije u kojoj su se našle.

Također, u navedenom intervjuu napravljen je osvrt na hrabrost i ludost, zbog načina bavljenja istraživačkim novinarstvom, dovodeći sebe u opasnost radi postizanja istraživačkog cilja. Tako i kod Nellie Bly, ali i kod Brankice Stanković evidentno je da su obje istraživačice ugrozile spostveni život radi kolektivnog dobra, ali i ličnog postizanja cilja, odnosno pomjeranja granica u društvu i novinarstvu, iz čega implicira primjena

Objektivističke etike. Ova filozofija posvećenog ličnog interesa u priličnoj meri obrazuje temelj zapadnjačkog uspeha u krčenju puteva demokratiji, nauci, tehnologiji, ekonomskom razvoju i globalizaciji. Ona glasi otprilike ovako: potrebe i želje

⁷² Kalaš, Dženana. Osobni intervju. 12.4.2019.

*pojedince imaju prednost nad potrebama i željama kolektiva, što je na duže staze bolje i za grupu.*⁷³

Ovakva primjena je naročito istaknuta kroz želju i volju Nellie Bly da bude jednako prihvaćena u društvu kao žena sa jednakim pravima, radnim sposobnostima, liječenju, iznošenju mišljenja, i ispoljavanju hrabrosti nasuprot slobodi muškaraca i borbe za ravnopravnost spolova.

6. ZAKLJUČAK

Uzmemo li u obzir da novinarstvo predstavlja proces prikupljanja, obradu i emitovanje informacija u javnost, koje mogu zaintegrirati čitatelje/slušatelje/gledatelje, bilo da se radi o temama o kulturi, modi, politici, društvenom stanju i slično, a da se novinarstvom bave novinari, urednici, producenti, snimatelji, montažeri i menadžeri, predstavljajući čitav jedan tim koji prikupljaju, obrađuju i distribuiraju informacije putem tiskanih i elektronskih medija, u zavisnosti od faze razvoja novinarstva i tehnologije u kojoj djeluju.

Međutim, istraživačko novinarstvo se bavi istraživanjem tema koje su od značaja za javni interes s ciljem razotkrivanja nelegalnih, nemoralnih, neodgovornih postupaka pojedinaca, političkih aktera, institucija, a koji su radili na uštrub građana. Novinar istraživač neovisno istražuje, prikuplja, obrađuje i distribuira informacije, uz podršku medijskog tima, primjenjujući posebne metode i tehnike, a pri tome svemu samostalno vrši procjenu u istraživanju teme koja je od značaja za društvenu zajednicu bez obzira na tehnička i novinarska dostignuća, što je evidentno kod obje istraživačke novinarke Nellie Bly i Brankicu Stanković.

Iako je razmak djelovanja istraživačkih novinarki Nellie Bly i Brankice Stanković više od sto godina, njihov sistem rada, bez obzira na djelovanje u određenim fazama razvoja tehnologije, a samim tim razvoja štampe, oblika novinarstva i vrste informisanja, je dosta sličan. Naime, kod obje novinarke od samih početaka njihovog djelovanja može se uočiti borbenost. Nellie Bly od početaka svog djelovanja pokazuje želju za promjenama u društvu, na način da svojim prvim tekstom „Lonely Orphan Girl” iznosi javno kritike na objavljeni tekst o tome šta žene trebaju da rade i svrhu njihovog bitisanja, ne prihvaćajući rutinu življenja tadašnjeg društva. Već tad tražeći veća prava, te ispoljavajući kritički stav zalažući

⁷³ Lu Marinof. (2018), „Terapija za uračunljive”, Dereta, Beograd, str.49

se za šire radne sposobnosti, nego brige o djeci i domaćinstvu, pravi prve pomake u javnoj sferi života, iako je njen rad bio sakriven pod pseudominom.

Dok je Brankica Stanković svoje početke rada obilježila u jeku autocenzure i cenzure, masovne političke kontrole medija, političke nestabilnosti, ratnih posljedica, ali i pljačke sopstvenog naroda od strane političkih elita, ratnih profitera, egzukatora neistomišljenika vlade, neobjektivnih medija oformljenih od strane kriminalnog miljea i lošeg političkog sistema, a u svrhu demanta i prigušivanje onih medija koji su pokušali istinito informisati javnost o anomalijama društva. Preuzimajući rizik da se suprostavi jednom umreženom političko-kriminalnom sistemu, kroz političko-informativne emisije Jutopija i Apatrija na Radiju B92, ali i emitovanjem senzualne izjave bivšeg predsjednika Jugoslavije Slobodana Miloševića, a koju je Brankica Stanković snimila i obavila telefonskim putem prilikom njegovog hapšenja, postigla je ekskluzivu, koju su prenijeli svjetski mediji poput BBC-a i CNN-a.

Već na samom početku njihovih karijera kod obje istraživačke novinarke može se uočiti hrabro istupanje u nepogodnom i neprihvaćenom vremenu sa borom za boljom budućnošću bez obzira na stepen razvoja novinarstva i tehnologije za prenos informacija, a što ih je kasnije i dovelo do nevjerovatnih dostignuća, ali i istraženih priča.

Tokom djelovanja Nellie Bly bila je slabo razvijena edukovanost novinarstva. Prvenstveno su se organizovali kursevi, a potom škole, a tek 1912. godine osniva se prvi Unverzitet Columbia u New Yorku. Na početku novinske tekstove pisali su svećanici, književnici, činovnici, koji su bili prilagođeni visokom sloju društva, dok kasnije nastankom industrijske revolucije tekstovi su se počeli prilagođavati srednjem sloju društva plasirajući senzualnije vijesti sa više slika, a manje teksta. Novinarstvom su prevladavali muškarci, te status ženske osobe, kao novinarke nije baš bio prihvaćen, izuzev u slučaju ako se radilo o ženskim temama. Dok je tokom djelovanja Brankice Stanković tehnologija i način prenosa informacija drastično uznapredovala. Radio, televizija, internet omogućili su brži i lakši pristup informacijama, brže i lakše emitovanje u eter, razvoj interakcije, borbu za slobodu medija, govora i mišljenja. Međutim, kako je Nellie Bly bio teži put do dolaska do informacije, stavljajući sebe kao glavnog lika istraživačkih priča, prihvaćajući sve moguće posljedice koje su je zadesile tokom istraživanja, tako je i Brankici Stanković istraživaštvo otežano iz razloga što kao grana novinarstva nije bilo razvijeno u Srbiji, autocenzura i cenzura medija koja su prevladale dodatno su bile prepreke u radu, ali i pregršt informacija koje su bile dostupne putem svih sredstava informisanja predstavljale su rizik, jer je sa svojim timom

morala provjeriti tačnost, kako bi mogla objektivno i istinito objelodaniti sve nepravde i afere koje je istraživala, preuzimajući svjesno rizik za sopstveni život.

Nellie Bly angažovala je sebe kao glavnog aktera svojih istraženih priča, dok su Brankicu Stanković istražene priče postavile u ulogu žrtve sopstvenog bitisanja. Tokom svog istraživanja Nellie Bly je prošla kroz razne torture: poniženja i loše uslove rada prilikom razotkrivanje afera u tvornici stakla, protjerivanje i pokušaj ušutkivanja iznošenja mišljenja o vladavini u Meksiku, psihočko i fizičko zlostavljanje tokom boravka u ulozi pacijenta u mentalnoj ustanovi na otoku Blackwellu, zgode i nezgode pri obilasku svijeta za 72 dana, preuzimanje rizika tokom ratnog izvještavanja, ali i borbe za prava žena, a Brankica Stanković je sebe ugrozila istražujući i objavljujući delikatne teme koje su obuhvaćale razotkrivanje političko-vojno-kriminalnog miljea, propadanje tvornica, privatizacije, pranje novca, ubistvo premijera, neetičnost i pristrasnost medija, nelegalne građevinske dozvole, osnivanje offshore kompanija, huliganstvo, fudbalsku mafiju, poznate mafijaške klanove, bogaćenje pojedinih na osnovu parole „Kosovo je Srbija”, a sve na štetu građana... odnosno istražila je priče zbog kojih su joj prijetili ubistvom, vršili pritisak i psihičko uznemiravanje tokom vođenja sudskih postupaka protiv lica koja su bila osumnjčena za ugrožavanje njene sigurnosti, pokušali izvršiti ubistvo snajperskom puškom, pratili je i presretali po autocestama, uskratili joj mnoga putovanja i usavršavanja zbog ugrožene sigurnosti, odnosno izvršena je procjena da mrežu čini preko sto ljudi koji žele da likvidiraju Brankicu Stanković, zbog čega živi pod dvadeset četiri satnim obezbjeđenjem.

Obje novinarki su rizikovale sopstevne živote radi postizanja cilja istraživačke priče, ali i sopstvenog dobra. Nellie Bly je željela ravnopravni status u istraživačkom novinarstvu, da pomakne granice društvene sredine u kojoj je obitavala, u čemu je i u konačnici uspjela, dok je Brankica Stanković težila, a i dalje teži da održi bit postojanja emisije „Insjader”, kao tada jedine, a sada najbolje emisije koja se bavi istraživačkim novinarstvom, predstavljajući je kao smisao života, što su dokaz i mnoge nagrade koje su dodjeljene Brankici Stanković kao novinarki i urednici, ali i samom timu emisije „Inslader”.

Ono što krase Nelli Bly i Brankicu Stanković bez obzira na prevelik raspon njihovog djelovanja i razvoj tehnologije, slobode govora, mišljenja, novinarstva, je njihov uređeni temperament i karatkerne osobine koje su stekle kroz životno iskustvo. Njihova emocionalna akcija i reakcija, koja se ogledaju u trezvenosti u situacijama u kojima su se našle, te njihova hrabrost, borbenost, upornost, nepristrasnost, dosjetljivost, radoznalost, inteligentnost, čak i uvrnutost doveli su ih do nevjerojatnih dostignuća i uspješnih rezultata rada kojim su i težile.

Adrenalin koji ih je pokretao, odnosno Brankicu Stanković i dalje pokreće, dao im je snagu da istraženu priču dovedu do samog cilja iz čega implicira da je istraživačko iskustvo rezultat individualne posvećenosti novinara/ke da iznese priču do kraja uz spoznaju moralnih poruka za društvo, što je evidentno kod obje istraživačice.

Iako danas kao sredstva informisanja imamo raznu štampu, raznovrsne TV kanale, mnoge internet stranice, portale, društvene mreže, blogove i slično, kroz koje se distribuira mnoštvo informacija širem spektru recipienata, a koji pružaju povratne reakcije na distribuiranu vijest, bez obzira na izobilje informacija najzapaženije, ali i rijetke, su one koje su postignute istraživačkim novinarstvom. U današnjem vremenu kada se teži ka transparentnosti, slobodi mišljenja i govora, demokratičnosti, bitnu ulogu u svemu tome treba da ima istraživački novinari, koji će bez obzira na posljedice, razotkriti sve anomalije društva i na takav način inicirati reakciju prvenstveno javnosti, ali i pravnog sistema sa ciljem zadržavanja/postizanja društvenog dobra. Ali, pored metoda i tehnika, koje uče i stječu kroz radno iskustvo, potrebno je da novinare – istraživače krase posebane karakterne osobine i temperamentni, koji su rijetki, ali bi trebali biti zaštićeni i znatno cijenjeni.

7. LITERATURA

Naučna literatura

Knjige:

- Berg, H. (2007), „Istraživačko novinarstvo”, Clio, Beograd
- Bešker, I. (2004), „Istraživačko novinarstvo”, Birotisak, d.o.o Zagreb
- Bly, N.(1887), „Then days in a mad-house”, Wildside Press, LLC
- Bly, N. (1888), „Six Months in Mexico”, Printed in Germany by Amazon Distribtion, GmbH, Leipzig
- Bly, N.(1890), „Around the world in 72 dajs”, The pictorial Weeklies Company
- Dr Lu Marinof (2018), „Terapija za uračunljive”, Dereta, Beograd
- Džonston, Dž. E. (2010), „Psihologija”, Stylos, Beograd
- Fejzić-Čengić, F.(2007), „Uvod u teoriju informacija“Promocult, Sarajevo
- Kornj, D. (2004), „Etika informisanja”, Clio, Beograd
- Stanković, B. (2013), „Insajder-Moja priča”, Samizdat B92, Beograd
- Tucaković Š. (2000), „Historija komuniciranja”, Studentska štamparija Unverziteta, Sarajevo, str. 87

Metodologija:

- Termiz, Dž. (2000), Milosavljević Slavomir, „Praktikum iz metodologije politikologije”, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Termiz, Dž. (2003), „Metodologija društvenih nauka”, TKD „Šahinpašić”, Sarajevo
- Termiz, Dž. I Arežina, V. (2015), „Problemi istraživanja i naučnog proučavanja komunikologije”, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

Leksikoni i rječnici:

- Beridan, I., Timić, I.M., Kreso, M.(2001.), „Leksikon sigurnosti”, „DES”, Sarajevo

- Lavić, S. (2014), „Leksikon socioloških pojmova”, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
- Tucaković, Š. (2004), „Leksikon mas-medija”, Prosperitet d.d., Sarajevo

Internet stranice:

- Ustav Sjedinjenih Američkih Država [online]. Dostupno na: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf [25.1.2021.]
- The Library of Congress, About Pittsburg dispatch . [svezak] (Pittsburg [Pa.]) 1880.-1923. [online]. Dostupno na: <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn84024546/> [25.1.2021.]
- Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020, Hrvatska enciklopedija (2020) Sjedinjene Američke Države. [online]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56303> [25.1.2021.]
- Wikipedia (2019) New York City, New York [online]. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/New_York_City,_New_York#19._stolje%C4%87e [15.7.2019.]
- Renaud de La Brosse (2003) Politička propaganda i projekt “Svi Srbi u jednoj državi”: posledice instrumentalizacije medija za ultranacionalističke svrhe [online]. Dostupno na: http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/prosexp/bcs/rep-srb-b.htm [24.9.2019.]
- Najbar-Agičić M. (2015), „Povijest novinarstva, kratki pregled”, Ibis grafika, Sveučilište Sjever, Zagreb, [online]. Dostupno na: https://issuu.com/ibisgrafika/docs/povijest_novinarstva_sadr__aj_i_pre [21.2.2019.]
- Insajder, Transkript druge epizode, Tragom Ratka Mladića (28.2.2016.), pristup ostvaren 29.9.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/tragomrm/267/Transkript-druge-epizode.htm>.
- Insajder, Transkript prve epizode, Rukopis ne gore (15.10.2004.), pristup ostvaren 10.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/rukopisi/249/Transkript-prve-epizode.htm>
- Insajder, Transkript prve epizode, Intervju-Vladimir Popović Beba (24.1.2005.), pristup ostvaren 15.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/vbpopovic/295/Transkript-prve-epizode.htm>

- Insajder, Transkript druge epizode, Intervju-Vladimir Popović Beba (31.1.2005.), pristup ostvaren 16.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/vbpopovic/296/Transkript-druge-epizode.htm>
- Insajder, Transkript druge epizode, Intervju-Vladimir Popović Beba (31.1.2005.), pristup ostvaren 16.10.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/vbpopovic/296/Transkript-druge-epizode.htm>
- Insajder, Transkript prve epizode, Pravila igre (21.8.2008.), pristup ostvaren 22.12.2019., <https://insajder.net/sr/sajt/pravilaigre/229/Transkript-prve-epizode.htm>
- Insajder, Uvod u serijal, Kupoprodaja zdravlja (1.11.2011.), pristup ostvaren 17.04.2020., <https://insajder.net/sr/sajt/vaccine/>
- Stanković, B. (2016) Intervju, devetnaest godina i jedan dan sa Brankicom Stanković, U: VICE, internet portal, <https://www.vice.com/rs/article/mgema8/devetnaest-godina-i-jedan-dan-sa-brankicom-stankovic> [15.8.2020.]
- Miletić, D., Četri tipa temperamenta, Ličnost je temperament i karakter [online]. Dostupno na: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/59/licanost-je-temperamnt-i-karakter.htm> [20.8.2020.]
- EpicPew putem Prka, V., Book.hr (2020) Duhovnost, Upoznajte sami sebe, Kolerik, melankolik, sangvinik ili flegmatik? Otkrij svoje duhovne darove, slabosti i saznaj koji svetac dijeli tvoj temperament [online] Dostupno na: <https://book.hr/jeste-li-kolerik-melankolik-sangvinik-ili-mozda-flegmatik-otkrijte-svoje-duhovne-darove-slabosti-i-saznajte-koji-svetac-dijeli-vas-temperament/>[25.1.2021.]
- Insajder (2021) Rezultati sitraživanja, [online]. Dostupno na: <https://insajder.net/sr/sajt/oinsajderu/34/> [27.1.2021.]
- Glas Srpske (2012) Uslovne kazne zbog prijatnji Brankici Stanković, [online]. Dostupno na: <https://www.glassrpske.com/lat/novosti/srbija/Uslovne-kazne-zbog-prijatnji-Brankici-Stankovic/85520> [27.1.2021.]
- Depo portal (2010) Navijači prijetili Brankici Stanković po zakonu!, [online]. Dostupno na: <https://depo.ba/clanak/5539/navijaci-prijetili-brankici-stankovic-po-zakonu> [27.1.2021.]
- Wikimedia Commons (2009) Grob Nellie Bly na groblju Woodlawn.JPG, [online]. Dostupno na: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Grave_of_Nellie_Bly_in_Woodlawn_Cemetery.JPG [27.1.2021.]

- Sheridan Harvey, American women, American women : a Library of Congress guide for the study of women's history and culture in the United States (2001) putem Picryl, Zaokružite svijet s Nellie Bly - kružićem oko globusa Worlds, [online]. Dostupno na: <https://picryl.com/media/round-the-world-with-nellie-bly-the-worlds-globe-circler> [27.1.2021.]
- Myers H.J., Američki ured za autorska prava putem Picryl, Portret Nellie Bly, [online]. Dostupno na: <https://picryl.com/media/portrait-of-nellie-bly> [27.1.2021.]
- Stević, A., Vox Feminae, Nellie Bly – 10 dana u ludnici, 72 dana na putu, [online]. Dostupno na: <https://voxfeminae.net/strasne-zene/nellie-bly-10-dana-u-ludnici-72-dana-na-putu/> [26.1.2021.]
- Myers H.J. putem Picryl, Nellie Bly, [online]. Dostupno na: <https://picryl.com/media/nellie-bly-myers-ny> [26.1.2021.]

AUTOBIOGRAFIJA

Osnovni podaci:

Ime i prezime: Maja Halilović

Datum rođenja: 26.10.1987. godine

Mjesto rođenja: Sarajevo

Adresa: Tešanjaska 7

Broj telefona: 063/677-128

e – mail: halilovicmaja@gmail.com

Stepen obrazovanja: Bachelor komunikologije Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

Radno iskustvo: 2 godine i tri mjeseca rada u bankarskom sektoru, 3 mjeseca administrativnog rada kod advokata, 10 godina rada u državnom sektoru, obavljena novinarska praksa u Odsjeku multimedije RTV FBiH, Završena obuka na temu „Vještine komunikacije – rad sa strankama”

Trenutno stanje: Apsolventica druge godine Master studija na Odsjeku za komunikologiju, Fakulteta političkih nauka, Univerziteta u Sarajevu i zaposlenica Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo.

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Stranica **102** od
105

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: ODSJEK KOMUNIKOLOGIJA
Predmet: ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: MAJA HALILOVIĆ
Naslov rada: ISTRAŽIVAŠTVO KAO PUTOVANJE U SRŽ NOVINARSKÉ PRIČE
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: 102

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

Sarajevo, 16.3.2021. godine